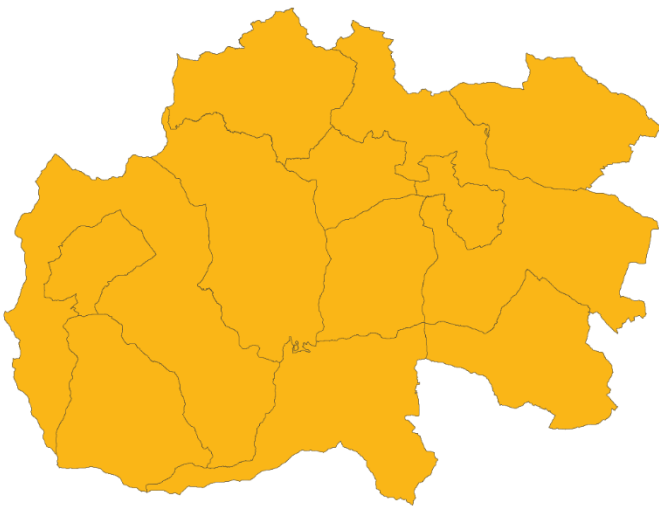

Raport diagnostyczny

Portret partnerstwa

Partnerstwo miast i gmin powiatu limanowskiego na rzecz ożywienia gospodarczego i wspólnej realizacji przedsięwzięć

GMINA
DOBRA

GMINA
JODŁOWNIK

GMINA
KAMIENICA

GMINA
LASKOWA

GMINA
LIMANOWA

MIASTO
LIMANOWA

GMINA
ŁUKOWICA

GMINA
MSZANA DOLNA

MIASTO
MSZANA DOLNA

GMINA
NIEDŹWIEDŹ

GMINA
TYMBARK

GMINA
SŁOPNICE

POWIAT
LIMANOWSKI

Raport diagnostyczny

Portret partnerstwa

**Partnerstwo miast i gmin
powiatu limanowskiego
na rzecz ożywienia gospodarczego
i wspólnej realizacji przedsięwzięć**

Raport diagnostyczny

Portret partnerstwa miast i gmin powiatu limanowskiego na rzecz ożywienia gospodarczego i wspólnej realizacji przedsięwzięć

Opracowanie

Związek Miast Polskich

Zespół autorski

Justyna Majchrowska, dr Paweł Wojdyłak

Kierownik projektu CWD

Jarosław Komża

Projekt „Pilotaż Centrum Wsparcia Doradczego” poprzez bezpośrednie doradztwo Związku Miast Polskich w strategicznym planowaniu rozwoju 38 partnerstw samorządowych, ma na celu popularyzowanie idei partnerstwa międzysamorządowego, wzmocnienie zdolności gmin i powiatów do podejmowania przemyślanej i celowej współpracy oraz planowania kompleksowych przedsięwzięć aktywizujących potencjał obszaru partnerstwa i budujących jego rozwój.

Dzięki współpracy Związku Miast Polskich, samorządów lokalnych i regionalnych oraz Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej, dla ponad 370 partnerskich gmin i powiatów z obszarów borykających się z problemami rozwojowymi przygotowywane są diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczo-przestrzennej, a następnie strategie terytorialne oraz pakiety przedsięwzięć podnoszące jakość życia mieszkańców.

Projekt „Pilotaż Centrum Wsparcia Doradczego” realizowany jest w okresie od września 2020 do marca 2022 roku w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020.

2021 © Związek Miast Polskich

Skład Partnerstwa

Gmina Dobra
Gmina Jodłownik
Gmina Kamienica
Gmina Laskowa
Gmina Limanowa
Gmina Łukowica
Gmina Mszana Dolna
Gmina Niedźwiedź
Gmina Słopnice
Gmina Tymbark
Miasto Limanowa
Miasto Mszana Dolna
Powiat Limanowski

Skład Rady Partnerstwa

Władysław Bieda – Burmistrz Miasta Limanowa, Przewodniczący Rady Partnerstwa
Anna Pękała – Burmistrz Miasta Mszana Dolna
Jan Skrzekut – Wójt Gminy Limanowa
Katarzyna Szybiak – Zastępca Wójta Gminy Mszana Dolna
Władysław Sadowski – Wójt Gminy Kamienica
Rafał Rusnak – Wójt Gminy Niedźwiedź
Adam Sołtys – Wójt Gminy Słopnice
Paweł Ptaszek – Wójt Gminy Tymbark
Benedykt Węgrzyn – Wójt Gminy Dobra
Bogdan Łuczowski – Wójt Gminy Łukowica
Paweł Stawarz – Wójt Gminy Jodłownik
Piotr Stach – Wójt Gminy Laskowa
Mieczysław Uryga – Starosta Limanowski

Skład Grupy Roboczej

Stanisław Gorczowski – Kierownik Wydziału Inwestycji UM Limanowa, Koordynator Grupy Roboczej

Agnieszka Dominik – Inspektor ds. Zamówień Publicznych UM Limanowa

Antoni Róg – Sekretarz UM Mszana Dolna

Ewa Poray Zbrożek – Kierownik Referatu Organizacyjnego UM Mszana Dolna

Grzegorz Krzak – Kierownik Wydziału Organizacyjnego UG Limanowa

Karolina Antkiewicz – Specjalista w Wydziale Inwestycji i Funduszy Europejskich UG Limanowa

Katarzyna Szybiak – Zastępca Wójta Gminy Mszana Dolna

Mirosław Skowronek – Kierownik Inwestycji i Zamówień Publicznych UG Mszana Dolna

Łucja Jawor – Inspektor ds. inwestycji UG Kamienica

Justyna Palkij – Kierownik ZGK Kamienica

Szczepan Figura – Kierownik Referatu Gospodarki Komunalnej UG Niedźwiedź

Józef Wikar – Kierownik Referatu Inwestycji i Gospodarki Komunalnej UG Słopnice

Anna Strug – Sekretarz UG Słopnice

Zbigniew Kordeczka – Kierownik Referatu Inwestycji, Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska (inwestycje, fundusze strukturalne i ochrona środowiska) UG Tymbark

Anna Król – Referat Inwestycji, Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska UG Tymbark

Katarzyna Kłaczek – Podinspektor ds. inwestycji UG Dobra

Anna Mańka – Sekretarz UG Dobra

Janusz Koza – Inspektor ds. pozyskiwania środków zewnętrznych UG Łukowica

Wiesław Sikora – Kierownik Referatu Gospodarki Komunalnej, Przestrzennej i Ochrony Środowiska UG Łukowica

Sylwia Krzyżak – Koordynator ds. dostępności, UG Jodłownik

Jacek Rachwał – Dyrektor Wydziału Rozwoju Gospodarczego i Infrastruktury Starostwa Powiatowego w Limanowej

Zdzisław Pajor – Dyrektor Gminnego Ośrodka Kultury, Sportu i Turystyki w Laskowej

Spis treści

Wprowadzenie	11
1. Charakterystyka partnerstwa – informacje ogólne, wewnętrzne powiązania funkcjonalne, wiodące funkcje, obowiązujące polityki rozwoju partnerów	13
1.1. Podstawowe informacje o partnerstwie.....	13
1.2. Analiza powiązań funkcjonalnych na obszarze partnerstwa oraz określenie wiodących funkcji na obszarze.....	15
1.2.1. Identyfikowanie powiązań funkcjonalnych na obszarze partnerstwa	15
1.2.2. Wiodące funkcje obszaru partnerstwa.....	20
1.3. Współpraca z kluczowymi partnerami instytucjonalnymi dysponującymi zasobami, które mogą powiększyć potencjał rozwojowy partnerstwa – inne obszary funkcjonalne, region	21
1.4. Analiza aktualnych polityk rozwoju gmin/partnerów	23
2. Analiza wskaźnikowa w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowo-przestrzennym	26
2.1. Analiza wskaźnikowa w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowo-przestrzennym.....	26
2.2. Analiza wskaźnikowa pogłębiona dla obszaru partnerstwa	32
2.2.1. Sytuacja demograficzna.....	32
2.2.2. Popyt na usługi (publiczne i rynkowe) oraz na infrastrukturę techniczną i społeczną w kontekście zmian demograficznych	50
2.2.3. Potencjał społeczny i ekonomiczny społeczności na terenie partnerstwa, potencjał ekonomiczny podmiotów prawnych, potencjał partnerów	50
2.2.4. Rynek pracy, potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki	70
2.2.5. Stan i jakość środowiska na obszarze oraz zagospodarowanie przestrzenne.....	84
2.2.6. Komunikacja i dostępność komunikacyjna.....	91
2.2.7. Turystyka.....	94
2.2.8. Edukacja.....	103
2.2.9. Pomoc społeczna	111
3. Analiza potencjałów, barier i potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa	113
3.1. Potencjał obszaru partnerstwa	113
3.2. Bariery, problemy, deficyty obszaru partnerstwa	116

3.3. Determinanty potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa.....	119
3.4. Kluczowe wyzwania, kierunki strategicznej interwencji i współpracy.....	120

Wprowadzenie

Wprowadzenie

Nota metodyczna

Diagnoza w ramach projektu „Centrum Wsparcia Doradczego” (CWD) opracowana została w oparciu o bogaty zasób źródeł, z wykorzystaniem narzędzi badawczych i analitycznych dedykowanych diagnozie Partnerstwa. Pełen zbiór obejmował 5 kategorii:

- ogólnodostępne, istniejące dane, informacje i dokumenty o charakterze strategicznym, analitycznym, statystycznym (strategie, opracowania diagnostyczne, badania, raporty, sprawozdania, bilanse itd.).
- Monitor Rozwoju Lokalnego II (MRL II) – specjalnie przygotowane i zasilone danymi na potrzeby Projektu CWD narzędzia – bazy danych¹. Służyły one głównie do analizy i oceny potencjału rozwojowego gmin i całego Partnerstwa. Na system MRL II składa się:
  - ocena potencjału rozwoju partnerstw: www.partnerstwa.monitorrozwaju.pl. Baza umożliwia analizę potencjału rozwoju partnerstwa i gmin partnerstwa oraz przegląd podstawowych wskaźników rozwojowych w grupach porównawczych.
  - ocena potencjału rozwoju gmin: www.gminy.monitorrozwaju.pl. Baza umożliwia analizę potencjału rozwoju gmin oraz przegląd podstawowych wskaźników rozwojowych.
  - ocena potencjału rozwoju gmin wg obszarów: www.analzy.monitorrozwaju.pl. Baza umożliwia pogłębioną analizę potencjału rozwoju gmin oraz przegląd podstawowych danych i wskaźników rozwojowych.
  - zasób danych społeczno-ekonomicznych, m.in. dane: POLTAX, ZUS, KRUS, dane i prognozy demograficzne, MPSiR, i inne.

---

¹ Dane wg stanu na dzień 31.03.2021 r.

- Zestaw badań społecznych dedykowanych badaniu opinii 3 kluczowych kategorii mieszkańców obszaru partnerstwa:
  - Badanie opinii oraz planów życiowych młodzieży zwane dalej „Badaniami młodzieży”. Badania on-line prowadzone za pomocą dedykowanego systemu elektronicznego ZMP. Otrzymano odpowiedzi 524 uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych mieszkających na obszarze partnerstwa.
  - Badanie opinii mieszkańców gmin obszaru partnerstwa, zwane dalej „Badaniami mieszkańców”. Badania przeprowadzono online za pomocą dedykowanego systemu elektronicznego ZMP, na niereprezentatywnej próbie 790 aktywnych internautów – mieszkańców gmin obszaru partnerstwa.
  - Badanie opinii lokalnych liderów, zwane dalej „Badaniami liderów”, skierowane do 4 kategorii liderów lokalnych przeprowadzone online na celowej próbie 49 liderów.
- Inne narzędzia analityczne i badawcze dedykowane pogłębieniu raportu:
  - „Badanie bilansu i popytu usług publicznych i prywatnych na terenie partnerstwa”, będące analizą przepływów usług pomiędzy gminami oraz lokalizacji centrów poszczególnych kategorii usług na terenie Partnerstwa.
  - ankieta dotyczącą przedsiębiorczości, diagnozująca warunki do rozwoju przedsiębiorczości w gminach obszaru Partnerstwa
- Badania jakościowe:
  - spotkania Rady Partnerstwa
  - spotkania i warsztaty z Grupą Roboczą
  - wywiady indywidualne z przedstawicielami poszczególnych gmin.

1. Charakterystyka partnerstwa – informacje ogólne, wewnętrzne powiązania funkcjonalne, wiodące funkcje, obowiązujące polityki rozwoju partnerów

1.1. Podstawowe informacje o partnerstwie

Partnerstwo miast i gmin powiatu limanowskiego zostało zawiązane w związku z ogłoszeniem naboru do projektu pilotażowego „Centrum Wsparcia Doradczego”, ale partnerzy współpracowali ze sobą już wcześniej w różnych obszarach, realizując wspólnie projekty oraz różnego rodzaju przedsięwzięcia. Początkowo Partnerstwo skupiało 10 partnerów, jednak już po rozpoczęciu prac nad wspólną strategią rozwoju, Rada Partnerstwa podjęła decyzję o rozszerzeniu Partnerstwa. Tym samym Partnerstwo obejmuje aktualnie teren całego powiatu limanowskiego. W skład Partnerstwa wchodzi 12 gmin, w tym 2 gminy miejskie oraz powiat:

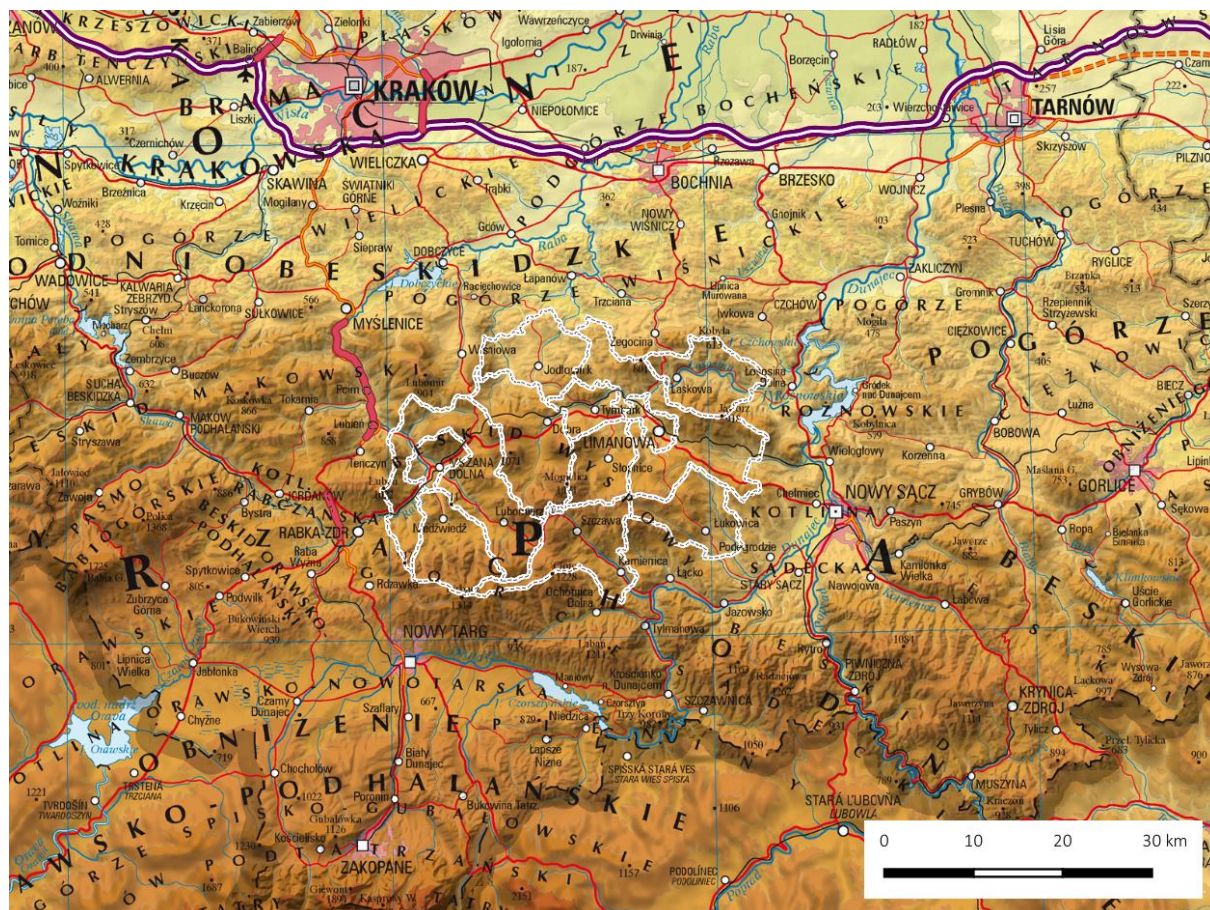
- Gmina Dobra (gmina wiejska)
- Gmina Jodłownik (gmina wiejska)
- Gmina Kamienica (gmina wiejska)
- Gmina Laskowa (gmina wiejska)
- Gmina Limanowa (gmina wiejska)
- Gmina Łukowica (gmina wiejska)
- Gmina Mszana Dolna (gmina wiejska)
- Gmina Niedźwiedź (gmina wiejska)
- Gmina Słupnice (gmina wiejska)
- Gmina Tymbark (gmina wiejska)
- Miasto Limanowa (gmina miejska)
- Miasto Mszana Dolna (gmina miejska)
- Powiat Limanowski (powiat ziemski).

Obszar Partnerstwa położony jest w środkowej części województwa małopolskiego i sąsiaduje z powiatami: myślenickim, bocheńskim, brzeskim, nowosądeckim oraz

nowotarskim. Zajmuje łącznie powierzchnię 952 km². Powierzchnia poszczególnych gmin: Dobra – 109 km², Jodłownik – 72 km², Kamienica – 96 km², Laskowa – 73 km², miasto Limanowa – 19 km², Limanowa – 152 km², Łukowica – 70 km², miasto Mszana Dolna – 27 km², Mszana Dolna – 107 km², Niedźwiedź – 74 km², Słupnice – 57 km², Tymbark – 33 km².

Rys. 1. Położenie partnerstwa w regionie

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie danych Główny Urząd Geodezji i Kartografii (GUGiK) oraz Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad (GDDKiA).

Liczba ludności w partnerstwie wynosiła w 2019 roku 131 764 osób². Najwięcej mieszkańców liczą gminy: Limanowa – 25 607 osób oraz Mszana Dolna – 17 623 osoby, najmniej gminy: Słupnice – 6 764 osób oraz Tymbark – 6 591 osób³

² Stan na dzień 31 grudnia 2019 roku. Źródło: Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych (GUS BDL).

³ jw.

(szczegółowy opis dotyczący sytuacji demograficznej partnerstwa znajduje się w rozdz. 2.2.1).

Położenie oraz wyróżniające cechy przyrodniczo-geograficzne obszaru

Obszar partnerstwa charakteryzuje się typowo górzystym krajobrazem i jest znany z licznych walorów turystycznych i przyrodniczych. Znaczną jego część zajmuje Beskid Wyspowy z najwyższym szczytem Mogielicą – 1170 m. n.p.m., natomiast część południową obejmują północne stoki Gorców z Gorczańskim Parkiem Narodowym. Na terenie partnerstwa znajdują się liczne atrakcje turystyczne takie jak: szlaki górskie, trasy do narciarstwa biegowego i zjazdowego, ścieżki rowerowe oraz liczne zabytki architektury. Część zabytków tworzy Szlak Architektury Drewnianej w Małopolsce.

Na terenie partnerstwa występują zasoby wód mineralnych i termalnych. Wody mineralne wydobywane w miejscowości Szczawa w gminie Kamienica stosowane są w leczeniu m.in. chorób układu oddechowego, moczowego, cukrzycy, niedoczynności tarczycy czy otyłości. W Porębie Wielkiej na terenie gminy Niedźwiedź znajdują się źródła wód geotermalnych.

Cechą charakterystyczną partnerstwa są również więzi historyczne oraz kulturowe. Kulturowane są tradycje i obyczaje oparte na kulturze i folklorze Górali Białych i Zagórzan oraz Lachów: Limanowskich, Szczyrzyckich i Sądeckich.

1.2. Analiza powiązań funkcjonalnych na obszarze partnerstwa oraz określenie wiodących funkcji na obszarze

1.2.1. Identyfikowanie powiązań funkcjonalnych na obszarze partnerstwa Rzeczywiste przepływy mieszkańców w zakresie korzystania z usług (publicznych i rynkowych) na terenie partnerstwa

W toku prac nad raportem diagnostycznym przeanalizowane zostały powiązania funkcjonalne i wzajemne oddziaływania wewnątrz partnerstwa. Badanie popytu na usługi publiczne i prywatne zostało przeprowadzone dla następujących grup usług:

- edukacja i wychowanie,
- opieka zdrowotna i pomoc społeczna,
- działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją,
- transport publiczny,
- administracja,

- usługi rynkowe,
- rynek pracy,
- usługi związane z ochroną środowiska.

Edukacja i wychowanie

Edukacja przedszkolna realizowana jest w większości na terenie poszczególnych gmin partnerstwa. W nielicznych przypadkach mieszkańcy gminy Limanowa i Kamienicy korzystają z przedszkoli poza obszarem.

Szkoły podstawowe znajdują się na terenie każdej gminy, będącej w partnerstwie. Mieszkańcy gminy Mszana Dolna korzystają ze szkół podstawowych w mieście Mszana Dolna.

Dominującymi ośrodkami, w których dostępne są szkoły licealne i technika w obszarze partnerstwa są Limanowa i Miasto Mszana Dolna. Do Limanowej przyjeżdżają uczniowie z Dobrej, Laskowej, Gminy Limanowa, Słopnic, Niedźwiedzia, Gminy Mszana Dolna, Jodłownika, Łukowicy, Kamienicy. Pozostałe kierunki, do których przemieszczają się licealiści, to Nowy Sącz, a w niektórych przypadkach Myślenice, Rabka-Zdrój.

Przedstawiciele większości gmin w partnerstwie wskazali, że uczniowie wyjeżdżają do techników do Limanowej. Ważnym ośrodkiem jest również Mszana Dolna. Nieznaczna część uczniów uczy się w technikach w Nowym Sączu.

Limanowa jest dominującym ośrodkiem na terenie partnerstwa w zakresie szkolnictwa zawodowego i branżowego. W nielicznych przypadkach przedstawiciele partnerstwa zadeklarowali, iż część uczniów wyjeżdża do Nowego Sącza.

Na terenie gminy Dobra znajduje się szkoła specjalna, do której przyjeżdża wielu uczniów z obszaru partnerstwa (Laskowa, miasta Limanowa, Tymbark, Słopnice, miasta Mszana Dolna, Jodłownik, Łukowica, Kamienica).

Szkoły policealne oraz Lokalne Ośrodki Wiedzy i Edukacji na terenie partnerstwa dostępne są w Limanowej, jednakże większość mieszkańców wyjeżdża do Nowego Sącza lub Krakowa, by korzystać z tej formy kształcenia.

Podobnie jest ze szkołami wyższymi; większość osób studiuje w Nowym Sączu i w Krakowie.

Potrzeby mieszkańców w zakresie edukacji przedszkolnej i podstawowej realizowane są na terenie poszczególnych gmin. W nielicznych przypadkach mieszkańcy korzystają z usług na terenie innych gmin partnerstwa.

W przypadku szkół ponadpodstawowych wyróżniają się dwa ośrodki na terenie partnerstwa, czyli miasta: Limanowa i Mszana Dolna, gdyż tu zlokalizowanych jest najwięcej placówek kształcących na tym poziomie edukacji. Część młodzieży z gmin położonych na obrzeżach partnerstwa, z racji odległości, korzysta ze szkół średnich na terenie sąsiednich powiatów. Jednak z kwerendy dokonanej przed rozpoczęciem badań skierowanych do uczniów szkół ponadpodstawowych wynika, że znaczna część młodzieży uczy się w szkołach na terenie partnerstwa.

Opieka zdrowotna i pomoc społeczna

Podstawowa opieka zdrowotna dostępna jest w poszczególnych gminach tworzących partnerstwo.

68 % mieszkańców biorących udział w badaniu wskazało, że korzysta z tej formy opieki w gminie, w której mieszka. 23% respondentów korzysta z tej formy opieki na terenie partnerstwa (miasto Limanowa). Jedynie 8% wyjeżdża poza obszar partnerstwa.

Specjalistyczna opieka zdrowotna jest dostępna na obszarze partnerstwa. Ośrodkiem wiodącym w tym zakresie jest miasto Limanowa, gdyż tu swoją siedzibę ma szpital. Korzystanie z tej formy opieki na terenie partnerstwa (lub w miejscu zamieszkania) wskazało 53% badanych. Nieco mniej respondentów (39%) wyjeżdża poza obszar partnerstwa. Najczęstszym kierunkiem wyjazdu jest Nowy Sącz i Kraków.

Dzienne domy pobytu osób starszych są dostępne na terenie partnerstwa. 46% respondentów wskazało, że korzysta z usług rehabilitacyjno-opiekuńczych nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi na terenie partnerstwa (lub w miejscu zamieszkania). 8% respondentów korzysta z tej formy wsparcia poza obszarem partnerstwa. Całodobowe domy opieki dla osób starszych i niepełnosprawnych na terenie partnerstwa występują w gminie Jodłownik oraz mieście Limanowa i Mszana Dolna.

Odległość między Limanową a Krakowem to ok. 80 km, a między Limanową a Nowym Sączem to ok. 30 km.

Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją

Prawie połowa (49%) respondentów wskazało, że korzysta z usług i imprez kultury popularnej i rozrywki na terenie partnerstwa (lub w miejscu zamieszkania). Mniejsza liczba mieszkańców korzysta z tych usług poza obszarem partnerstwa (36%). Kino na terenie partnerstwa dostępne jest w mieście Limanowa. Najczęściej mieszkańcy wyjeżdżają do kina, poza obszar partnerstwa, do Nowego Sącza.

14% respondentów wskazało, że z kultury wysokiej korzysta na terenie partnerstwa (lub w miejscu zamieszkania). Niemal 2/3 respondentów (64%) realizuje tę potrzebę poza obszarem partnerstwa, w Krakowie.

62% respondentów uprawia sport lub rekreację na terenie partnerstwa. 27% respondentów wskazało, że w ogóle nie uprawia sportu. Na terenie gmin tworzących partnerstwo znajdują się powszechnie dostępne miejsca do uprawiania sportu i rekreacji indywidualnej, jednakże ponad 53% respondentów wskazało, ofertę i infrastrukturę sportową i rekreacyjną jako słabą stroną gminy, w której mieszka. Duża część mieszkańców partnerstwa wyjeżdża poza teren gminy, aby wziąć udział w imprezach sportowych; są to mieszkańcy gmin: Dobra, Laskowa, Limanowa, Niedźwiedź, Mszana Dolna, Łukowica oraz Kamienica. Głównym kierunkiem wyjazdu na terenie partnerstwa jest Limanowa, poza jego obszarem: Nowy Sącz i Kraków.

Transport publiczny

Zdecydowana większość respondentów (93%) korzysta z prywatnego samochodu, jako środka komunikacji. Natomiast jedynie 15% korzysta zawsze lub często ze środków publicznego transportu (autobusy, busy).

Większość mieszkańców (z gmin: Laskowa, Limanowa, Słupnice, Niedźwiedź, Mszana Dolna, Łukowica, Kamienica) korzysta z komunikacji autobusowej regionalnej na terenie partnerstwa. Głównym ośrodkiem jest Limanowa.

Podróże autobusowe o zasięgu krajowym realizowane są z Nowego Sącza, podróże międzynarodowe rozpoczynają się przeważnie w Krakowie.

Na terenie partnerstwa nie ma dostępu do transportu kolejowego. Mieszkańcy wyjeżdżają najczęściej do Krakowa, aby rozpocząć podróż koleją, niekiedy jest to również Nowy Sącz oraz Wieliczka.

Administracja

Usługi administracyjne szczebla podstawowego świadczone są w poszczególnych gminach. Mieszkańcy gminy Limanowa korzystają z tego typu usług w mieście Limanowa, gdyż tutaj siedzibę ma urząd gminy; analogicznie siedziba urzędu gminy Mszana Dolna znajduje się w mieście Mszana Dolna. Centrum usług administracyjnych szczebla powiatowego to Limanowa oraz Mszana Dolna, gdzie znajduje się Oddział Zamiejscowy Starostwa Powiatowego w Limanowej.

Usługi rynkowe

Z usług bankowych i finansowych (pożyczki, kredyty, doradztwo, itp.) na terenie miejsca korzysta 49% respondentów; 30% respondentów korzysta z tego rodzaju usług na terenie partnerstwa, głównie w Limanowej, a częściowo w Mszanie Dolnej. Jedynie 11 % respondentów korzysta z usług finansowych poza obszarem partnerstwa. W takim przypadku jest to Nowy Sącz.

25% respondentów robi zakupy w sieciach handlowych, większych sklepach lub w hurtowniach w miejscu zamieszkania, a 35% na terenie partnerstwa. Wiodącym ośrodkiem na terenie partnerstwa są Limanowa i Mszana Dolna. Taka sama liczba respondentów realizuje tę potrzebę poza obszarem partnerstwa. Ośrodkiem, do którego mieszkańcy wyjeżdżają, aby skorzystać z tego typu usług jest Nowy Sącz i Kraków.

29% respondentów wskazała, że korzysta z targowisk na terenie swojego miejsca zamieszkania. 42% respondentów kupuje na targowiskach zlokalizowanych w obszarze partnerstwa (Limanowa, Mszana Dolna). 30% korzysta z targowisk poza obszarem partnerstwa (Nowy Sącz).

W partnerstwie jest dość duża dostępność usług budowlanych, 78% respondentów korzysta z tego typu usług w jego obrębie. Jedynie 10% respondentów korzysta z takich usług na zewnątrz (Nowy Sącz).

52% respondentów korzysta z usług typu „beauty” (fryzjer, kosmetyczka, spa itp.) w miejscu zamieszkania, a 31% na obszarze partnerstwa. Na terenie partnerstwa usługi te są przede wszystkim dostępne w Limanowej i Mszanie Dolnej. Znacznie mniej respondentów (8%) korzysta z tych usług poza obszarem partnerstwa (Nowy Sącz).

Rynek pracy

Wiodące zakłady pracy na terenie partnerstwa zlokalizowane są w Limanowej, Mszanie Dolnej i Tymbarku. 43% respondentów pracuje w gminie, w której mieszka; 24% w innej gminie na terenie partnerstwa. 19% respondentów wyjeżdża do pracy poza obszar partnerstwa. Miejscowości, do których mieszkańcy wyjeżdżają najczęściej to: Nowy Sącz i Kraków.

Usługi związane z ochroną środowiska

Gminy z obszaru partnerstwa są zaopatrzone w sieci wodociągowe. Jednakże według danych BDL GUS na koniec 2017 roku, zaledwie 51,7% mieszkańców powiatu limanowskiego korzystało z sieci wodociągowej. Większość gmin na terenie

partnerstwa zaopatrywana jest w wodę przez podmiot publiczny. Ponadto na terenie niektórych gmin funkcjonują prywatne spółki wodno-ściekowe, wodno-kanalizacyjne i wodociągowe.

Z sieciowej instalacji kanalizacyjnej w 2017 r. na terenie partnerstwa korzystało 36,2% mieszkańców. Sieć kanalizacyjną na terenie miasta Mszana Dolna, gminy Mszana Dolna, gminy Niedźwiedź sieć kanalizacyjną obsługuje spółka Górna Raba.

Odbiór odpadów komunalnych na terenie miasta Limanowa, miasta Mszana Dolna i gminy Mszana Dolna realizowany jest przez podmiot publiczny, natomiast na terenie pozostałych gmin przez podmioty prywatne.

Podsumowanie

Przeprowadzone analizy wykazały, że większość usług jest dostępna na terenie partnerstwa. Jedynie usługi kultury wysokiej (np. teatr), w niewielkim stopniu specjalistycznej opieki zdrowotnej, dostęp do komunikacji kolejowej oraz do komunikacji autobusowej krajowej i międzynarodowej jest realizowany poza obszarem partnerstwa. Świadczy to o dużym poziomie samowystarczalności partnerstwa.

1.2.2. Wiodące funkcje obszaru partnerstwa

Większość gmin tworzących partnerstwo ma charakter wielofunkcyjny. Oznacza to, że nie wyróżnia się jedna funkcja, ale wszystkie ze sobą współistnieją, zapewniając mieszkańcom szeroki wachlarz możliwości. Na podstawie zidentyfikowanych powyżej powiązań funkcjonalnych występujących na obszarze partnerstwa można wskazać wiodące funkcje, które są powtarzalne u więcej niż jednego partnera.

Są to następujące funkcje:

- administracyjna
- oświatowa
- handlowa
- usługowa
- turystyczna.

1.3. Współpraca z kluczowymi partnerami instytucjonalnymi dysponującymi zasobami, które mogą powiększyć potencjał rozwojowy partnerstwa – inne obszary funkcjonalne, region

Partnerstwo posiada doświadczenie we współpracy. Realizowało wiele wspólnych projektów turystycznych, infrastrukturalnych takich jak: projekt turystyczny „Odkryj Beskid Wyspowy”, odnawialne źródła energii czy też budowa szlaków rowerowych w mieście i gminach partnerskich.

Wymiar instytucjonalny

Partnerzy posiadają doświadczenie we współpracy w wymiarze instytucjonalnym. Na obszarze partnerstwa działają dwie Lokalne Grupy Działania:

- Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Przyjazna Ziemia Limanowska” jest partnerstwem, w skład którego wchodzi przedstawiciele władz publicznych, lokalnych partnerów społecznych i gospodarczych oraz mieszkańców z terenu dziewięciu gmin: Dobra, Jodłownik, Kamienica, Limanowa, Laskowa, Łukowica, Słopnice i Tymbark oraz gmina miejska – Miasto Limanowa. LGD pełni funkcję instytucji pośredniczącej pomiędzy beneficjentem a województwem małopolskim (Urzędem Marszałkowskim Województwa Małopolskiego) oraz agencją płatniczą – Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.
- Stowarzyszenie Piękna Ziemia Gorczańska obejmuje swoim zasięgiem trzy gminy: Mszana Dolna, Niedźwiedź oraz miasto Mszana Dolna.

Ponadto członkowie partnerstwa zaangażowani są w działalność podmiotów, których zadaniem jest m.in. promocja regionu, turystyki i rekreacji, rozwijanie i rozbudowa infrastruktury turystycznej, sportowej i kulturalnej. Wśród tych organizacji można wymienić:

- Lokalną Organizacją Turystyczną Powiatu Limanowskiego, która działa od maja 2019 r. Członkami Stowarzyszenia są: Powiat Limanowski, Lokalna Grupa Działania Przyjazna Ziemia Limanowska, Gorczańska Organizacja Turystyczna oraz osoby fizyczne. Celem stowarzyszenie jest m.in. promocja powiatu limanowskiego jako regionu atrakcyjnego turystycznie, tworzenie i rozwój produktów turystycznych.
- Forum Gmin Beskidu Wyspowego tworzy 21 gmin z terenu pięciu powiatów województwa małopolskiego, w tym gminy z obszaru partnerstwa. Do zadań Forum należy przede wszystkim: kreowanie i promowanie pozytywnego i atrakcyjnego wizerunku regionu, wspieranie i popularyzacja lokalnego ruchu

turystycznego, poszukiwanie nowatorskich rozwiązań gospodarczych i ekologicznych oraz wykorzystywanie i promocja produktów turystycznych, propagowanie różnych form aktywnej turystyki i rekreacji. Forum jest pomysłodawcą oraz głównym organizatorem corocznej akcji „Odkryj Beskid Wyspowy”.

Wymiar społeczny

Oprócz działań realizowanych wspólnie przez członków partnerstwa ważne są również inne formy współpracy angażujące przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego i społecznego. Partnerzy współpracują z jednostkami terytorialnymi różnego szczebla, swoimi jednostkami organizacyjnymi, spółkami komunalnymi, przedsiębiorcami, ale także organizacjami pozarządowymi, wśród których szczególnie aktywne są ochotnicze straże pożarne, koła gospodyń wiejskich czy kluby sportowe. Dzięki współpracy z sektorem społecznym możliwa jest wspólna realizacja działań i wydarzeń zarówno rekreacyjno-sportowych, jak również kultywujących oraz promujących historię, tradycje, kulturę i produkty regionu, czy też inicjatyw wspierających i odpowiadających na potrzeby mieszkańców bądź zwiększających bezpieczeństwo lokalnej społeczności.

Przykładowe działania tego typu realizowane na obszarze partnerstwa to:

- wydarzenia oraz imprezy, które są współorganizowane albo które odbywają się przy wsparciu podmiotów z sektora społecznego, np.
  - uroczystości upamiętniające ważne wydarzenia – obchody Narodowego Święta Niepodległości, Narodowego Dnia Żołnierzy Wyklętych,
  - międzygminne wydarzenia, charakterystyczne imprezy regionalne takie jak: Festiwal Śliwki, Miodu i Sera, Święto Owocobrania,
  - wydarzenia towarzyszące akcji „Odkryj Beskid Wyspowy”, np. Festiwal „Beskidzkie rytmy i smaki”,
- Zagórzańskie Dziedziny, czyli inicjatywa gminy Mszana Dolna, która poprzez wykreowanie wspólnej marki miejsca ma pobudzić aktywność społeczności lokalnej w oparciu o inicjatywy ekonomii społecznej oraz dziedzictwo Zagórzan. W ramach dotychczasowych działań udało się wypracować m.in. propozycję warsztatów edukacyjnych, rękodzielniczych, turystycznych, przyrodniczych, muzycznych, tanecznych i kulinarnych czy też stworzyć sieć zagórzańskich questów. Przyczyniło się to także do powstania nowych organizacji pozarządowych, których działania odpowiadają na potrzeby mieszkańców oraz turystów. Do współpracy udało się zaangażować przedsiębiorców działających w branży turystycznej, dzięki czemu możliwe

było wprowadzenie do ich oferty usług i produktów oferowanych przez lokalne organizacje pozarządowe, rzemieślników i twórców.

W lutym 2021 roku zostało powołane Partnerstwo „Zagórzańskie Dziedziny”.

Tworzą je gminy: Mszana Dolna i Niedźwiedź, miasto Mszana Dolna oraz instytucje publiczne (m.in. Gorczański Park Narodowy), lokalni przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe i osoby fizyczne.

- „Okno na Świat” Spółdzielnia Socjalna w Słopnicach, której założycielami są Fundacja KTO Kultura – Troska – Otwartość oraz Gmina Słopnice. Działalność spółdzielni koncentruje się przede wszystkim na opiece nad dziećmi do lat 3 (prowadzenie żłobka), usługach filmowych oraz opiece nad osobami starszymi.

Ważnym obszarem potencjalnej współpracy jest aktywizowanie mieszkańców oraz wspieranie inicjatyw oddolnych. Jedną z form takiego wsparcia są lokalne Fundusze Sołeckie czy też Budżet Obywatelski Województwa Małopolskiego, do którego zgłaszane są inicjatywy z obszaru partnerstwa. W 4. edycji Budżetu w 2019 roku do realizacji zostały wybrane następujące zadania:

- Samochód terenowy 4x4, oraz przystosowanie go do działań służących poprawie bezpieczeństwa publicznego mieszkańców gminy Dobra,
- „Cztery pory roku u Lachów Szczyrzyckich” – film dokumentalny prezentujący obyczaje i zwyczaje regionu,
- Tradycja to piękno, które nas łączy i wyróżnia,
- Kultywowanie tradycji muzycznych regionu poprzez warsztaty muzyczne dla mieszkańców oraz zakup instrumentów dla Orkiestry Dętej OSP w Mszanie Górnej.

1.4. Analiza aktualnych polityk rozwoju gmin/partnerów

Ogólną charakterystykę partnerstwa uzupełnia analiza aktualnych polityk rozwoju. Dokumenty strategiczne poszczególnych partnerów mają różne okresy obowiązywania.

Obszary, które najczęściej występują w poszczególnych opracowaniach to:

- administracja (8/13)
- oświata i wychowanie (8/13)
- profilaktyka i ochrona zdrowia (8/13)
- promocja (9/13)
- pomoc społeczna (9/13)

- rynek pracy (10/13)
- gospodarka (11/13)
- przemysł czasu wolnego (12/13)
- ochrona środowiska (13/13)
- kultura (13/13)
- sport i rekreacja (13/13).

Z powyższego zestawienia wywnioskować można, że na poziomie deklaracyjnym największa liczba wspólnych celów rozwojowych dotyczy: gospodarki, przemysłów czasu wolnego, ochrony środowiska, kultury oraz sportu i rekreacji.

Należy również wymienić obszary, które pojawiają się najrzadziej w poszczególnych strategiach:

- budownictwo socjalne (1/13)
- mieszkalnictwo socjalne (1/13)
- e-administracja (1/13)
- planowanie przestrzenne (1/13)
- transport publiczny i komunikacja (2/13)
- usługi senioralne (0/13).

Podczas prowadzenia dalszych analiz należy zastanowić się, z jakich powodów zagadnienia te nie występują w dokumentach strategicznych.

W planie pracy partnerstwa zostały określone cele partnerstwa, tj. wypracowanie wspólnej strategii rozwoju, a w szczególności wspólnej strategii dla obszaru:

- komunikacji i transportu zbiorowego,
- polityki społecznej i zabezpieczenia niezbędnej infrastruktury edukacyjnej, sportowej i społecznej, kulturalnej,
- turystyki i rekreacji, w tym rozwój szlaków turystycznych Beskidu Wyspowego i Gorców, ścieżek rowerowych z połączeniem do ścieżek „Eurovelo”,
- infrastruktury środowiskowej w tym wodno-kanalizacyjnej,
- poprawy bezpieczeństwa energetycznego, obniżenia kosztów energii elektrycznej oraz zmniejszenia negatywnego wpływu na środowisko obszaru funkcjonalnego partnerstwa – klaster z wykorzystaniem OZE,
- współpracy instytucjonalnej pomiędzy członkami RP a innymi organami administracji publicznej oraz rozwoju usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną.

Co ciekawe większość powyższych celów znajduje swoje odzwierciedlenie w indywidualnych strategiach rozwojowych. Jedynym celem, który pojawia się na poziomie celów rozwojowych dla partnerstwa, a w zasadzie nie występuje w poszczególnych strategiach, jest „rozwój komunikacji i transportu zbiorowego”.

2. Analiza wskaźnikowa w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowo-przestrzennym

2.1. Analiza wskaźnikowa w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowo-przestrzennym

Do analizy wskaźnikowej zastosowano narzędzie Monitor Rozwoju Lokalnego (MRL) Związku Miast Polskich, składające się z 3 portali. MRL pozwala na analizę poszczególnych wskaźników (czerpiąc dane z statystyki publicznej) zarówno syntetycznych, jak i indywidualnych **na tle grupy porównawczej**. Grupę tę stanowią gminy o podobnej funkcji w strukturze osiedleńczej kraju, a zatem o podobnych uwarunkowaniach rozwojowych.

W portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl wartości wskaźników syntetycznych dla partnerstwa stanowią sumę odpowiednich wskaźników diagnostycznych (poddanych standaryzacji). Dla zidentyfikowania wartości dla poszczególnych gmin w partnerstwie wartość syntetycznego wskaźnika dla partnerstwa została odpowiednio zróżnicowana pod względem liczebności mieszkańców poszczególnych gmin⁴.

MRL to narzędzie pomocne w opracowaniu diagnozy obszaru partnerstwa gminy, rozpoznania oraz oceny mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń. Ocena ta jest dokonywana w 12 obszarach rozwoju gminy.

Miasta i gminy tworzące partnerstwo według metodologii wydzielenia grup porównawczych przyjętej na potrzeby MRL zaliczane są do 5 typów grup:

---

⁴ Źródło: portal partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

Tabela 1. Zestawienie grup porównawczych miast i gmin obszaru partnerstwa

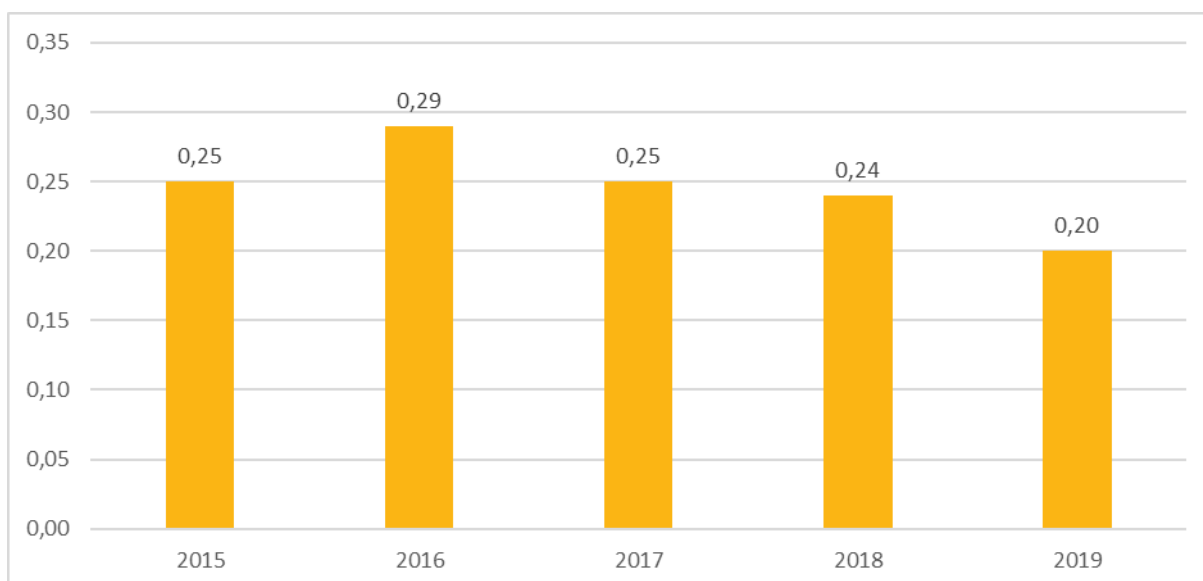
Grupa porównawcza	Miasta i gminy	Liczba gmin w grupie
Gminy miejskie: Ośrodki wielofunkcyjne (E2)	Limanova	100
Gminy miejskie: Funkcje pozarolnicze (G2)	Mszana Dolna	26
Gminy wiejskie: Intensywna funkcja rolnicza (H4)	Jodłownik, Łukowica	389
Gminy wiejskie: Umiarkowana funkcja rolnicza (I4)	Dobra, Limanova, Mszana Dolna, Tymbark	484
Gminy wiejskie: Gospodarka ekstensywna (J4)	Kamienica, Laskowa, Niedźwiedź, Słopnice	190

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu gminy.monitorrozwoju.pl.

Wskaźnik ogólny rozwoju partnerstwa

Ogólny wskaźnik rozwoju obszar partnerstwa wynosi 0,20. Dodatni wynik wskaźnika na przestrzeni lat 2015-2019 przedstawiony na pokazanym poniżej wykresie 1. świadczy o utrzymującym się wyższym rozwoju miast i gmin tworzących partnerstwo niż gmin z grupy porównawczej. Ujemna dynamika wzrostu wskazuje na nieco szybszą dynamikę rozwojową grupy porównawczej w porównaniu z miastami i gminami tworzącymi obszar partnerstwa.

Wykres 1. Ogólny wskaźnik rozwoju partnerstwa

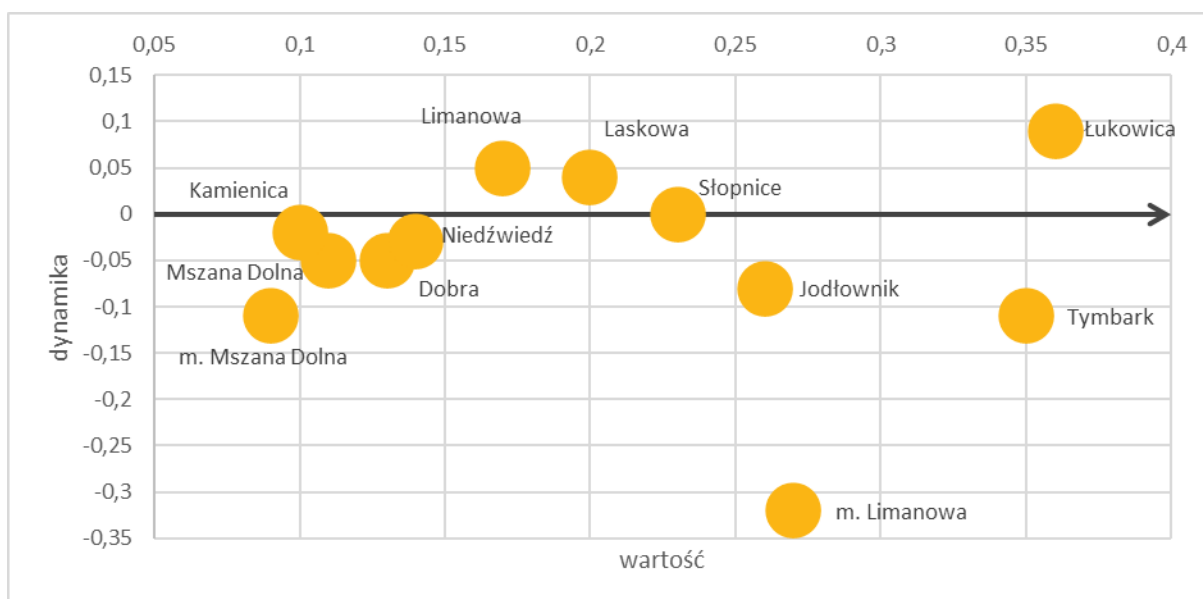
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

W ostatnich pięciu latach wszystkie gminy tworzące obszar partnerstwa wykazywały wyższy stopień rozwoju niż ich grupy porównawcze. Gminy: Dobra, Jodłownik, Kamienica, Mszana Dolna, Niedźwiedź i Tymbark oraz miasta: Limanowa i Mszana Dolna odnotowały ujemną dynamikę zmian, co świadczy o spowolnieniu ich tempa rozwoju w stosunku do gmin z ich grup porównawczych. Gminy, w których rozwój następował szybciej niż w gminach z grup porównawczych, to: Laskowa, Limanowa i Łukowica, natomiast gmina Słopnice dynamika zmian jest zerowa, to znaczy, że ogólna sytuacja rozwojowa zmienia się w podobnym tempie jak w grupie porównawczej.

Na wskaźnik ogólny rozwoju składają się wskaźniki dla trzech wymiarów: społecznego, gospodarczego oraz środowiskowego. Spojrzenie na poszczególne wymiary pokaże ogólną sytuację i będzie punktem wyjścia do dalszej analizy.

Wykres 2. Pozycja gmin tworzących partnerstwo

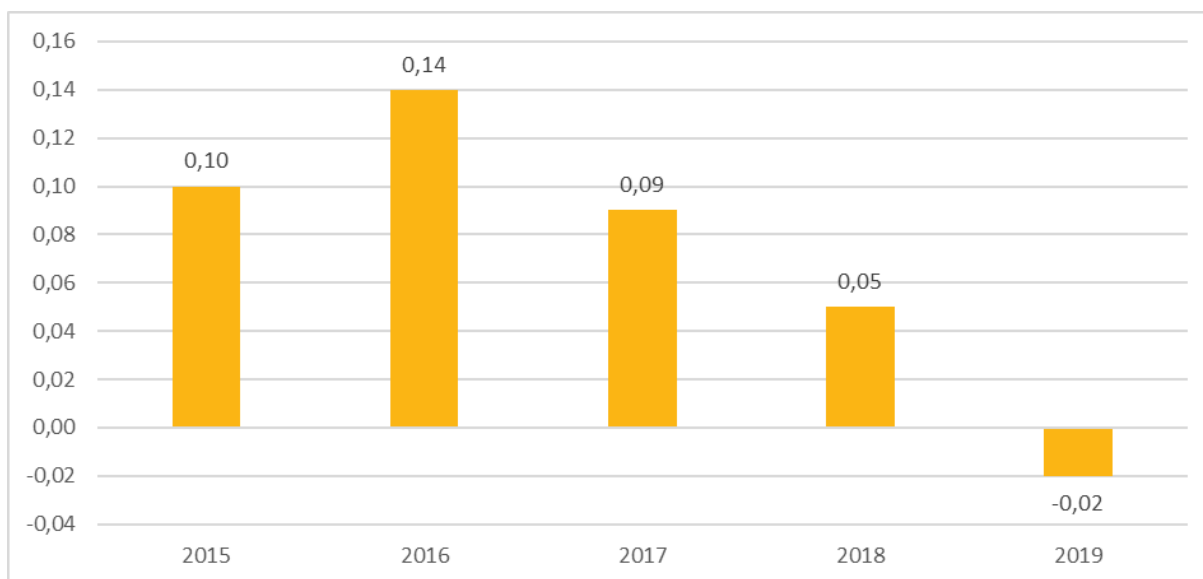

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

Wymiar gospodarczy

W ostatnich latach w wymiarze rozwoju gospodarczego zaczął się trend zniżkowy, plasując obszar partnerstwa nieznacznie poniżej średniej w grupach porównawczych. Wskaźnik rozwoju w wymiarze gospodarczym w 2019 roku wynosi -0,02.

Wykres 3. Wskaźnik rozwoju partnerstwa – wymiar gospodarczy

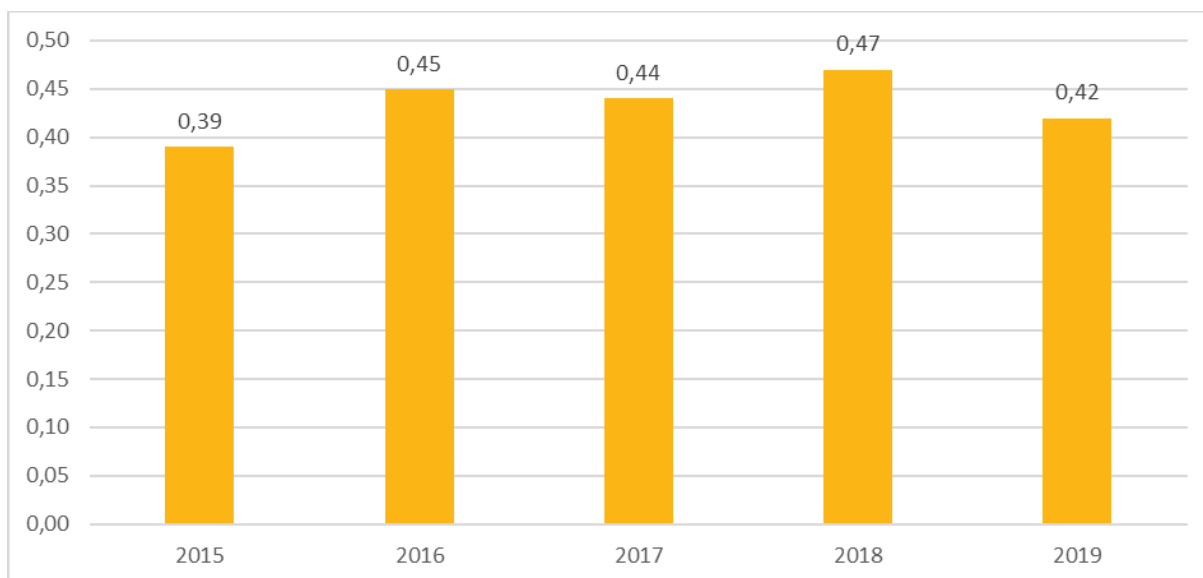

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

Wymiar społeczny

Wskaźnik w wymiarze społecznym wynosi 0,42 i w latach 2015-2019 utrzymuje się na zbliżonym poziomie. W odniesieniu do roku 2015 widoczny jest wzrost wskaźnika. W wymiarze społecznym obszar partnerstwa znajduje się wśród gmin i miast o lepszej sytuacji rozwojowej w porównaniu z grupą porównawczą.

Wykres 4. Wskaźnik rozwoju partnerstwa – wymiar społeczny

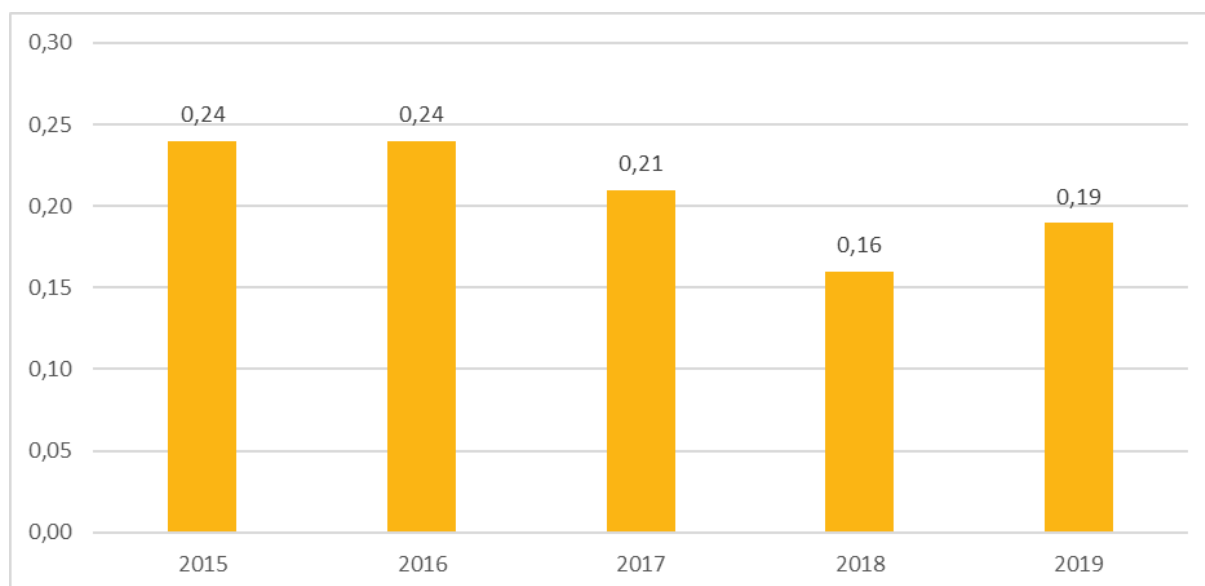

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

Wymiar środowiskowy

Wskaźnik w wymiarze środowiskowym wynosi 0,19 i świadczy o lepszej sytuacji rozwojowej partnerstwa niż w gminach z grup porównawczych. Zauważalny jest jednak niewielki trend zniżkowy w odniesieniu do roku 2015, w którym wskaźnik osiągnął wartość 0,24.

Wykres 5. Wskaźnik rozwoju partnerstwa – wymiar środowiskowy

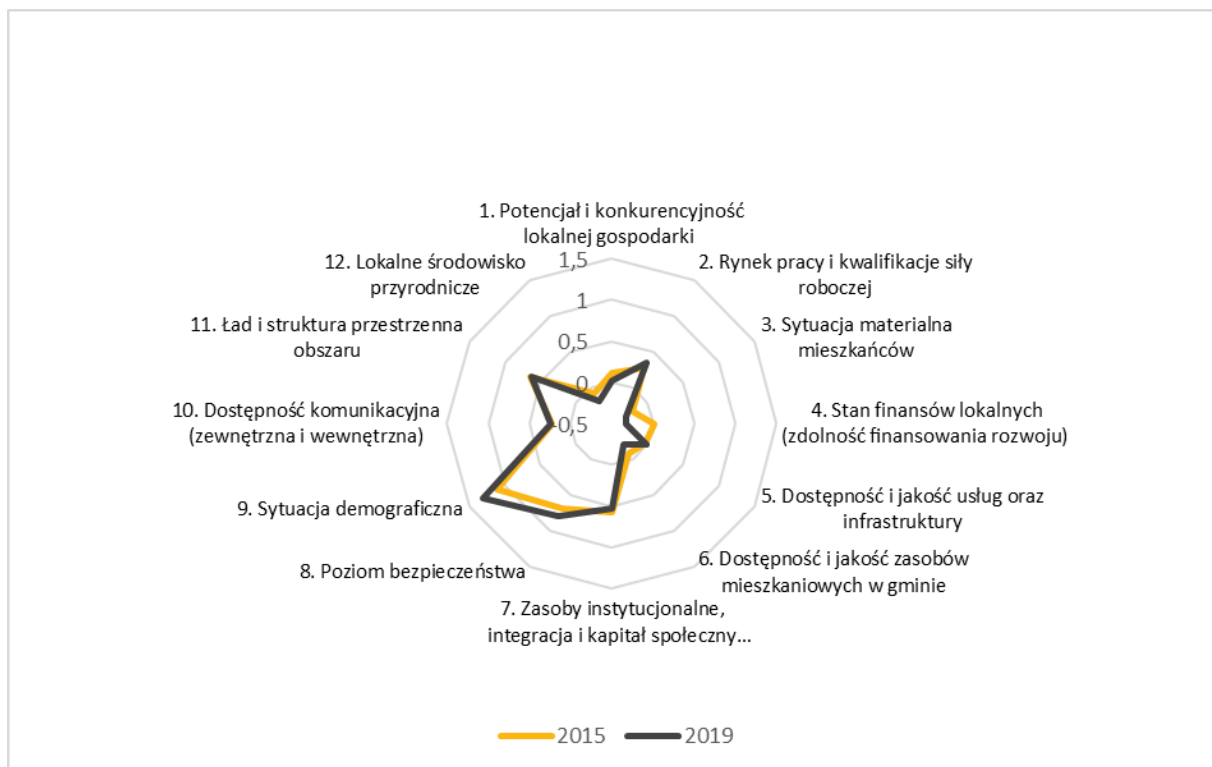

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

Obszary rozwoju

W latach 2015-2019 większość z 12 obszarów stanowiących o rozwoju gminy wykazywała wyższy stopień rozwoju niż grupa porównawcza, ale 7 z nich odnotowało ujemną dynamikę zmian, co świadczy o spowolnieniu tempa rozwoju w tych obszarach w stosunku do grupy porównawczej. Obszary z ujemną dynamiką zmian to: Obszar 1 – Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki, Obszar 3 – Sytuacja materialna mieszkańców, Obszar 4 – Stan finansów lokalnych (zdolność finansowania rozwoju), Obszar 6 – Dostępność i jakość zasobów mieszkaniowych w gminie, Obszar 7 – Zasoby instytucjonalne, integracja i kapitał społeczny gminy, Obszar 11 – Ład i struktura przestrzenna obszaru oraz Obszar 12 – Lokalne środowisko przyrodnicze. Największy wzrost wartości wskaźnika rozwoju w roku 2019 w stosunku do roku 2015 nastąpił w Obszarze 9 – Sytuacja demograficzna, natomiast największy spadek w Obszarze 4 – Stan finansów lokalnych (zdolność finansowania rozwoju).

Wykres 6. Dynamika zmian w obszarach

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

Podsumowanie

- wysoka wartość ogólnego wskaźnika rozwoju partnerstwa świadczy o wyższym rozwoju miast i gmin tworzących partnerstwo,
- dobra sytuacja rozwojowa w wymiarze społecznym i środowiskowym,
- pogorszenie sytuacji w wymiarze gospodarczym.

2.2. Analiza wskaźnikowa pogłębiona dla obszaru partnerstwa

2.2.1. Sytuacja demograficzna

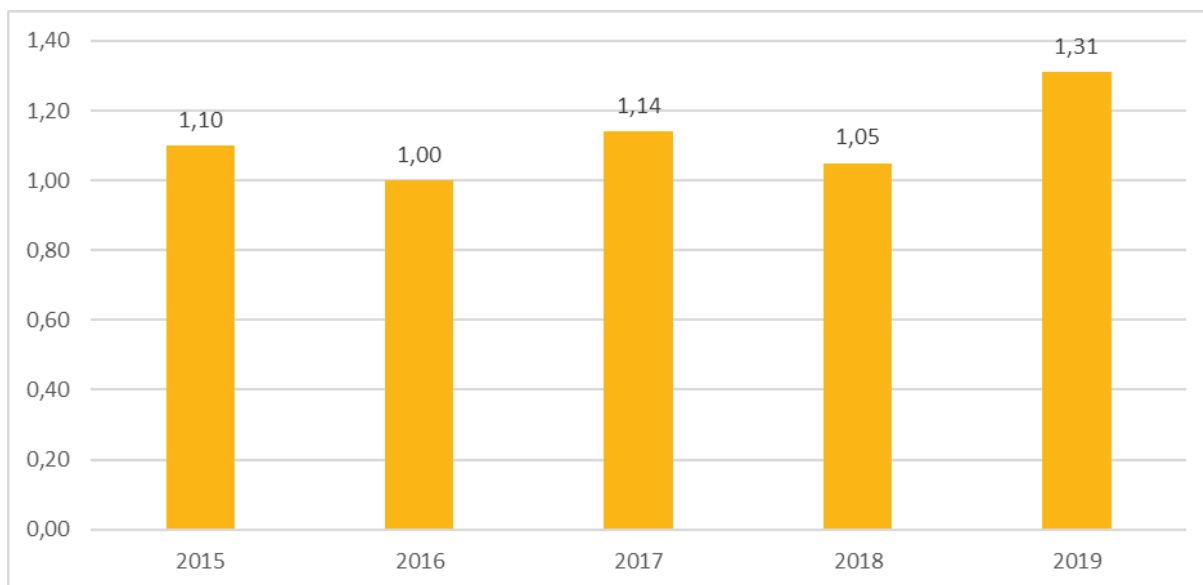
Prowadzenie prawidłowej i efektywnej polityki rozwoju nie jest możliwe bez posiadania wiarygodnej informacji na temat liczby ludności. Faktyczna liczba ludności wraz z jej cechami jakościowymi na danym obszarze, zwłaszcza takimi jak struktura wieku, jest bowiem podstawową zmienną warunkującą popyt na określone usługi publiczne. Z punktu widzenia rozwoju gospodarczego i społecznego potencjał demograficzny tkwiący w społecznościach lokalnych jest ważnym elementem szans rozwojowych danego regionu. W najlepszej sytuacji są obszary charakteryzujące się relatywnie korzystną strukturą według płci i wieku, dodatnią dynamiką populacji czy prężnością zdarzeń demograficznych.

Sytuacja demograficzna partnerstwa na podstawie MRL

Wskaźnik rozwoju w obszarze „Sytuacja demograficzna” wskazuje na bardzo dobrą sytuację demograficzną partnerstwa i znaczną przewagę w stosunku do grup porównawczych. Wskaźnik charakteryzuje się zmiennością, choć zauważalny jest wzrost jego wartości w roku 2019 – 1,31, w stosunku do roku 2015 – 1,10 oraz roku 2018 – 1,05.

Wykres 7. Wskaźnik rozwoju partnerstwa w obszarze „Sytuacja demograficzna”

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

Na wykresie 8. przedstawiono pozycję poszczególnych członków partnerstwa w obszarze „Sytuacja demograficzna” w stosunku do grup porównawczych. Wskaźnik we wszystkich gminach jest dodatni i przyjmuje wysokie wartości. Najwyższą wartość wskaźnika w partnerstwie wyróżniają się: Słopnice – 1,42, miasto Mszana Dolna – 1,37, gmina Limanowa – 1,36 oraz miasto Limanowa – 1,28. W trzech gminach partnerstwa tj. Jodłowniku, Łukowicy i Niedźwiedziu zauważalny jest trend spadkowy i niewielka ujemna dynamika zmian.

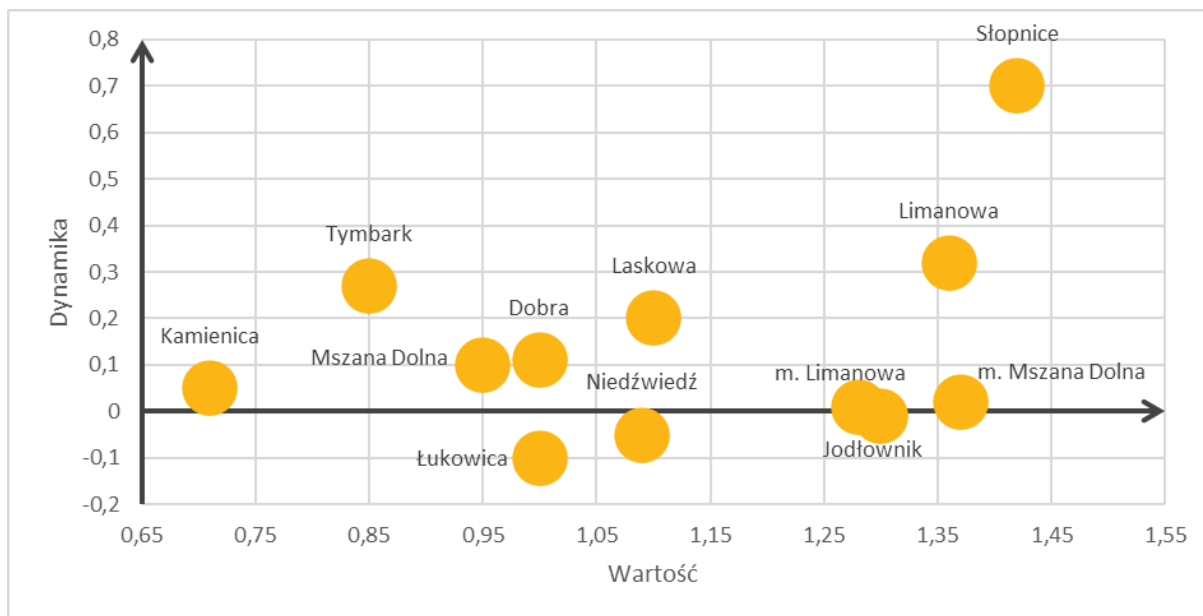
Liczba i struktura wieku

Liczba ludności obszaru partnerstwa wynosiła w 2019 roku 131 764 osób, co daje 139 osób na 1 km² (stan na 31 grudnia 2019 roku)⁵. W latach 1995-2019 stan

⁵ Gęstość zaludnienia dla terenu powiatu limanowskiego. Dla porównania największa gęstość zaludnienia jest w mieście Limanowa – 811 osób na 1 km². Spośród gmin

ludności wykazywał tendencją wzrostową (wykres 9.). Liczba ludności w partnerstwie systematycznie rośnie (wzrost o 17 454 osoby w roku 2019 w stosunku do roku 1995).

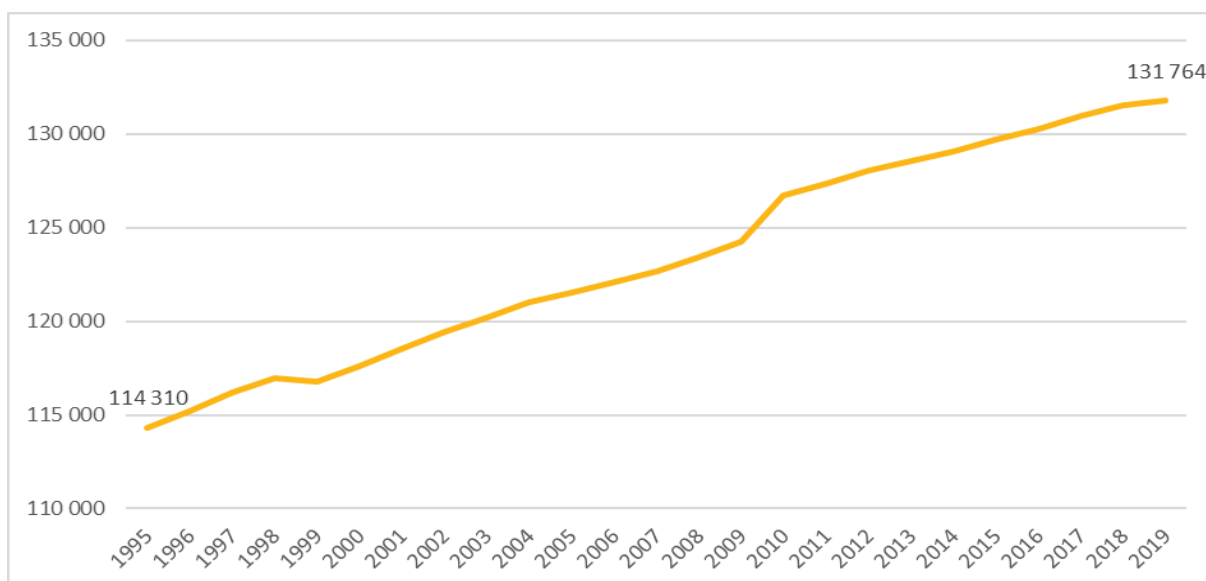
Wykres 8. Pozycja gmin w obszarze „Sytuacja demograficzna” – stan i zmiana wskaźnika w okresie 2015-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

wiejskich najwyższa gęstość jest w Tymbarku – 202 osoby na 1 km², najniższa w Kamienicy – 82 osoby na 1 km². Źródło: GUS BDL.

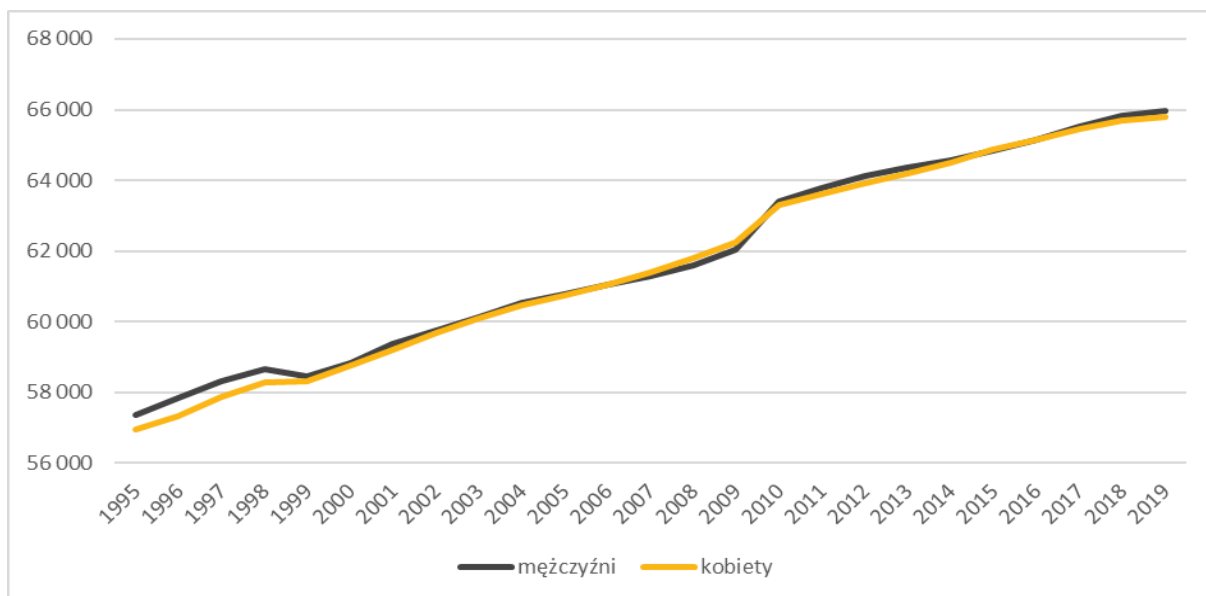
Wykres 9. Liczba ludności obszaru partnerstwa ogółem w latach 1995-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS Bank Danych Lokalnych.

Na wykresie 10. przedstawiono ogólną liczbę kobiet i mężczyzn na obszarze partnerstwa na przestrzeni lat 1995-2019. W analizowanym okresie ogólna liczba mężczyzn przewyższała ogólną liczbę kobiet, za wyjątkiem lat 2007-2009 oraz roku 2015. W 2019 roku kobiety stanowiły 49,94% ogółu populacji, natomiast mężczyźni 50,06% (co oznacza wyrównaną wartość wskaźnika feminizacji oraz maskulinizacji).

Wykres 10. Liczba kobiet i mężczyzn ogółem w latach 1995-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

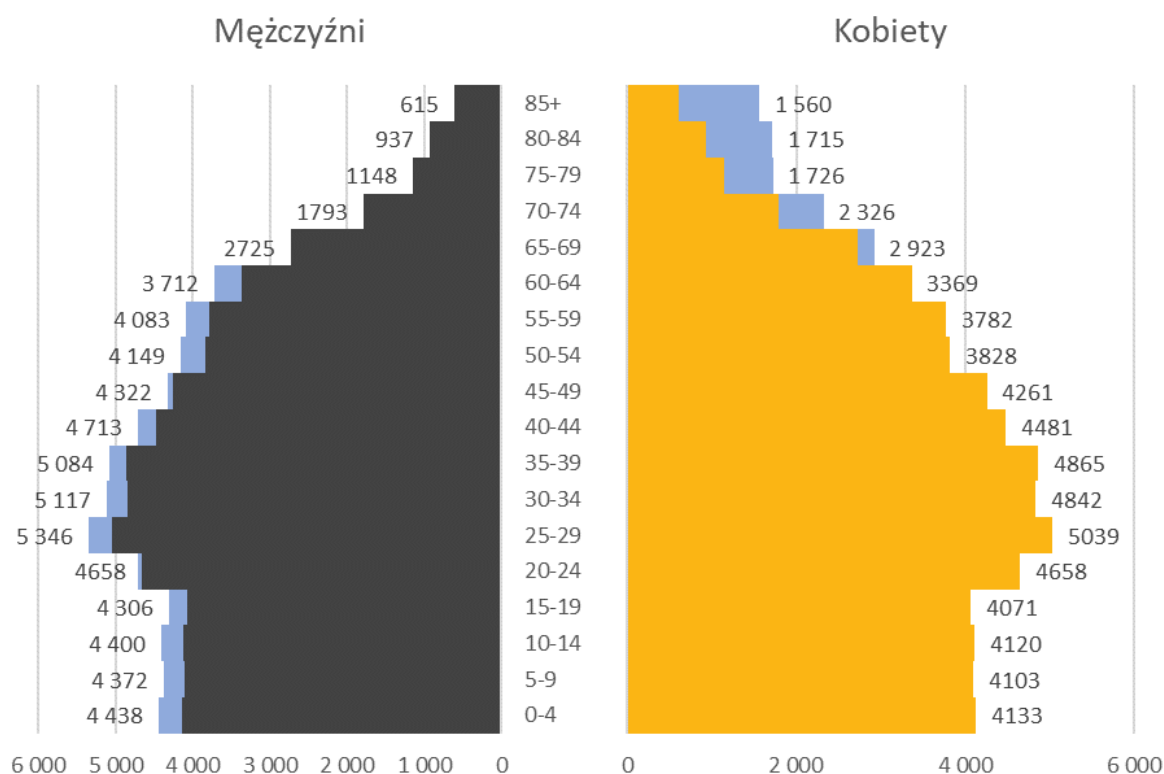
W roku 2019 najliczniejszą grupę mieszkańców obszaru partnerstwa stanowiły osoby w wieku 25-29 lat (10 385 osób, w tym 5 039 kobiet i 5 346 mężczyzn) oraz 30-34 lat (9 959 osoby, w tym 4 842 kobiet i 5 117 mężczyzn). W latach 1999-2019 największy wzrost liczby ludności zanotowano w grupie wiekowej 60-64 lat i 65-69 lat, natomiast największy spadek w grupie osób w wieku 10-14 lat, 15-19 lat oraz 20-24 lata⁶. Aktualny stan wieku obszaru partnerstwa oraz jego przyszłą strukturę przedstawia piramida wieku i płci (wykres 11.). Stosunkowo szeroka, choć węższa niż w rocznikach starszych, podstawa piramidy wskazuje na wysoki przyrost naturalny. Jednocześnie zwiększa się liczebność roczników starszych, co wskazuje, że sukcesywnie będzie następowało starzenie się społeczeństwa, gdyż coraz liczniejsza będzie grupa osób 65+. W 2019 roku indeks starości demograficznej, który prezentuje obciążenie grupy najstarszej najmłodszą grupą wieku (w tym przypadku 0-14 i 65+ lat), wynosił 68,33, co oznacza, że w przypadku obszaru partnerstwa nie możemy mówić o starości demograficznej.

Na piramidzie wieku widać również, że współczynnik feminizacji jest zróżnicowany ze względu na wiek. W grupie osób do 64 roku życia występuje wyraźna przewaga liczebna mężczyzn. Natomiast w rocznikach starszych (65+ lat) relacja ta ulega odwróceniu, co spowodowane jest dłuższą trwałością życia kobiet. W grupie wiekowej 65-69 lat 100 mężczyzn przypada 107 kobiet, natomiast w grupie 85 lat i więcej na 100 mężczyzn przypada 154 kobiet.

---

⁶ Źródło: GUS BDL.

Wykres 11. Piramida wieku i płci dla roku 2019

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie danych GUS BDL.

Funkcjonalne grupy wieku

Zmiany demograficzne znajdują odzwierciedlenie w strukturze funkcjonalnych grup wieku (wykres 12.). W latach 1995-2015 odnotowano na obszarze partnerstwa wzrost liczby osób w wieku produkcyjnym, lecz od 2015 roku zauważalny jest jej spadek. Z kolei zmniejszeniu uległa liczba osób w wieku przedprodukcyjnym. Sukcesywnie wzrasta liczba osób w wieku poprodukcyjnym, ale w ogólnej liczbie ludności partnerstwa, grupa ta jest zdecydowanie mniej liczna niż grupa przedprodukcyjnych. Na wykresie 12. przedstawiono zmianę struktury grup funkcjonalnych w ogólnej liczbie ludności partnerstwa.

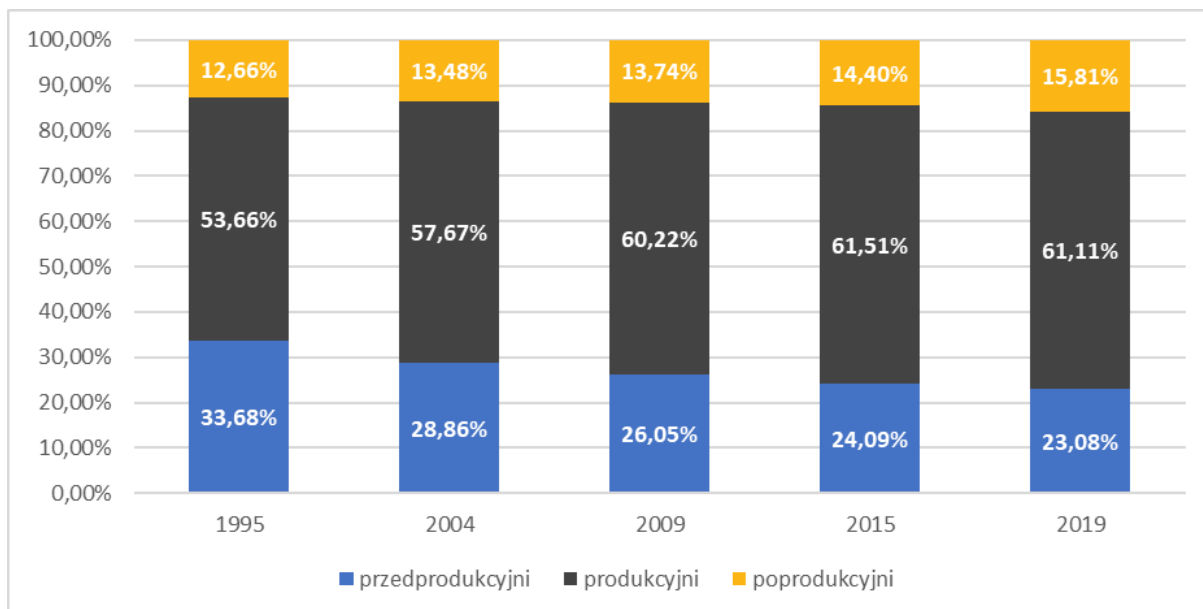
Powyższe dane potwierdzają niekorzystne trendy demograficzne⁷, które będą miały wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy:

- systematycznie przybywa osób w wieku poprodukcyjnym, które trzeba będzie utrzymywać,

⁷ Niekorzystne trendy demograficzne nie dotyczą tylko obszaru partnerstwa, ale są zjawiskiem powszechnym.

- stopniowo zmniejsza się udział ludności w wieku produkcyjnym, na której spoczywa ciężar utrzymywania osób w wieku nieprodukcyjnym,
- sukcesywnie zmniejsza się liczba osób w wieku przedprodukcyjnym, co oznacza, że w przyszłości będzie mniej ludności w wieku produkcyjnym.

Wykres 12. Zmiana struktury grup funkcjonalnych w ogólnej liczbie ludności

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Gęstość zaludnienia

Podstawowym miernikiem obok liczby ogólnej i liczby w tzw. funkcjonalnych grupach wieku jest gęstość zaludnienia. Stosowana jest dla określenia rozmieszczenia ludności na danym obszarze oraz porównania atrakcyjności osadniczej różnych obszarów. Największą gęstość zaludnienia w partnerstwie posiada miasto Limanowa (811 osób/km²), natomiast spośród gmin wiejskich: Tymbark (202 osoby/km²) oraz Limanowa (168 osób/km²). Średnia gęstość zaludnienia obszaru partnerstwa to 195,33 osoby/km², jest to gęstość o ok.60% większa niż średnia gęstość zaludnienia Polski (121,17 osoby/km²).

W tabeli 2. przedstawiono gęstość zaludnienia w 2019 r. na obszarze partnerstwa, z podziałem na poszczególne gminy.

Tabela 2. Gęstość zaludnienia na obszarze partnerstwa w latach 2015-2019 [os/km²]

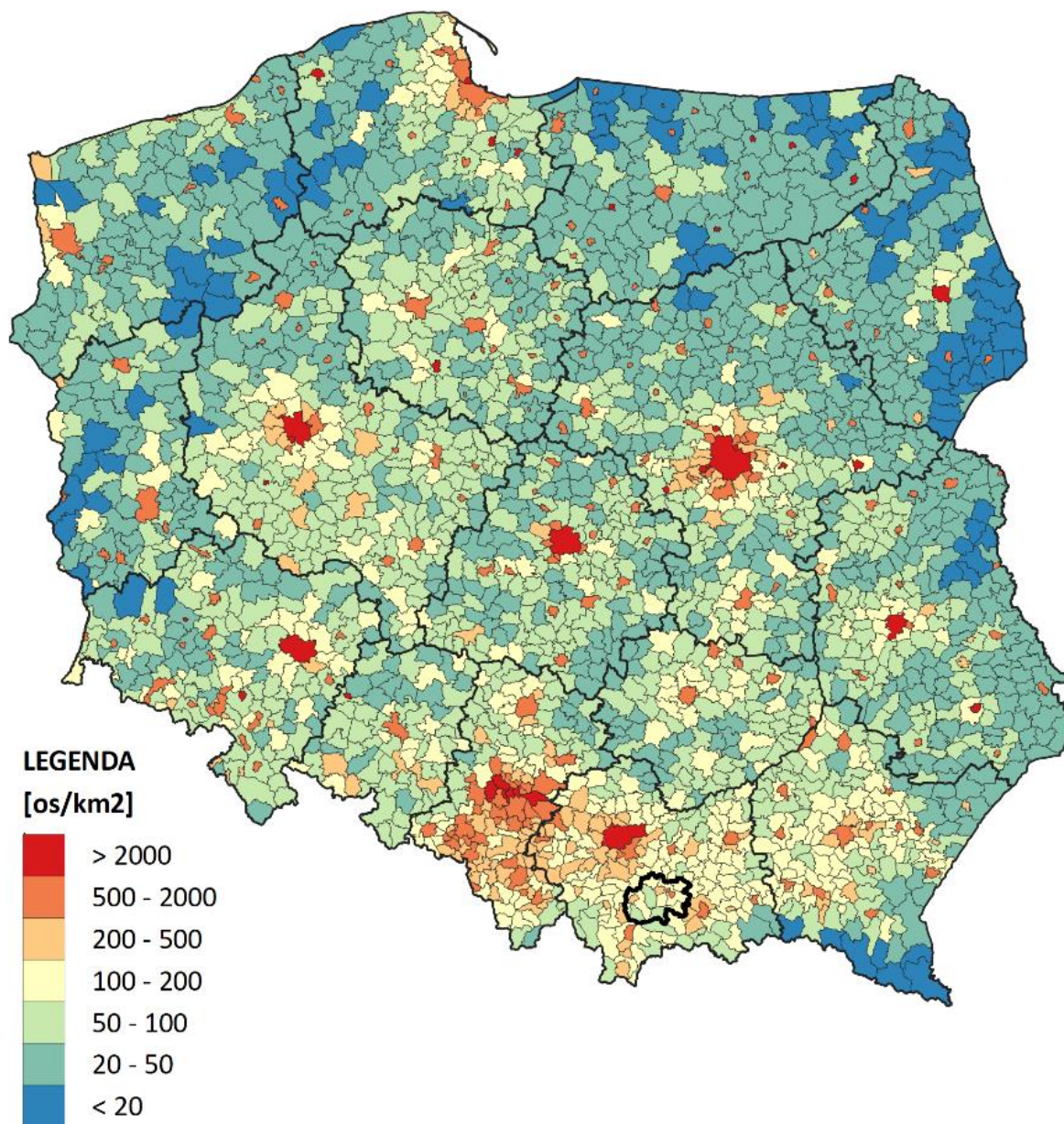
gmina	2019
Dobra	91
Jodłownik	120
Kamienica	82
Laskowa	113
m. Limanowa	811
Limanowa	168
Łukowica	144
m. Mszana Dolna	291
Mszana Dolna	104
Niedźwiedź	99
Słopnice	119
Tymbark	202
Obszar partnerstwa	195,33

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu analizy.monitorrozwoju.pl.

Na rysunku 2. przedstawiono gęstość zaludnienia obszaru partnerstwa na tle innych gmin w Polsce. Widać na niej, że w relacji z innymi polskimi gminami obszar partnerstwa plasuje się pośród gmin o średniej gęstości zaludnienia.

Rys. 2. Gęstość zaludnienia

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie danych GUS za 2019 rok.

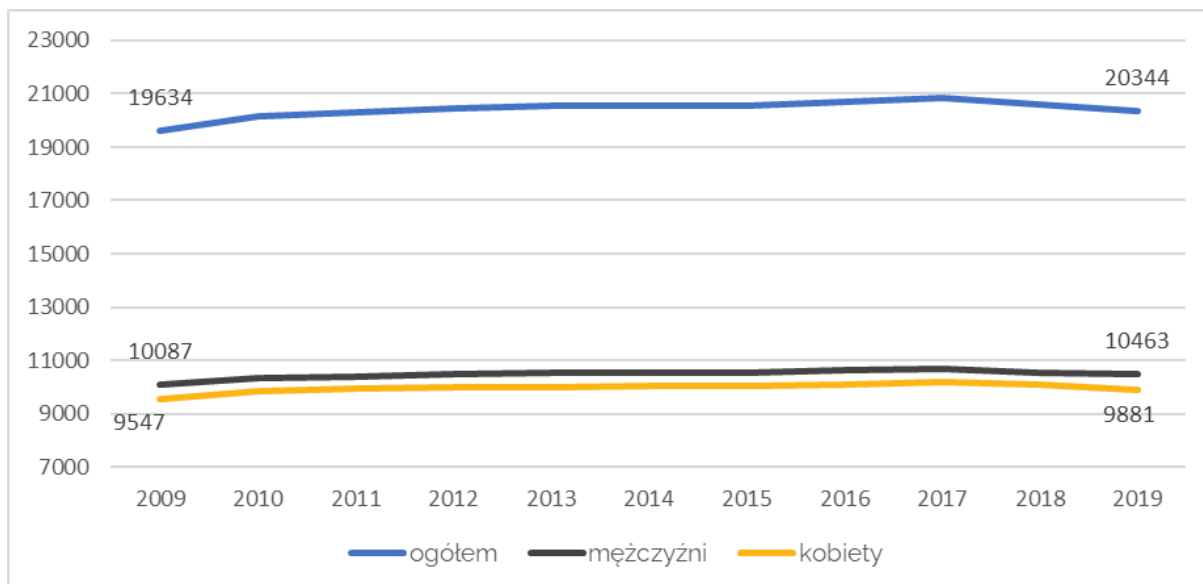
Potencjał demograficzny

Potencjał demograficzny jest istotnym czynnikiem determinującym rozwój regionów. Najczęściej jest on definiowany jako „siła napędowa” tkwiąca w zasobach ludzkich, a więc przede wszystkim w liczbie ludności i jej strukturze wiekowej. Liczba mieszkańców w wieku 25-34 lat na 1000 mieszkańców to tzw. wskaźnik Floridy, ilustruje on wielkość najbardziej kreatywnej grupy mieszkańców. Obrazuje przyszły potencjał i atrakcyjność obszaru dla młodych mieszkańców, którzy są w wieku

najbardziej rozwojowym pod względem demograficznym, społecznym i gospodarczym. Na wykresie można zauważyć, że populacja najbardziej mobilnych mieszkańców w obszarze partnerstwa maleje od 2017 roku. Widać również wyraźną przewagę w tej grupie mężczyzn.

Wykres 13. Liczba osób w wieku 25-34 lat ogółem oraz w podziale na płeć

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS Bank Danych Lokalnych.

Przyrost naturalny

Zwiększająca się liczba ludności obszaru partnerstwa spowodowana jest dodatnim przyrostem naturalnym. Trend ten utrzymuje się od roku 2009. W 2009 roku urodziło się 3769 dzieci, natomiast w 2019 roku 3824 dzieci, czyli o 55 dzieci więcej. Natomiast w 2009 r. zmarło 2972 osób, a w 2019 r. 3163 osób.

Najniższa liczba urodzeń była w roku 2013 – urodziło się wtedy 3636 dzieci. Najwięcej dzieci urodziło się w 2019 roku – 3824. Od roku 2016 wzrasta liczba urodzeń. W okresie 2009-2019 najwięcej dzieci urodziło się w gminach Limanowa i Mszana Dolna, natomiast najmniej w mieście Mszana Dolna oraz w Tymbarku.

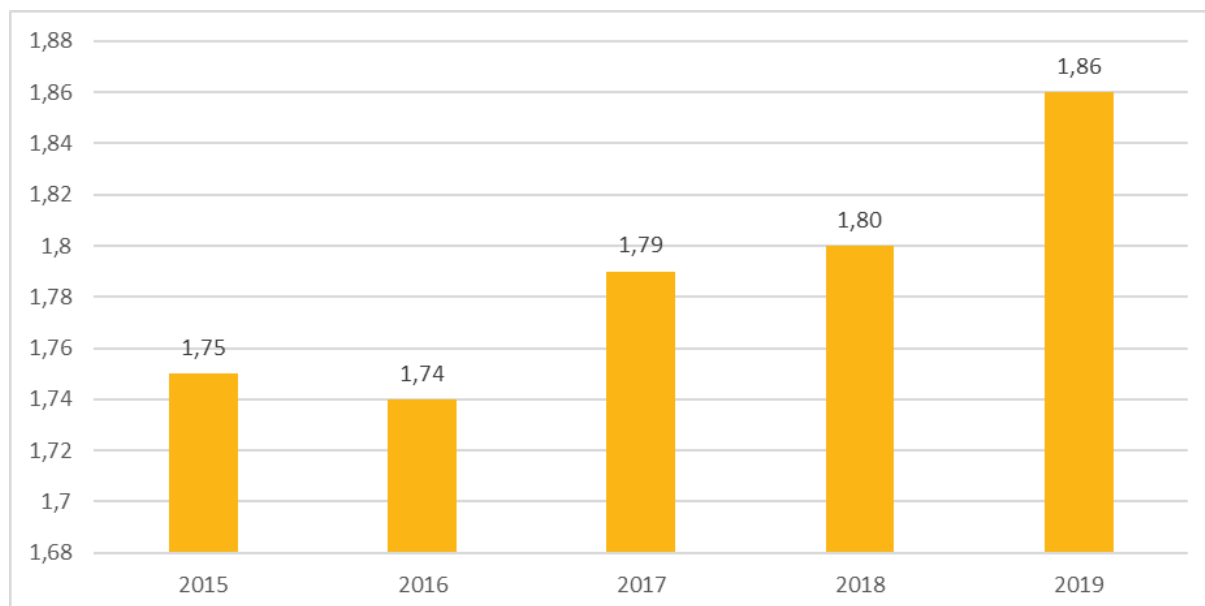
Tabela 3. Liczba urodzeń, zgonów oraz przyrost naturalny na obszarze partnerstwa w latach 2009-2019

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Liczba urodzeń	3769	3815	3703	3652	3636	3674	3656	3656	3781	3740	3824
Liczba zgonów	2972	3005	3024	3038	3005	3063	3062	3029	3088	3056	3163
Przyrost naturalny	797	810	679	614	631	611	594	627	693	684	661

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

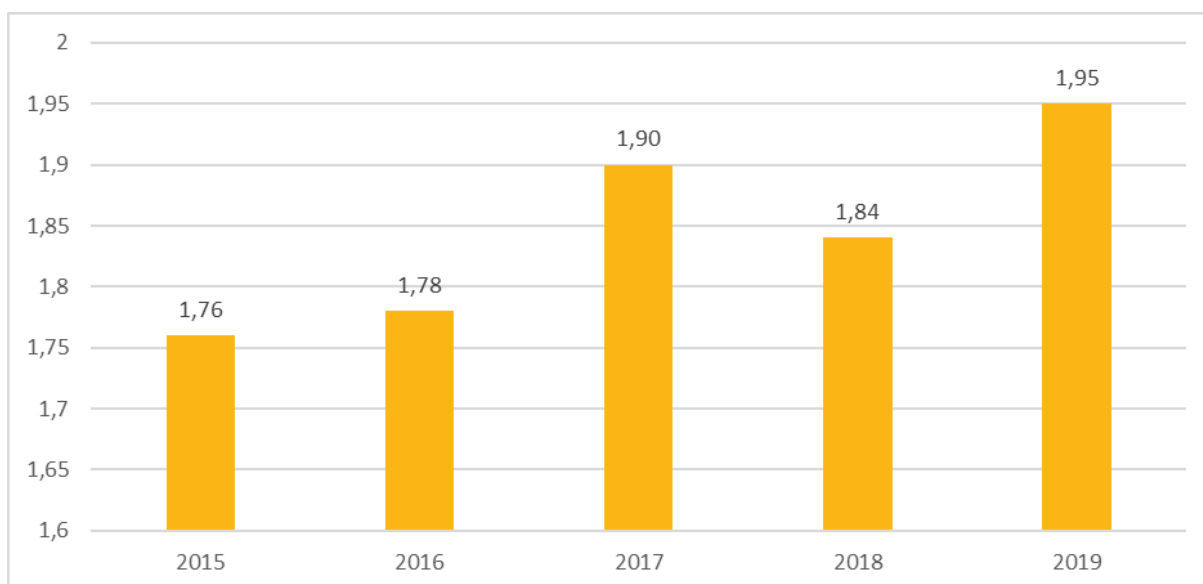
Współczynnik przyrostu naturalnego w 3 ostatnich latach na 1000 ludności (różnica między liczbą urodzeń żywych i zgonów) w 2019 r. wynosi 1,86. Wskazuje na lepszą sytuację obszaru partnerstwa na tle grupy porównawczej, przy czym co roku sytuacja ulega poprawie.

Wykres 14. Przyrost naturalny w ostatnich 3 latach na 1000 ludności

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

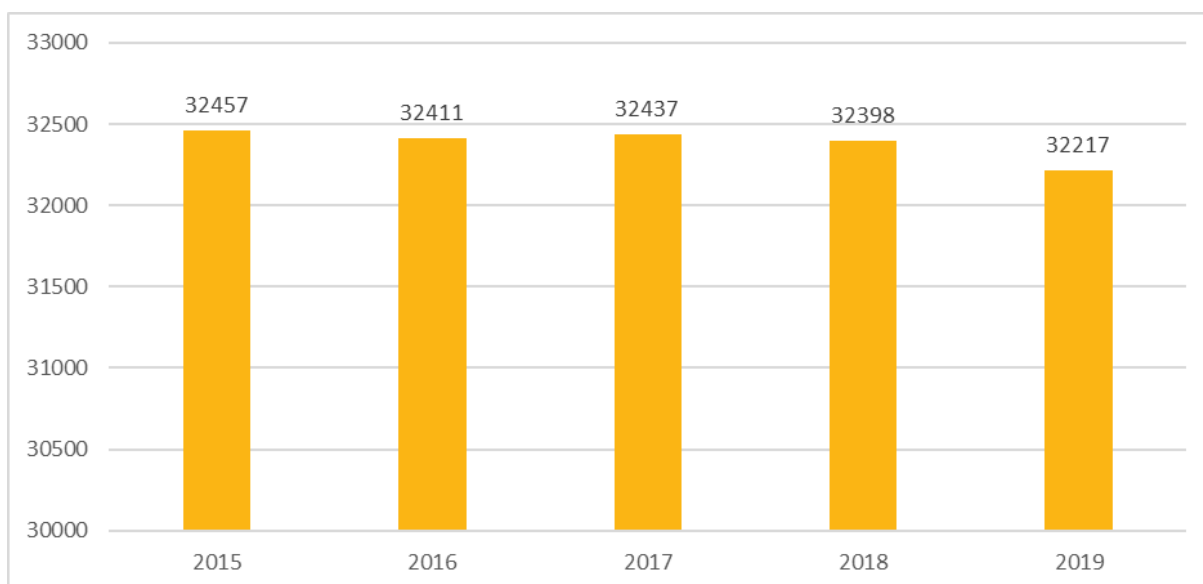
Wykres 15. Współczynnik dzietności kobiet

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu analizy.monitorrozwoju.pl.

Na zmiany liczby dzieci i młodzieży ma również wpływ dzietność kobiet, szczególnie w wieku 15-49 lat. Współczynnik dzietności kobiet – urodzeń żywych na 1000 kobiet w wieku 15-49 lat na obszarze partnerstwa cechuje się dużą zmiennością. W 2019 roku wskaźnik osiągnął wartość – 1,95 i była to najwyższa wartość od 2015 roku. Przyjmuje się, że zastępowalność pokoleń jest zapewniona, kiedy współczynnik osiąga wartość ok. 2,1 dziecka na 1 kobietę. Niższa wartość współczynnika będzie istotnie wpływała na zmniejszenie liczby ludności. Wartość wskaźnika jest uzależniona od liczby kobiet w wieku prokreacyjnym. Na obszarze partnerstwa liczba kobiet w wieku 15-49 lat od 2015 roku maleje. Trend ten będzie się utrzymywał, co wynika z wcześniej opisywanej piramidy wieku i płci (zob. wykres 11), gdyż w grupie wiekowej 0-14 lat jest mniejsza liczba kobiet niż w rocznikach starszych.

Wykres 16. Liczba kobiet w wieku prokreacyjnym (15-49 lat)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu analizy.monitorrozwoju.pl.

Saldo migracji

Czynnikiem określającym rozwój liczby ludności poza przyrostem naturalnym są także migracje, czyli napływ i odpływ mieszkańców. W latach 2009-2012, poza rokiem 2011, saldo migracji było dodatnie, natomiast od roku 2013 na obszarze partnerstwa utrzymuje się ujemne saldo migracji. Saldo migracji w grupie kobiet jest wyższe niż w grupie mężczyzn.

Tabela 4. Migracje ludności na obszarze partnerstwa w latach 2009-2019⁸

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2016	2017	2018	2019
Napływ ogółem	961	963	1017	1006	987	1036	1013	1062	1070	1063
Odpływ ogółem	943	943	1046	975	1128	1129	1042	1202	1279	1379

⁸ W zestawieniu nie podano danych za 2015 rok, gdyż nie zostały opublikowane przez GUS.

Saldo migracji ogółem	18	20	-29	31	-141	-93	-29	-140	-209	-316
Napływ kobiety	542	565	541	556	562	583	539	566	599	555
Odptyw kobiety	533	565	591	528	656	613	578	645	713	718
Saldo migracji kobiety	9	0	-50	28	-94	-30	-39	-79	-114	-163
Napływ mężczyźni	419	398	476	450	425	453	474	496	471	508
Odptyw mężczyźni	410	378	455	447	472	516	464	557	566	661
Saldo migracji mężczyźni	9	20	21	3	-47	-63	10	-61	-95	-153

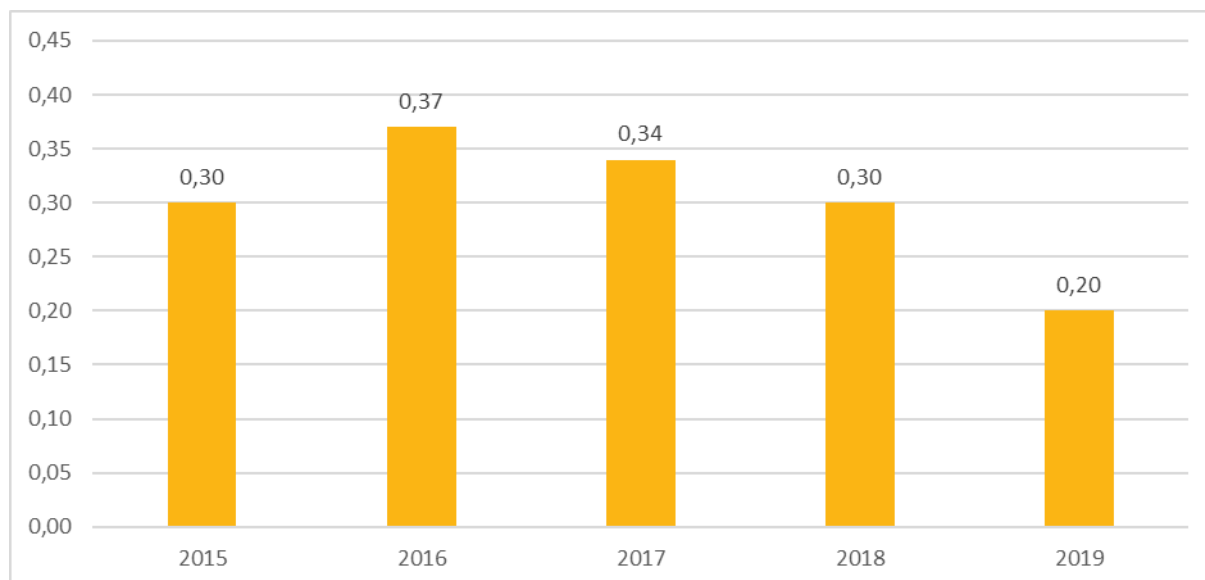
Źródło: opracowanie własne, analizy.monitorrozwoju.pl

Wskaźnik salda migracji na 1000 osób (średnia 3-letnia) plasuje obszar partnerstwa w lepszej sytuacji niż średnia w grupie porównawczej (wykres 17.). Jednak od 2016 roku wskaźnik słabnie, co wskazuje na nasilenie ruchów migracyjnych. Analogicznie wygląda sytuacja pod kątem salda migracji osób w wieku 15-39 lat (wykres 18.).

W lutym 2021 roku przeprowadzono badania ankietowe wśród uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych znajdujących się na terenie powiatu limanowskiego. Choć prawie 45% uczniów chciałoby w przyszłości mieszkać na obszarze partnerstwa (ok. 34% – w miejscowości, w której mieszka, a 11% w innej miejscowości w obszarze partnerstwa), to jednak większość z nich wskazuje aktywność zawodową jako główny powód opuszczenia terenu partnerstwa. Za granicą chciałoby pracować 25% uczniów, 21% w innej miejscowości województwa małopolskiego, natomiast 5% w innym województwie. Rozmowy z

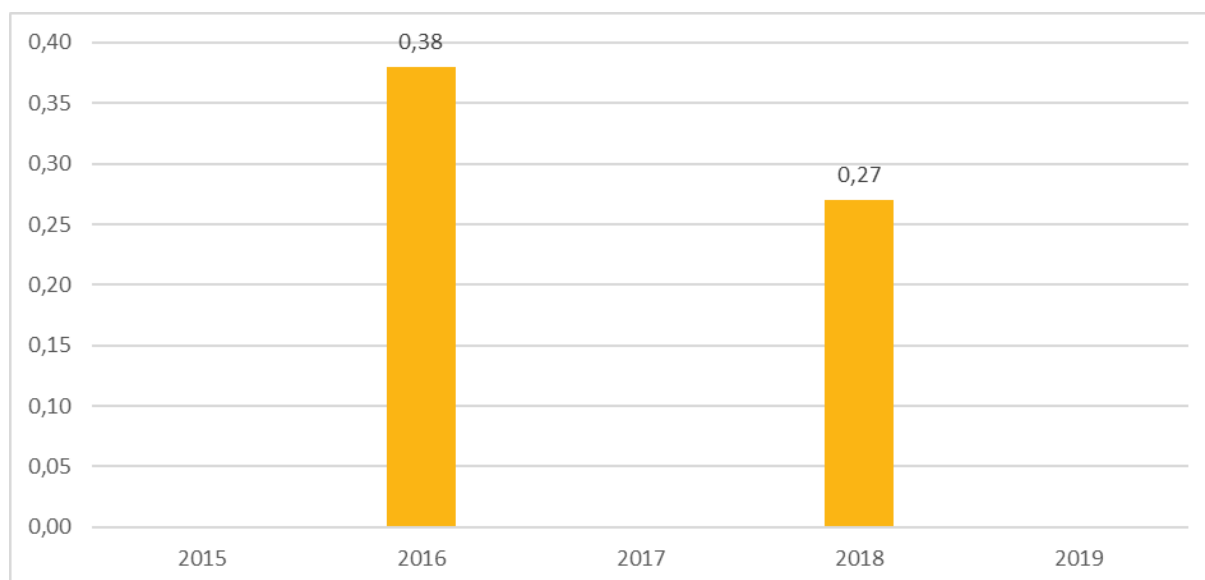
przedstawicielami partnerów potwierdzają, że najczęstszą przyczyną wyjazdów mieszkańców obszaru partnerstwa są kwestie związane z pracą zawodową takie jak: niskie zarobki oraz brak atrakcyjnych ofert pracy.

Wykres 17. Saldo migracji na 1000 osób (średnia 3-letnia)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

Wykres 18. Saldo migracji osób w wieku 15-39 lat na 1000 osób⁹

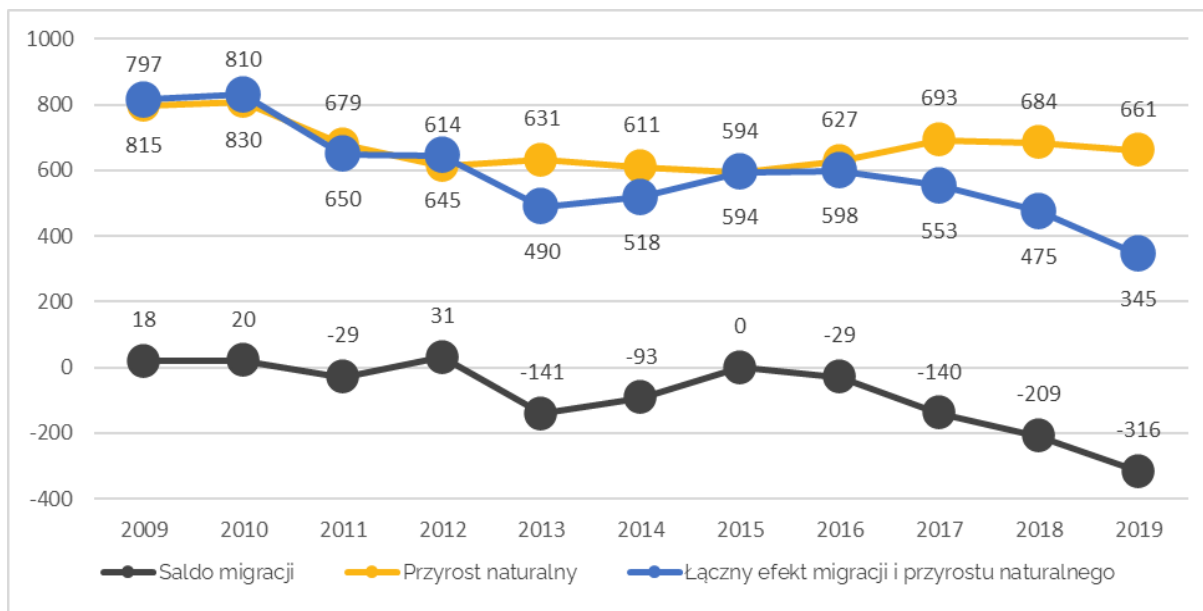

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

⁹ Dla lat 2015, 2017 i 2019 nie są dostępne dane.

Na obszarze partnerstwa na wzrost liczby ludności ma wpływ przede wszystkim dodatni przyrost naturalny. Łączny efekt migracji i przyrostu naturalnego przyjmuje wartości dodatnie. Na jego spadek najmocniej oddziałuje saldo migracji, które charakteryzuje się większym spadkiem niż przyrost naturalny.

Wykres 19. Zmiany liczby ludności obszaru partnerstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL¹⁰.

Prognoza demograficzna

Z „Prognozy ludności gmin na lata 2017-2030”¹¹ wynika, że do 2030 roku ogólna liczba ludności obszaru partnerstwa będzie rosła. Prognozuje się, że w gminach tworzących partnerstwo nastąpi wzrost liczby mieszkańców o 5-15%, poza miastem Limanowa oraz gminą Dobra, gdzie będzie na niższym poziomie (rys. 3). Z prognoz wynika, że na obszarze partnerstwa, poza miastem Limanowa, do 2030 roku grupa osób w wieku przedprodukcyjnym będzie nadal przeważać nad grupą osób w wieku poprodukcyjnym. Na rysunku 4. przedstawiono mapę Polski z gminami, w których prognozowana jest większa liczba osób w wieku przedprodukcyjnym niż poprodukcyjnym. Widać, że takich gmin w Polsce nie będzie zbyt wiele. Do roku 2030 największy wzrost liczby osób prognozowany jest wśród osób w wieku

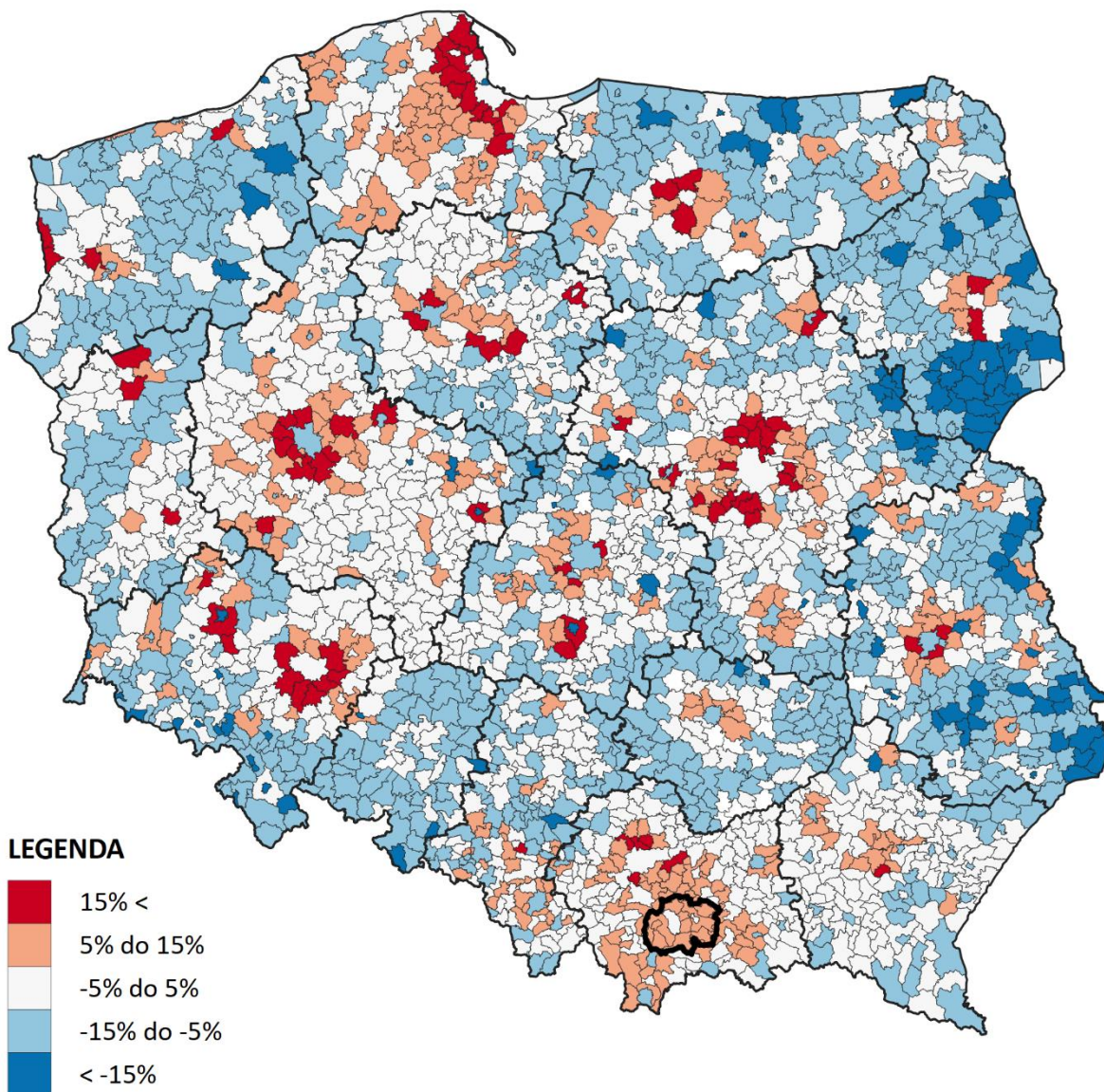
¹⁰ Na wykresie saldo migracji w 2015 roku ma wartość „0”. Nie jest to dana prawdziwa, gdyż dane za ten rok nie zostały opublikowane przez GUS.

¹¹ Jako punkt wyjścia do opracowania prognozy przyjęto stan ludności w dniu 31.12.2016 r. Źródło: [Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030](#), (dostęp: 19.03.2021).

poprodukcyjnym. Przewiduje się, że do tego roku najwyższy odsetek osób w wieku 65+ spośród wszystkich członków partnerstwa będzie w mieście Limanowa.

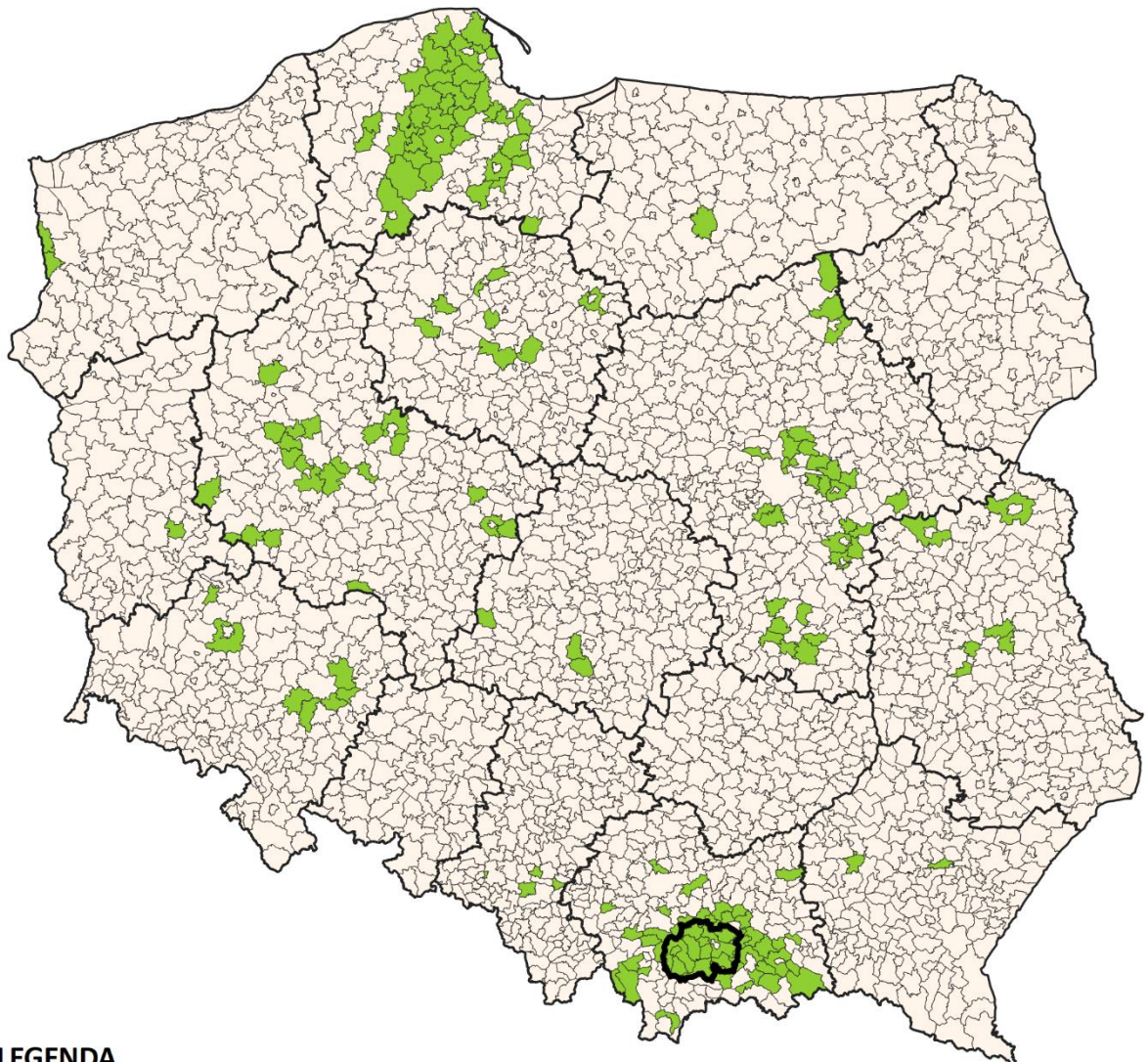
Rys. 3. Prognoza liczby ludności ogółem w 2030 r.

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie „Prognozy ludności gmin GUS na lata 2017-2030”.

Rys. 4. Gminy o prognozowanej większej liczbie osób w wieku przedprodukcyjnym niż poprodukcyjnym do roku 2030

LEGENDA

 gminy o większej liczbie osób w wieku przedprodukcyjnym niż poprodukcyjnym do roku 2030

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie „Prognozy ludności gmin GUS na lata 2017-2030”.

Podsumowanie:

- stale rosnąca liczba ludności obszaru partnerstwa,
- zmniejszająca się liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym,
- zwiększająca się liczba ludności w wieku poprodukcyjnym,
- malejący przyrost naturalny, ale wzrost liczby urodzeń,
- ujemne saldo migracji, szczególnie wśród osób młodych,

- do 2030 r. prognozowany jest wzrost liczby ludności oraz przewaga osób przedprodukcyjnych niż poprodukcyjnych.

2.2.2. Popyt na usługi (publiczne i rynkowe) oraz na infrastrukturę techniczną i społeczną w kontekście zmian demograficznych

Na podstawie zmian zachodzących w funkcjonalnych grupach wieku można przewidywać popyt na usługi publiczne oraz określić zapotrzebowanie na odpowiednią infrastrukturę techniczną i społeczną w kolejnych latach. Malejąca liczba osób w grupie przedprodukcyjnej będzie skutkować mniejszym zapotrzebowaniem na usługi opiekuńczo-wychowawcze (żłobki, przedszkola) i edukacyjne (szkoły). Starzenie się społeczeństwa będzie wiązało się ze zwiększonym zapotrzebowaniem na opiekę zdrowotną i pomoc społeczną, co z kolei będzie skutkowało większymi wydatkami samorządów w tym zakresie.

2.2.3. Potencjał społeczny i ekonomiczny społeczności na terenie partnerstwa, potencjał ekonomiczny podmiotów prawnych, potencjał partnerów

Potencjał społeczny oraz ekonomiczny społeczności lokalnej i podmiotów prawnych stanowią ważny element rozwoju obszaru partnerstwa. Silny kapitał społeczny wpływa na większe zaangażowanie obywateli w życie lokalne oraz wzrost wzajemnego zaufania. Wyższy poziom zaufania umożliwia dzielenie się swoimi zasobami, co zwiększa potencjał rozwojowy danego obszaru. Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki wpływają na sytuację ekonomiczną mieszkańców obszaru partnerstwa, co w konsekwencji determinuje możliwości rozwojowe partnerów.

2.2.3.1. Potencjał społeczny i ekonomiczny mieszkańców

Potencjał społeczny

Na obszarze partnerstwa działa ok. 300 organizacji pozarządowych, z czego najwięcej jest stowarzyszeń – 146. Ponadto funkcjonują 52 Ochotnicze Straże Pożarne oraz ok. 60 stowarzyszeń działających jako kluby sportowe¹². Część podmiotów posiada status organizacji pożytku publicznego (OPP) – w 2020 roku 46 z nich uprawnionych było do otrzymania 1% należnego podatku za 2019 r.¹³ Organizacje pozarządowe działające na obszarze partnerstwa prowadzą różnorodną działalność społeczną na rzecz dzieci, osób starszych oraz z niepełnosprawnościami,

---

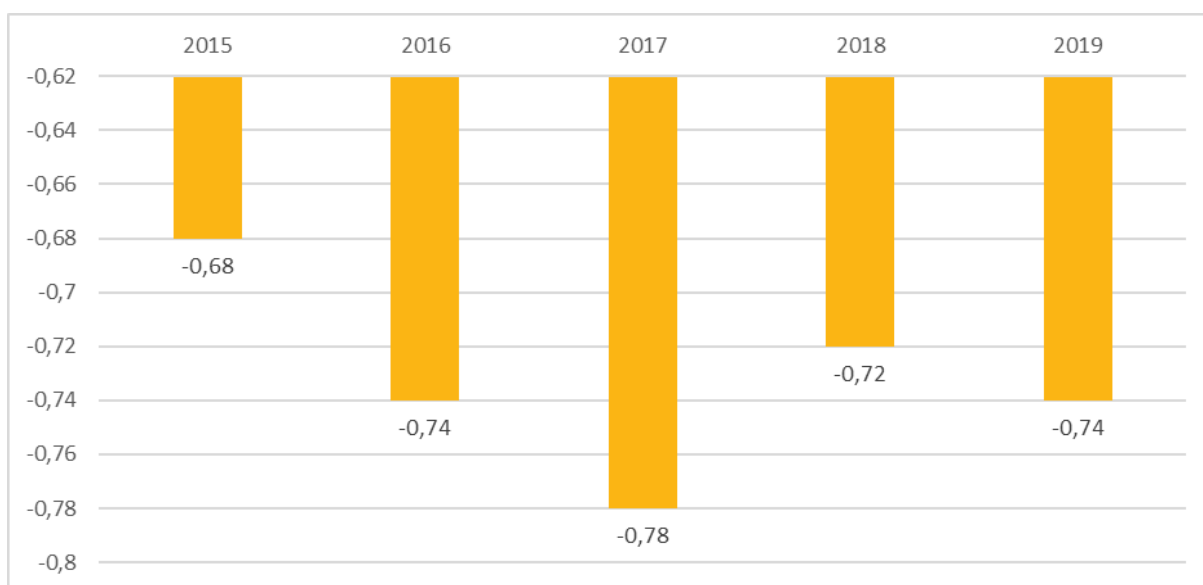
¹² Na podstawie rejestrów udostępnionych na stronie internetowej Starostwa Powiatowego w Limanowej wg stanu na dzień 19.03.2021 r.

¹³ Źródło: www.dane.gov.pl

aktywizującą w zakresie sportu, kultury, bezpieczeństwa, rozwijania różnych zainteresowań, ale również w zakresie ochrony i promocji zdrowia czy też promocji i rozwoju regionu.

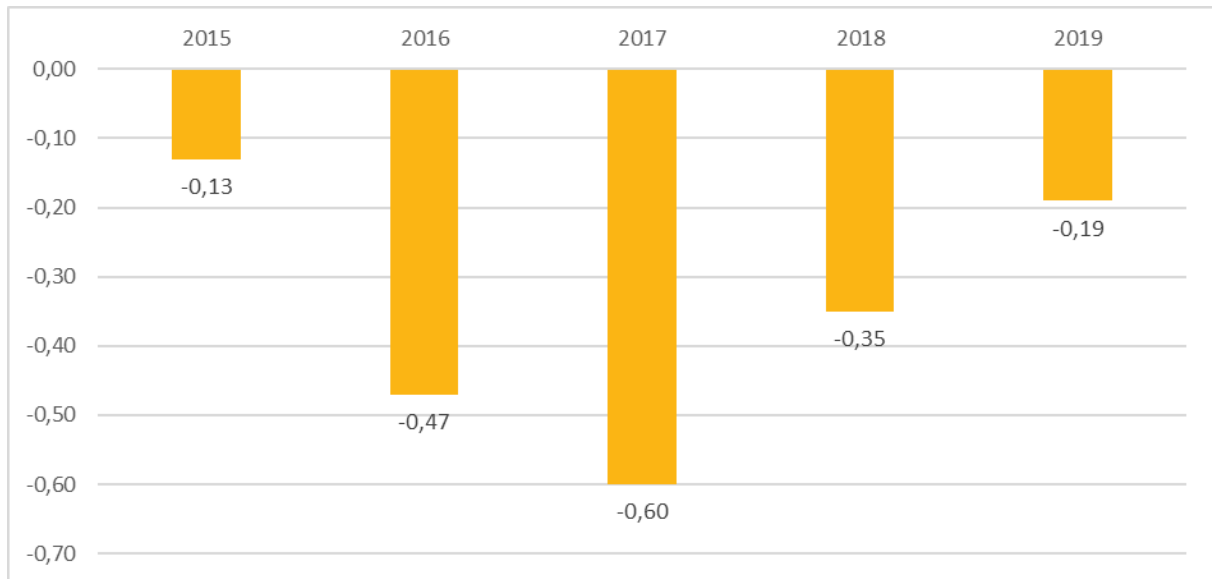
Liczba organizacji społecznych na obszarze partnerstwa jest zdecydowanie niższa niż w grupie porównawczej. Wskaźnik liczby organizacji społecznych na 1000 mieszkańców od 2015 roku ma wartość ujemną. Charakteryzuje się wahaniami dynamiki zmian. Najniższą wartość osiągnął w 2017 roku -0,78, w 2019 roku wzrósł nieznacznie do wartości -0,74. Z pewnością ma to związek z tendencją w stosunku do lat ubiegłych w odniesieniu do nowo zarejestrowanych fundacji, stowarzyszeń czy innych organizacji społecznych. Obszar partnerstwa wypada gorzej od grupy porównawczej w tym zakresie, gdzie na 10 tys. mieszkańców powstaje więcej organizacji pozarządowych.

Wykres 20. Organizacje społeczne na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

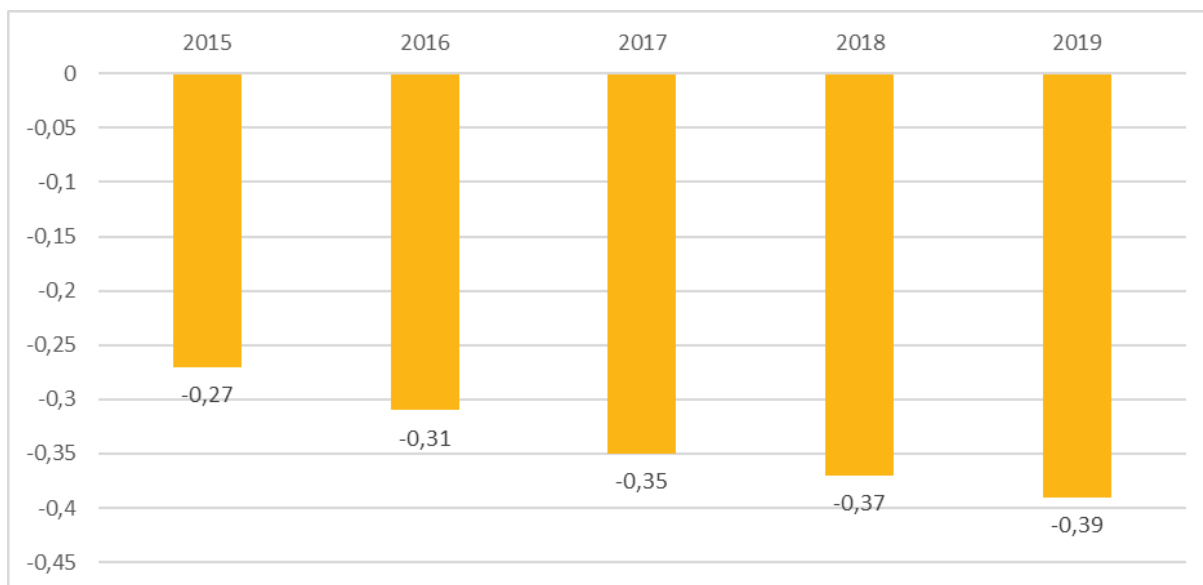
Wykres 21. Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców (średnia 3-letnia)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

Kwota wydatków z budżetów samorządów jako dotacje dla organizacji pożytku publicznego na obszarze partnerstwa jest niższa niż w grupie porównawczej. Zanotowano tu jednak tendencję spadkową w tym zakresie i niewielki, ale systematyczny spadek wartości wskaźnika. Może to być przyczyną spadku liczby organizacji społecznych w ostatnich latach, które bez wsparcia m.in. ze strony partnerów i środków publicznych na rozwój własnej działalności nie są w sposób poprawny i właściwy funkcjonować.

Wykres 22. Kwota wydatków na dotacje bieżące do organizacji pożytku publicznego przypadająca na 1000 mieszkańców (średnia 3-letnia)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

Z badań ankietowych przeprowadzonych w 2021 roku wynika, że blisko 42% uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych, 41% mieszkańców oraz 37% liderów lokalnych uważa, że silną stroną obszaru partnerstwa jest aktywność społeczna i współdziałanie mieszkańców. 53% mieszkańców deklaruje, że podejmuje aktywności społeczne i obywatelskie poprzez zaangażowanie w działanie np. wolontariatu, organizacji pozarządowych, ochotniczych straży pożarnych czy też kół gospodyń wiejskich. 47% biorących udział w badaniach realizuje te aktywności na obszarze partnerstwa, z czego 38% na terenie gminy, w której mieszka, a 9% w innej gminie partnerstwa. Prawie 66% mieszkańców rozwija własne pasje, zainteresowania i hobby (np. teatr amatorski, chór, klub turystyczny, zespół taneczny, zespół muzyczny, stowarzyszenie, grupy/zespoły pasjonatów, UTW, itp.), z czego aż 48% na obszarze partnerstwa. Najwięcej osób, bo aż 73% badanych, podejmuje aktywność sportową, również m.in. w klubach i sekcjach sportowych, w tym aż 62% na terenie partnerstwa. Co ciekawe młodzież wysoko ocenia aktywność społeczną mieszkańców, ale już tylko 12% z nich tego typu działalność i bycie użytecznym dla innych uważa za ważny aspekt swojego życia.

Inną formą aktywności społecznej oraz obywatelskiej jest również wsparcie finansowe organizacji pozarządowych. Z analizy danych wynika, że systematycznie rośnie liczba mieszkańców (podatników) obszaru partnerstwa, którzy wspierają finansowo różnego typu inicjatywy społeczne. W tabeli 5. przedstawiono liczbę podatników oraz kwoty darowizn, jakie mieszkańcy obszaru partnerstwa wykazali w swoich zeznaniach podatkowych oraz dane dotyczące 1% należnego podatku

przekazane przez uprawnione do jego otrzymania OPP. Z poniższego zestawienia wynika, że najwięcej darowizn mieszkańcy przekazują na cele religijne.

Tabela 5. Darowizny oraz 1% należnego podatku przekazane przez mieszkańców (podatników – osoby fizyczne) obszaru partnerstwa w latach 2017-2019¹⁴

	2017	2018	2019
Darowizny na OPP – liczba podatników	powyżej 248	516	635
Darowizny na OPP – kwota darowizny	174 470 zł	262 196 zł	341 725 zł
Darowizny na cele religijne – liczba podatników	powyżej 460	powyżej 529	534
Darowizny na cele religijne – kwota darowizny	376 448 zł	449 499 zł	473 079 zł
Darowizny krwiodawstwo – liczba podatników	powyżej 216	powyżej 258	powyżej 270
Darowizny krwiodawstwo – kwota darowizny	46 521 zł	53 727 zł	58 379 zł
1% należnego podatku przekazany na OPP – liczba podatników	33 865	34 770	38 368

¹⁴ Niektóre dane w tabeli odnoszące się do liczby podatników są orientacyjne. W systemie POLTAX wartości dotyczące podmiotów poniżej 10 w danej gminie nie są podawane do publicznej wiadomości, gdyż mogłyby to stanowić naruszenie tajemnicy skarbowej.

	2017	2018	2019
1% należnego podatku przekazany na OPP – kwota	1 587 342 zł	1 946 761 zł	1 965 993 zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z systemu POLTAX.

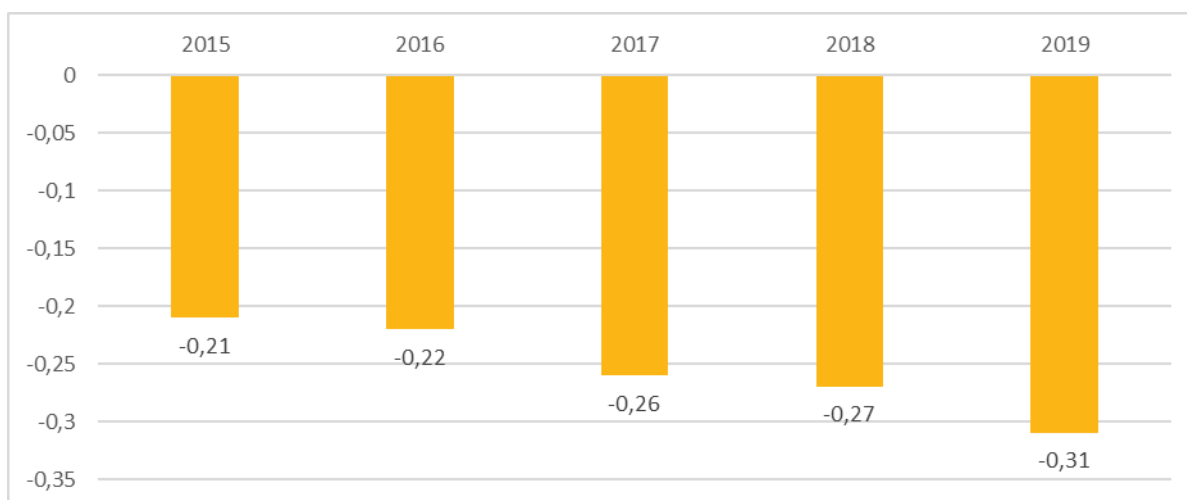
W 2020 roku uprawnionych do otrzymania 1% należnego podatku było 46 organizacji mających swoją siedzibę na obszarze partnerstwa. Z danych wynika, że 30 z nich otrzymało w 2020 roku ok. 535 tys. zł¹⁵, co stanowi 30% łącznej wysokości 1% podatku, który przekazali podatnicy. To pokazuje potencjał, jakim dysponują mieszkańcy obszaru partnerstwa oraz zasoby, którymi mogłyby zostać wsparte lokalne organizacje pozarządowe, realizując swoje działania, często na rzecz lokalnej społeczności.

Potencjał ekonomiczny mieszkańców

Wskaźnik rozwoju partnerstwa w obszarze „Sytuacja materialna mieszkańców” od 2015 roku posiada wartość ujemną, co świadczy o słabszym rozwoju partnerstwa w tym obszarze w stosunku do grupy porównawczej. Ujemna dynamika informuje o pogłębiającej się dysproporcji względem grupy porównawczej i wolniejszej sytuacji rozwojowej. W 2015 roku wskaźnik wynosił -0,21, a w 2019 roku jego wartość spadła do poziomu -0,31.

¹⁵ „Wykaz organizacji pożytku publicznego, które otrzymały 1% należnego podatku dochodowego od osób fizycznych”, źródło: dane.gov.pl.

Wykres 23. Wskaźnik rozwoju partnerstwa w obszarze „Sytuacja materialna mieszkańców”

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

Dokonując analizy potencjału ekonomicznego mieszkańców obszaru partnerstwa należy wskazać, że łączna liczba osób fizycznych uzyskujących dochody na podstawie złożonych deklaracji podatkowych wyniosła w 2019 r.¹⁶ 79 990 osób. Od 2015 roku liczba ta wzrosła o 5 246 osób. Coraz więcej mieszkańców obszaru partnerstwa uzyskuje dochody zagraniczne. W 2019 roku grupa ta wzrosła o 800 osób w stosunku do roku 2015 i stanowi 4,7% ogólnej liczby podatników.

Tabela 6. Liczba podatników (osoby fizyczne) w latach 2015-2019

	2015	2016	2017	2018	2019
Liczba podatników	74 339	75 488	77 328	79 537	79 585
Liczba podatników z dochodami zagranicznymi	2 931	3 147	3 443	3 661	3 731

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z systemu POLTAX.

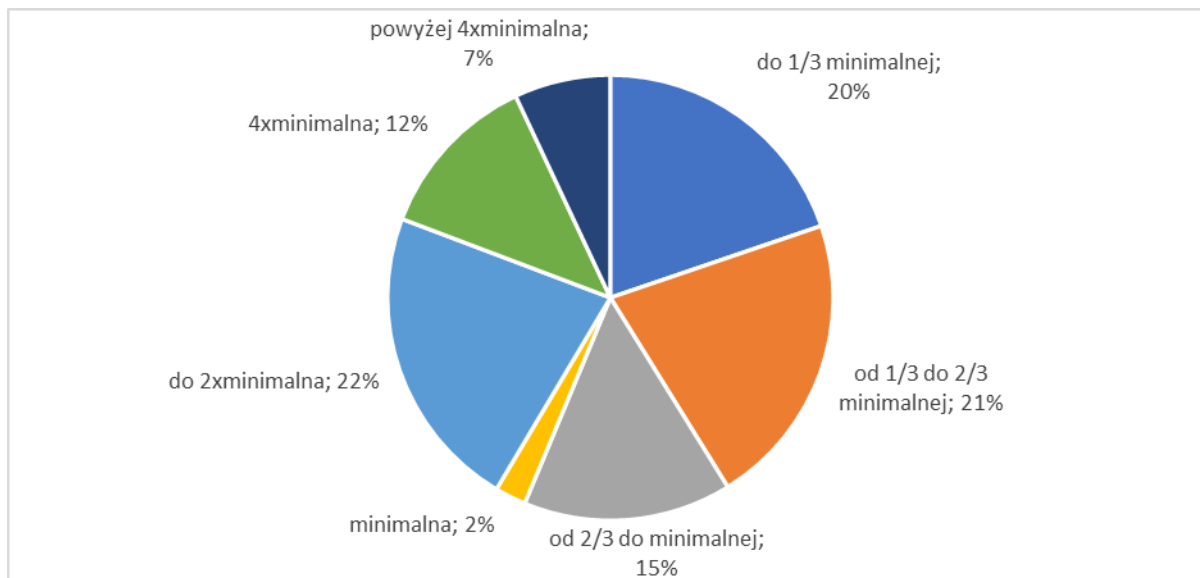
W 2019 roku mieszkańcy obszaru partnerstwa osiągnęli łączne przychody w wysokości blisko 8,99 mld zł. Według danych z POLTAX w 2019 r. 58% podatników

¹⁶ Stan na dzień 31.12.2019 r.

uzyskało przychód równy lub mniejszy niż płaca minimalna, 22% równowartość dwukrotnego wynagrodzenia minimalnego i 16% przychód równy lub wyższy od czterokrotnego wynagrodzenia minimalnego.

Wykres 24. Struktura przychodów (rocznych) osób fizycznych w 2019 r.¹⁷

Źródło: opracowanie własne na danych z systemu POLTAX.

Dla porównania w 2019 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw w Polsce wynosiło 5 169,06 zł, natomiast w powiecie limanowskim było to 3 870,43 zł¹⁸. Zatem wynagrodzenie na obszarze partnerstwa było o prawie 25% niższe niż średnia w kraju.

Wysokość zarobków i płac jest słabą stroną obszaru partnerstwa. Uważa tak 81% liderów lokalnych, 74% uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych oraz 73% mieszkańców biorących udział w badaniach. Wysokość zarobków jest też jednym z głównych powodów migracji z obszaru partnerstwa.

Sytuację materialną w swoich domach i rodzinach badani oceniają jako przeciętną:

- 30% badanej młodzieży oraz 53% mieszkańców określiło sposób gospodarowania pieniędzmi, uwarunkowany sytuacją finansową następującym stwierdzeniem: „Starcza nam na co dzień, ale musimy oszczędzać na poważniejsze zakupy”,

¹⁷ Wartości poziomu przychodów w odniesieniu do minimalnego wynagrodzenia rocznego ustalonego na 2019 roku.

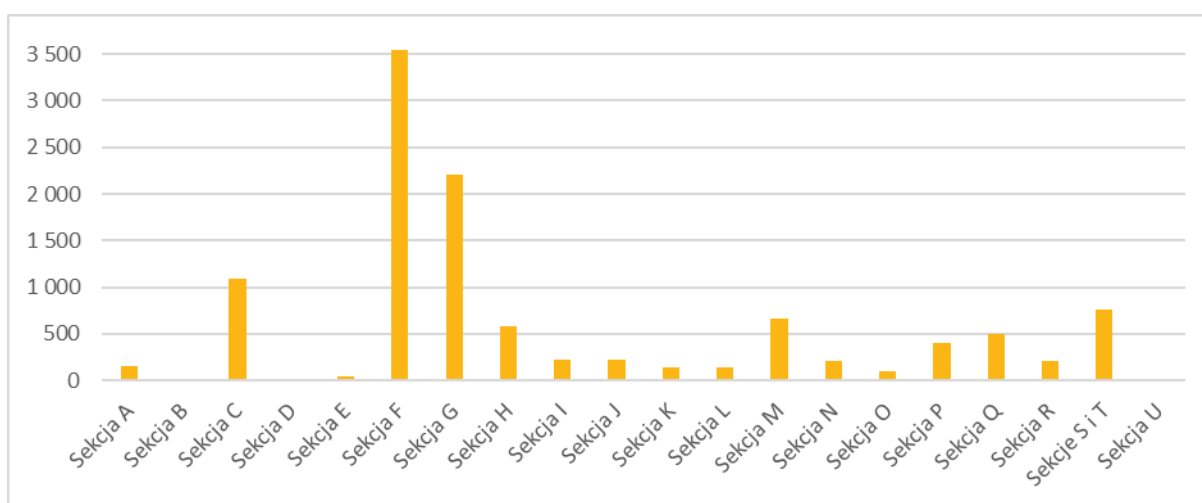
¹⁸ Źródło: GUS BDL.

- 17% mieszkańców oraz 5% uczniów musi codziennie oszczędzać,
- 22% respondentów oraz 45% młodzieży odpowiedziało, że „starcza im na wiele bez specjalnego oszczędzania”,
- jedynie 4% mieszkańców i 7 % uczniów uważa, że „może sobie pozwolić na pewien luksus”.

2.2.3.2. Potencjał ekonomiczny podmiotów prawnych

W 2019 roku na obszarze partnerstwa zarejestrowanych było 11 193 podmiotów gospodarki narodowej (84% z nich stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą), a ich strukturę wg PKD przedstawiono na poniższym wykresie.

Wykres 25. Podmioty gospodarki narodowej wg PKD

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Z powyższego wykresu wynika, że dominującymi branżami gospodarki lokalnej obszaru partnerstwa są:

- budownictwo (sekcja F),
- handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (sekcja G),
- przetwórstwo przemysłowe (sekcja C),
- pozostała działalność usługowa oraz gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników (sekcja S i T),
- działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (sekcja M),
- transport i gospodarka magazynowa (sekcja H),
- opieka zdrowotna i pomoc społeczna (sekcja Q).

Na obszarze partnerstwa znajduje się 6 podmiotów zatrudniających powyżej 250 pracowników: 4 – w mieście Limanowa, po jednym w gminach Limanowa i Tymbark.

W 2019 roku na obszarze partnerstwa funkcjonowało ok. 670 podmiotów prawnych, których łączny dochód wyniósł ponad 113 mln zł, a odprowadzony podatek ponad 11,5 mln zł¹⁹. Statystycznie pojedynczy podmiot prawny z obszaru partnerstwa osiągnął średni roczny dochód w wysokości ok. 168 tys. złotych.

2.2.3.3. Potencjał ekonomiczny partnerstwa – analiza finansów lokalnych

Stan finansów lokalnych wg MRL

Diagnoza obszaru „Stan finansów lokalnych (zdolność finansowania rozwoju)” odzwierciedla wpływ różnych czynników zewnętrznych oraz wewnętrznych, w tym prowadzonej polityki finansowej na możliwości rozwojowe analizowanego Partnerstwa. Z tego punktu widzenia omówione zostaną w szczególności wielkości budżetowe, które warunkują stabilność finansową i stanowią główne determinanty dla posiadanych możliwości finansowych w zakresie planowanych działań rozwojowych.

Mając na uwadze cel prowadzonej analizy zidentyfikowane zostały kluczowe czynniki wpływające na poziom możliwości finansowych:

1. poziom nadwyżki operacyjnej,
2. poziom oraz struktura dochodów i wydatków oraz przychodów i rozchodów budżetu,
3. obciążenie spłatą i obsługą zadłużenia,
4. absorpcja środków zewnętrznych.

Poziom nadwyżki operacyjnej wyznacza potencjalny ogólny poziom finansowania wydatków rozwojowych. Ponadto wysokości nadwyżek operacyjnych w budżetach członków Partnerstwa, pomniejszone o przypadające na dany rok spłaty zadłużenia, pozwalają na planowanie nowych działań rozwojowych. Tym samym tak rozumiana nadwyżka operacyjna uwzględnia konsekwencje dotychczasowego zaangażowania finansowego poszczególnych członków Partnerstwa. Potencjał rozwojowy Partnerstwa w ujęciu finansowym zależy od tego, czy poszczególne JST stabilnie generują nadwyżkę operacyjną i czy ta nadwyżka będzie występowała również w kolejnych latach. W praktyce oznacza to konieczność przeanalizowania źródeł dochodów bieżących, zwłaszcza podatkowych jak również poziomu wydatków bieżących.

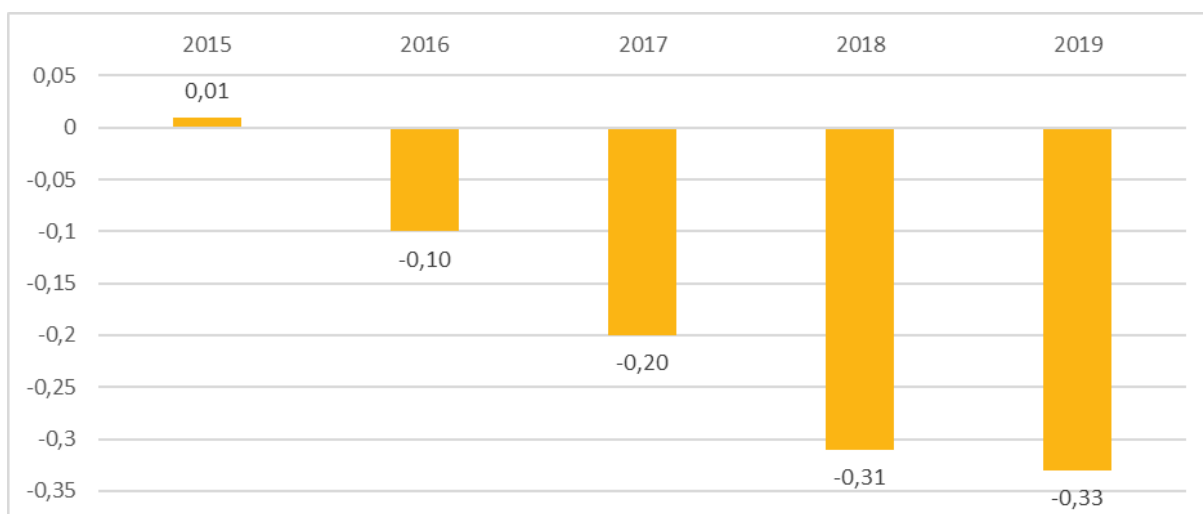
¹⁹ Podano orientacyjne wartości dochodów i wysokości odprowadzonego podatku od osób prawnych. Część danych dotyczących liczby oraz kwot z deklaracji CIT-8 została utajniona ze względu na tajemnicę skarbową. Źródło: POLTAX.

Zakres czasowy analizy będzie obejmował lata 2015-2019.

Kształtowanie się sytuacji w całym obszarze „Stan finansów lokalnych” prezentuje wskaźnik syntetyczny, który stanowi średnią wskaźników syntetycznych gmin będących członkami Partnerstwa w relacji do innych JST z tej samej grupy porównawczej. Umieszczenie na wykresie w jednej z czterech części wskazuje na sytuację członków Partnerstwa względem przyjętej grupy porównawczej.

Na wartość wskaźnika syntetycznego w obszarze „Stan finansów lokalnych” mają wpływ relacje odnoszące się do udziału dochodów własnych w dochodach ogółem, udziału wydatków majątkowych w wydatkach ogółem. Ponadto na poziom wskaźnika syntetycznego mają wpływ wskaźniki prezentowane w przeliczeniu na 1 mieszkańca, które dotyczą wysokości nadwyżki operacyjnej, kwoty zadłużenia pozostającego do spłaty, a także kwoty wydatków majątkowych na projekty współfinansowane ze środków UE. Wzrost wskaźnika syntetycznego dla obszaru będzie oznaczać poprawę sytuacji finansów lokalnych analizowanych z punktu widzenia możliwości finansowania rozwoju.

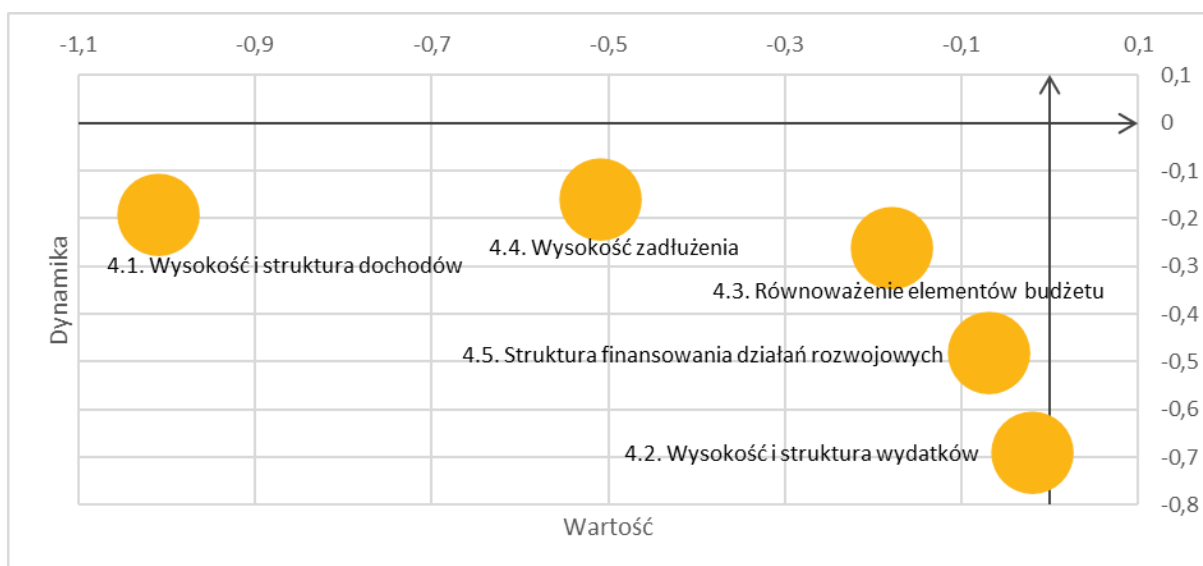
Wykres 26. Wskaźnik rozwoju partnerstwa w obszarze „Stan finansów lokalnych”

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

Wskaźnik syntetyczny dla obszaru „Stan finansów lokalnych” wskazuje na pogorszenie sytuacji finansowej w stosunku do grupy porównawczej. Wartość wskaźnika zmalała z 0,01 w 2015 roku do wartości -0,33 w 2019 roku. Zaobserwowano wolniejszy spadek wskaźnika w 2019 roku w stosunku do roku poprzedniego. Wartość ujemna wskaźnika świadczy o słabszym rozwoju partnerstwa w obszarze finansów lokalnych niż w grupie porównawczej, a ujemna dynamika informuje o pogłębiającej się dysproporcji względem grupy porównawczej i wolniejszej sytuacji rozwojowej w analizowanym okresie.

Wykres 27. Rozkład wartości dla podobszarów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

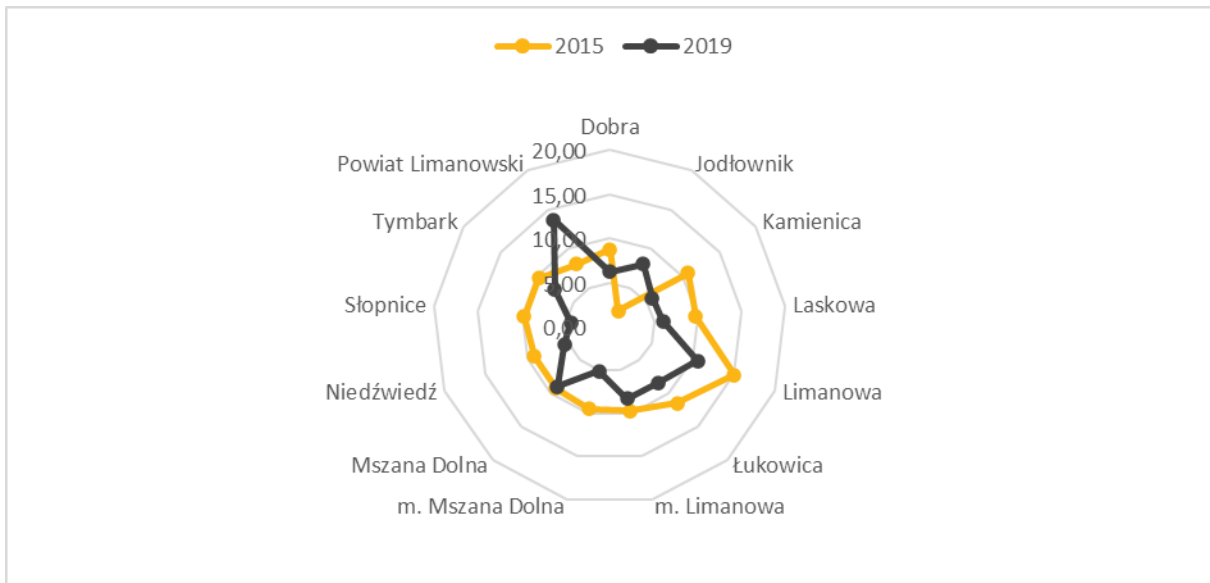
Rozkład wartości w podobszarach wskazuje na pogorszenie stanu finansów w partnerstwie. Każdy z podobszarów charakteryzuje się ujemną wartością wskaźnika oraz dynamiką zmian w stosunku do grupy porównawczej.

Równoważenie elementów budżetu

Z punktu widzenia zdolności do finansowania rozwoju lokalnego istotne jest kształtowanie się poziomu nadwyżki operacyjnej (różnicy między dochodami bieżącymi a wydatkami bieżącymi). Jest to szczególnie ważne dla oceny zdolności do finansowania nowych inwestycji przez poszczególnych członków Partnerstwa.

Poniższy wykres przedstawia porównanie relacji kwoty nadwyżki operacyjnej do kwoty dochodów bieżących (w %) w poszczególnych gminach i miastach tworzących Partnerstwo w roku 2015 i 2019.

Wykres 28. Relacja kwoty nadwyżki operacyjnej do kwoty dochodów bieżących (w %) partnerów – porównanie rok 2015 do roku 2019

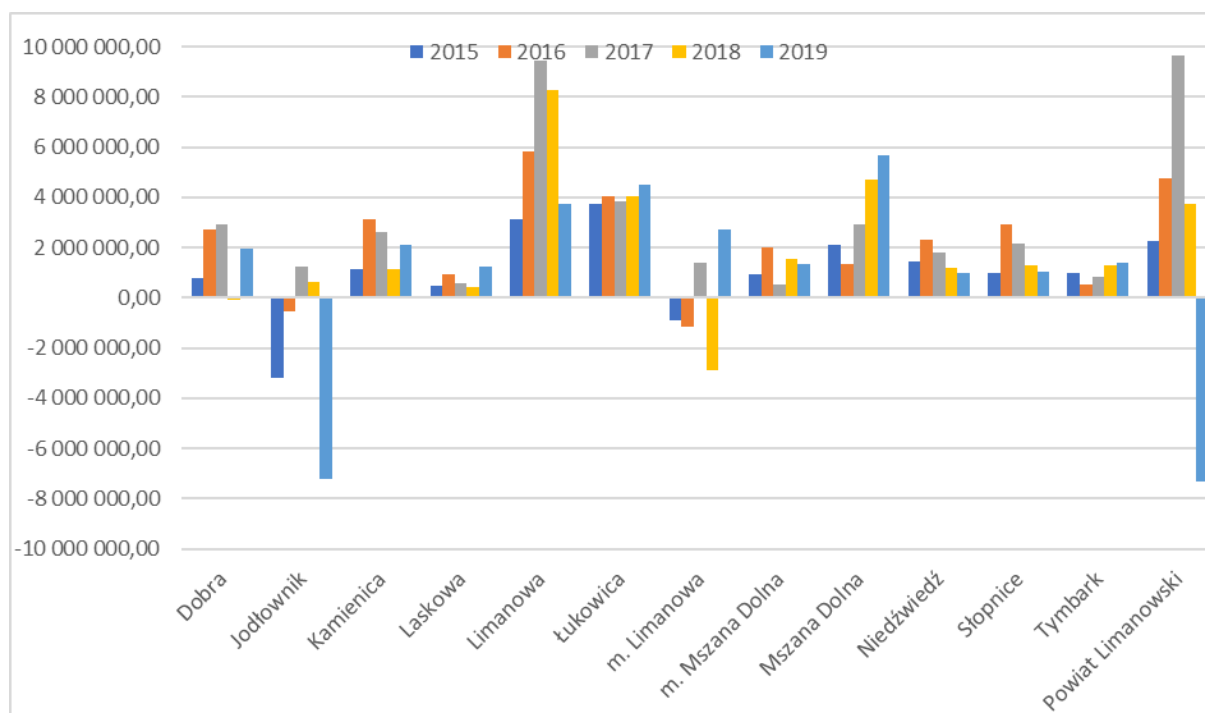

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu analizy.monitorrozwoju.pl.

Relacja procentowa kwoty nadwyżki operacyjnej do kwoty dochodów bieżących w analizowanym okresie jest zróżnicowana u wszystkich członków Partnerstwa. Powyższe dane wskazują, że członkowie Partnerstwa posiadają potencjał do finansowania spłaty długu oraz ponoszenia wydatków majątkowych. Należy jednak mieć na uwadze, że zmniejszanie wartości powyższej relacji w przyszłości (co ma miejsce u niektórych członków partnerstwa) może skutkować pojawieniem się trudności w realizacji zadań fakultatywnych.

Wykres 29. prezentuje wartości nominalne wyniku operacyjnego netto w kolejnych latach dla poszczególnych członków partnerstwa.

Wykres 29. Wynik operacyjny netto budżetu poszczególnych partnerów w latach 2015-2019 (kwoty nominalne)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu analizy.monitorrozwoju.pl.

W analizowanym okresie u poszczególnych partnerów, poza gminami Jodłownik i Niedźwiedź oraz Powiatem Limanowskim, nastąpił wzrost nominalnej wartości nadwyżki operacyjnej netto. W gminie Jodłownik ujemna wartość nadwyżki operacyjnej w 2019 roku spowodowana była wyższą spłatą długu i miała charakter incydentalny, gdyż zgodnie z aktualnie obowiązującą Wieloletnią Prognozą Finansową²⁰ w kolejnych latach gmina będzie spłacać dług na stałym, znacznie niższym poziomie. W gminie Niedźwiedź oraz w Powiecie Limanowskim spadek wartości nadwyżki operacyjnej spowodowany jest wyższymi kwotami spłaty zadłużenia. Zgodnie z aktualnie obowiązującymi Wieloletnimi Prognozami Finansowymi²¹ w gminie Niedźwiedź kwoty rozchodów z powodu spłaty długu będą rosły do 2022 roku, a w Powiecie Limanowskim do 2021 roku. Z punktu widzenia finansowania inwestycji ze środków własnych należy monitorować poziom nadwyżki operacyjnej netto w przyszłości.

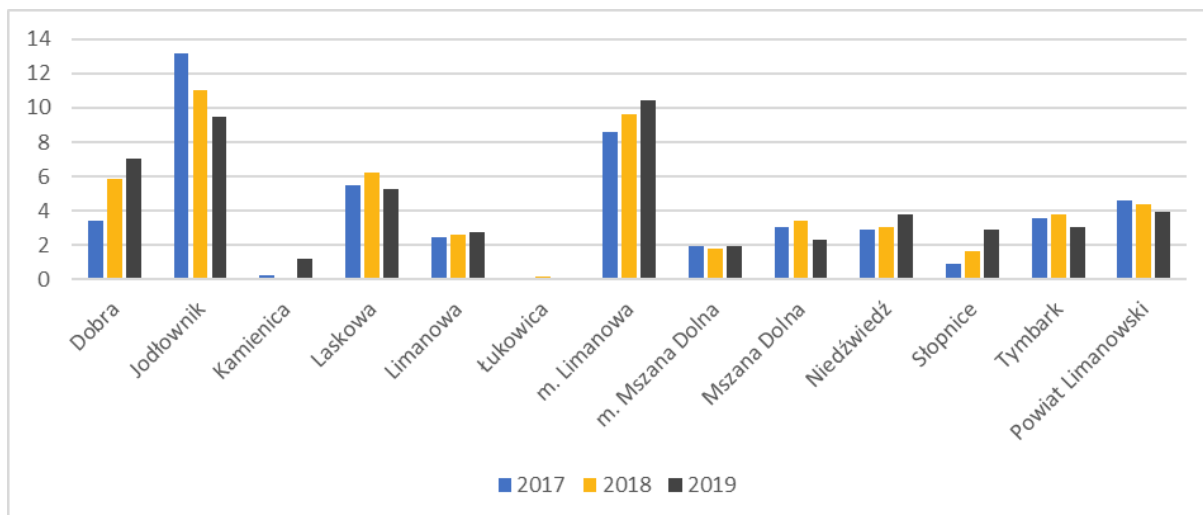
Zróżnicowana jest również tendencja dla okresu spłaty długu mierzonego przeciętnym poziomem uzyskiwanej nadwyżki operacyjnej z ostatnich 3 lat. Co do

²⁰ Stan na dzień 16.03.2021.

²¹ jw.

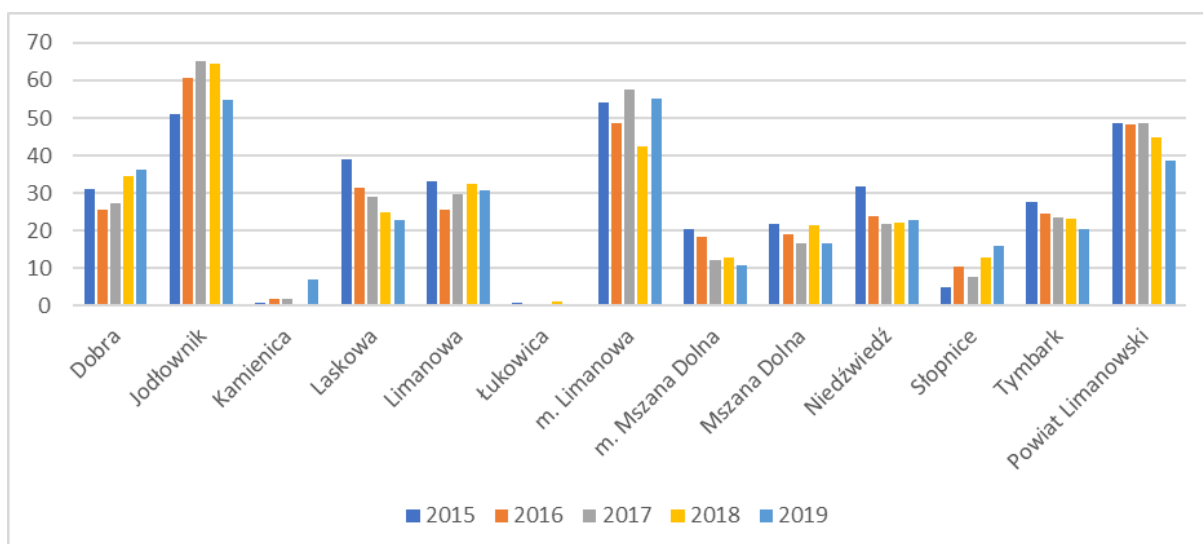
zasady okres spłaty długu nie powinien przekraczać 6-7 lat. Wskaźnik ten jest wyższy w mieście Limanowa i wynosi 10,43 lat, gminie Jodłownik – 9,45 lat i nieznacznie wyższy w gminie Dobra – 7,03 lat. Wzrost wartości wskaźnika wskazuje na szybsze tempo wzrostu kwoty zadłużenia niż przeciętnej wartości nadwyżki operacyjnej.

Wykres 30. Okres spłaty długu wg stanu w danym roku za pomocą średniej kwoty pełnej nadwyżki operacyjnej z ostatnich 3 lat

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu analizy.monitorrozwoju.pl.

Wykres 31. Relacja kwoty zadłużenia w danym roku do dochodów ogółem (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu analizy.monitorrozwoju.pl.

Wskaźnik relacji kwoty zadłużenia do dochodów ogółem wskazuje na zależności pomiędzy tempem wzrostu długu a dochodów u poszczególnych partnerów.

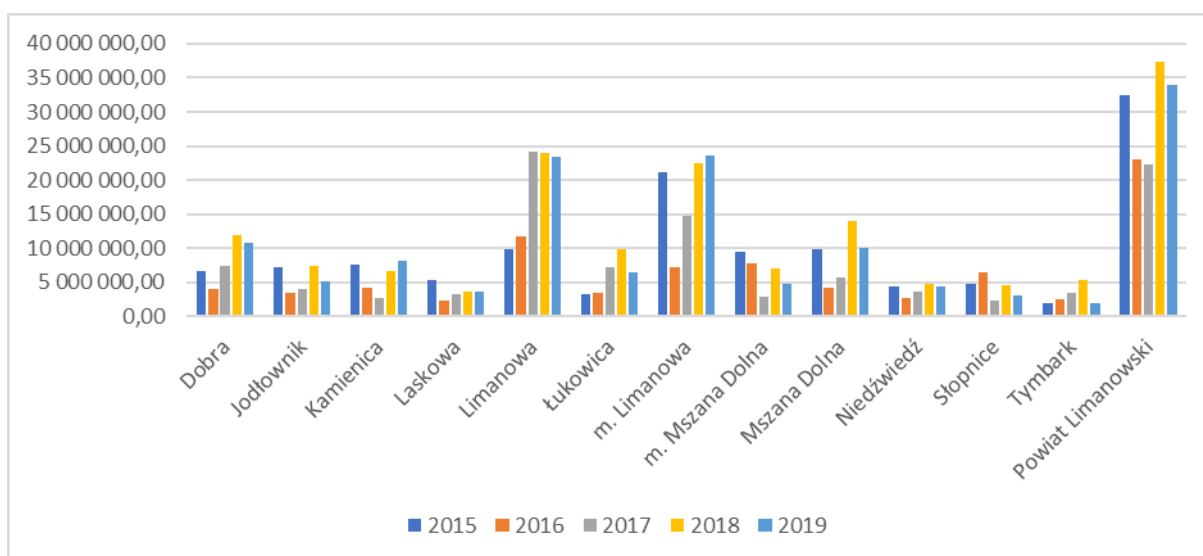

Wysokie wartości tego wskaźnika utrzymują się w gminie Jodłownik oraz mieście Limanowa.

Wydatki majątkowe

Analizując wartość nominalną wyniku operacyjnego i relację w odniesieniu do swojego budżetu, należy zwrócić uwagę na poziom wydatków majątkowych, gdyż co do zasady środki z tytułu nadwyżki operacyjnej netto są jednym ze źródeł finansowania wydatków majątkowych. Spadek wydatków majątkowych nastąpił w gminach: Jodłownik, Laskowa, Słopnice oraz mieście Mszana Dolna. Największy wzrost wydatków majątkowych w analizowanym okresie nastąpił w gminie Limanowa i od 2017 roku utrzymuje się na zbliżonym poziomie.

Wykres 32. Wydatki majątkowe ogółem

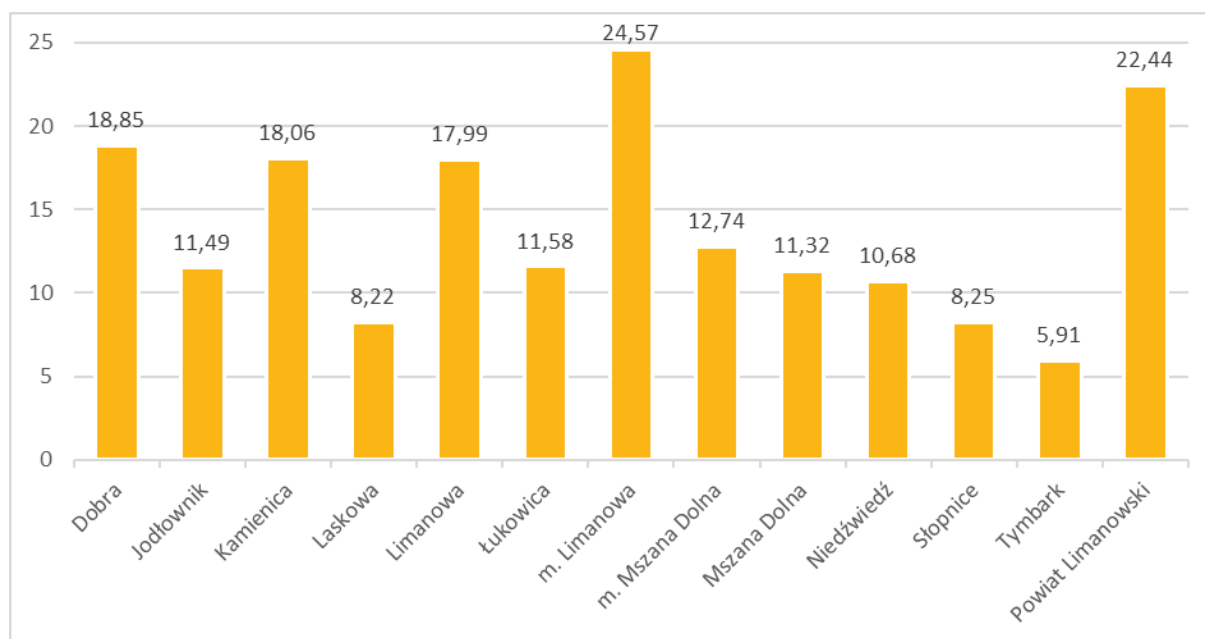

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu analizy.monitorrozwoju.pl.

Wskaźnik wydatków majątkowych w wydatkach ogółem pozwala ocenić, ile procent swojego budżetu poszczególni partnerzy przeznaczają na inwestycje. Za bezpieczną wartość udziału wydatków majątkowych w wydatkach ogółem uznaje się wskaźnik nie przekraczający 25%. Należy zauważyć, że przekroczenie poziomu 25% dla analizowanego wskaźnika nie uprawnia do sformułowania negatywnych wniosków. Po przekroczeniu tego wskaźnika istotne są źródła finansowania inwestycji w celu niedopuszczenia do wejścia np. w tzw. pułapkę zadłużenia czy też zjawiska przeinwestowania. Źródłem finansowania wydatków majątkowych mogą być bowiem środki zewnętrzne, tj. dotacje pozyskane na zadania inwestycyjne. Żaden z partnerów nie przekroczył tej wartości. Najwyższa wartość wskaźnika występuje w mieście Limanowa – 24,57%, najniższa w gminie Tymbark – 5,91%. W partnerstwie najwięcej środków w relacji do swojego budżetu na inwestycje

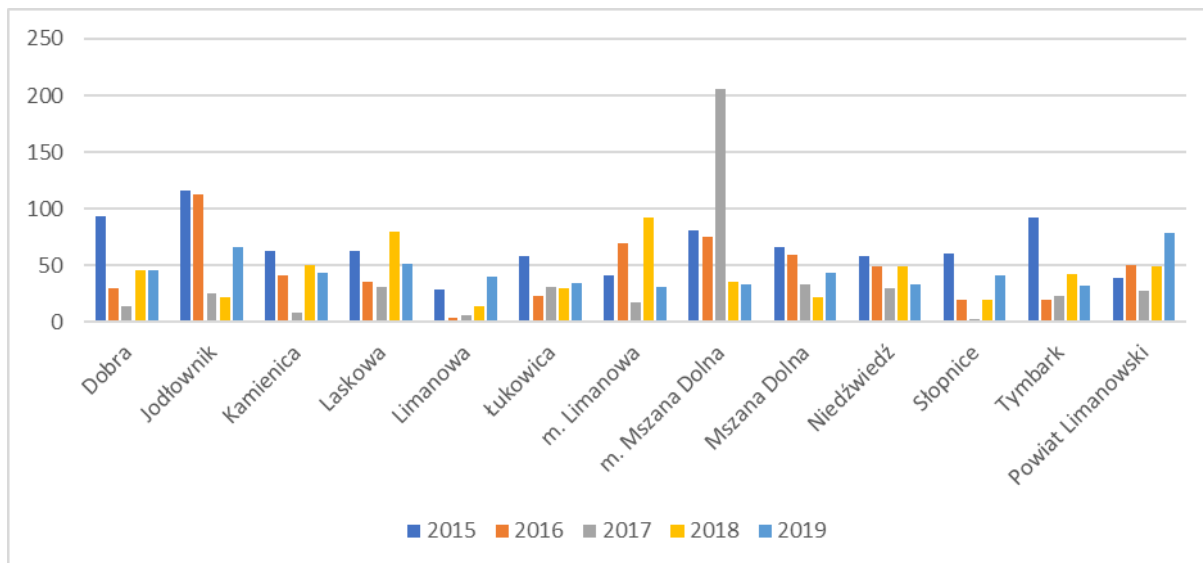
przeznaczają miasto Limanowa oraz Powiat Limanowski, najmniej gminy: Słopnice, Łukowica i Tymbark. W ramach źródeł finansowania wydatków majątkowych u poszczególnych partnerów można wymienić zarówno środki własne, środki pochodzące z zaciągniętych kredytów i emisji obligacji, a także dochodów majątkowych (w tym dotacji). Z tego względu na wykresie 34. zaprezentowano poziom finansowania wydatków majątkowych dochodami majątkowymi. W 2019 roku najwyższy poziom finansowania wydatków majątkowych dochodami majątkowymi osiągnął Powiat Limanowski (78,65%). Warto zauważyć, że również Gmina Jodłownik w 2019 roku osiągnęła wskaźnik na poziomie 66%.

Wykres 33. Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu analizy.monitorrozwoju.pl.

Wykres 34. Poziom finansowania wydatków majątkowych dochodami majątkowymi w latach 2015-2019

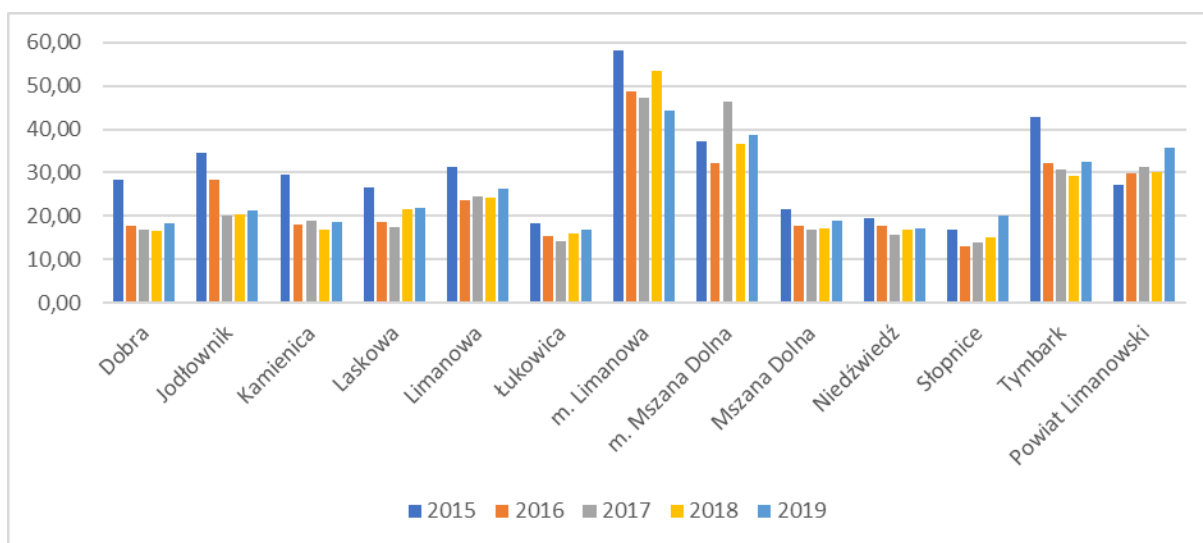

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu analizy.monitorrozwoju.pl.

Dochody

Analizując udział dochodów własnych w dochodach ogółem, należy zauważyć, że u poszczególnych partnerów, co do zasady, widoczny jest trend wzrostowy. Spadek wskaźnika w 2016 roku względem 2015 jest związany ze zmianą struktury dochodów ogółem w wyniku wprowadzenia świadczenia wychowawczego „500+”. Zauważalny jest wzrost udziału dochodów własnych w dochodach ogółem (rok 2018 do roku 2019). Niższa wartość wskaźnika wystąpiła w mieście Limanowa. Ogólnie wzrost wartości wskaźnika wskazuje na zwiększenie samodzielności finansowej, co jest istotne dla wzrostu generowanych nadwyżek operacyjnych.

Wykres 35. Udział dochodów własnych w dochodach ogółem

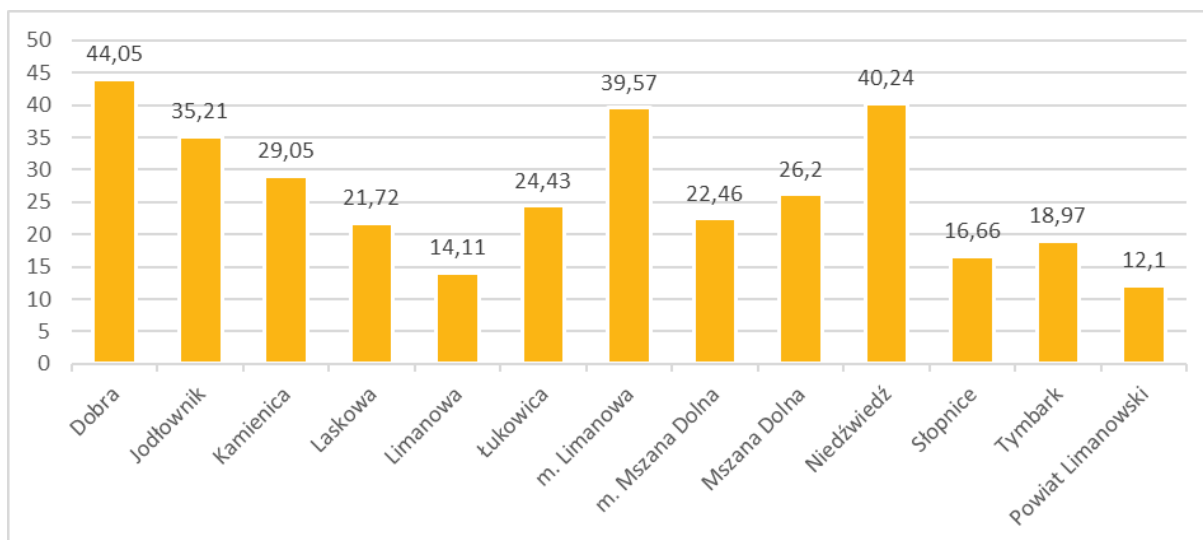

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu analizy.monitorrozwoju.pl.

Finansowanie działań rozwojowych

Średnia z lat 2015-2019 wyliczona dla wartości „wskaźnika udziału wydatków majątkowych na projekty dofinansowane z UE w wydatkach majątkowych ogółem” wskazuje, że pozyskane środki zewnętrzne z UE są bardzo ważnym źródłem finansowania inwestycji, ale nie są determinującym czynnikiem realizacji zadań majątkowych. Na wykresie poniżej przedstawiono średnie wartości dla wskaźnika w podziale na poszczególnych partnerów. Wskaźnik najwyższe wartości osiągnął w gminach: Dobra – 44,05%, Niedźwiedź – 40,24%, miście Limanowa – 39,57% oraz Jodłownik – 35,21%.

Wykres 36. Udział wydatków majątkowych na projekty dofinansowane z UE w wydatkach majątkowych ogółem – średnia 5-letnia (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych analizy.monitorrozwoju.pl.

Podsumowanie:

- mniejsza liczba organizacji społecznych oraz malejące kwoty dotacji dla organizacji pożytku publicznego niż w grupie porównawczej,
- wzrost liczby podatników (osób fizycznych) wspierających organizację pożytku publicznego (dotacje oraz 1% należnego podatku),
- pogarszająca się sytuacja materialna mieszkańców – niższe zarobki niż w grupie porównawczej,
- dominujące branże gospodarki lokalnej (wg PKD) to: budownictwo, handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych oraz przetwórstwo przemysłowe,
- wzrost dochodów własnych partnerów wskazuje na stabilność oraz istotność tego źródła finansowania zadań własnych przez członków partnerstwa,
- wysokość nadwyżki operacyjnej jest obciążona spłatą zadłużenia, jednak pozwala wnioskować o posiadaniu zdolności finansowania rozwoju przez partnerów,
- szybsze tempo wzrostu kwoty zadłużenia niż średnia wartość nadwyżki operacyjnej może być zagrożeniem dla poszczególnych członków partnerstwa w kontekście realizacji zadań własnych.

2.2.4. Rynek pracy, potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki

2.2.4.1. Rynek pracy

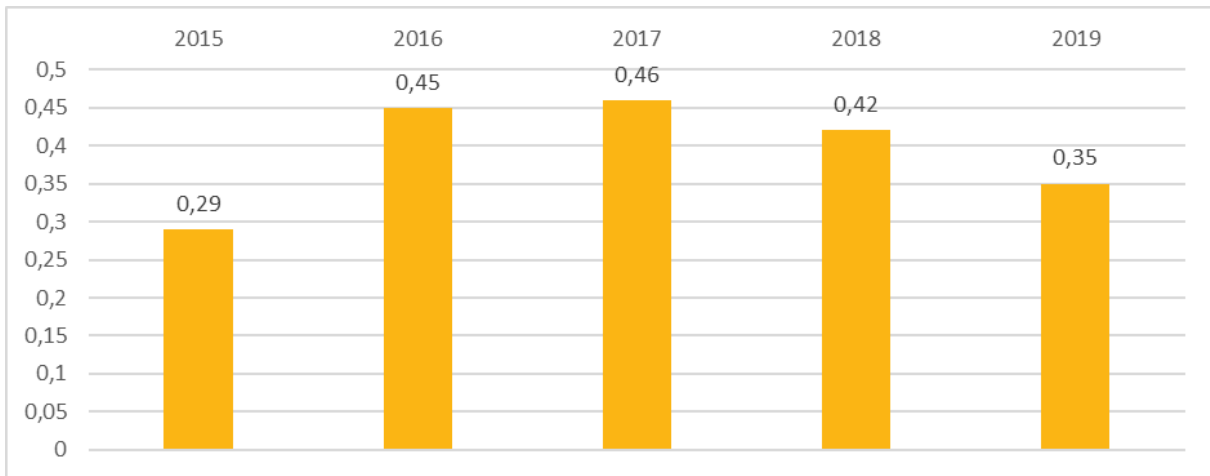
Zrównoważony rynek pracy stanowi podstawę lokalnego rozwoju gospodarczego, a jednocześnie należy do najważniejszych czynników determinujących jakość życia. Analiza rynku pracy będzie obejmowała stronę popytową, określoną przez zapotrzebowanie pracodawców w ramach oferowanych miejsc pracy oraz stronę podażową, określoną przez dostępność pracowników. Czynniki kształtujące popyt i podaż na rynku pracy obejmują zmiany demograficzne i społeczne (starzenie się społeczeństwa, zmiany poziomu dzietności, zwiększony udział kobiet w rynku, migracje) oraz globalne trendy technologiczne (automatyzacja i robotyzacja).

Demografia determinuje wielkość populacji w wieku aktywnym zawodowo. W Polsce, podobnie jak w wielu krajach Unii Europejskiej, zauważa się poważne zmiany w strukturze wiekowej ludności. Przeobrażenia te w istotny sposób wpływają na sytuację na rynku pracy. Już dziś można zaobserwować postępujący proces starzenia się społeczeństwa. Stąd kluczowe jest uwzględnienie w analizie rynku pracy wskaźników/mierników demograficznych.

Rynek pracy i kwalifikacje siły roboczej wg MRL

Wg MRL w latach 2015-2019 można zaobserwować dodatnie wartości wskaźnika syntetycznego, co dowodzi o rozwoju obszaru partnerstwa w obszarze „Rynek pracy i kwalifikacje siły roboczej”, choć zauważalne jest zatrzymanie się trendu wzrostowego. Wprawdzie wskaźnik w 2019 roku osiągnął wartość 0,35 i jest wyższy od wartości wskaźnika w 2015 roku, wtedy 0,29. Od 2017 roku zauważalne jest spowolnienie tempa wzrostu.

Wykres 37. Wskaźnik rozwoju partnerstwa w obszarze „Rynek pracy i kwalifikacje siły roboczej”

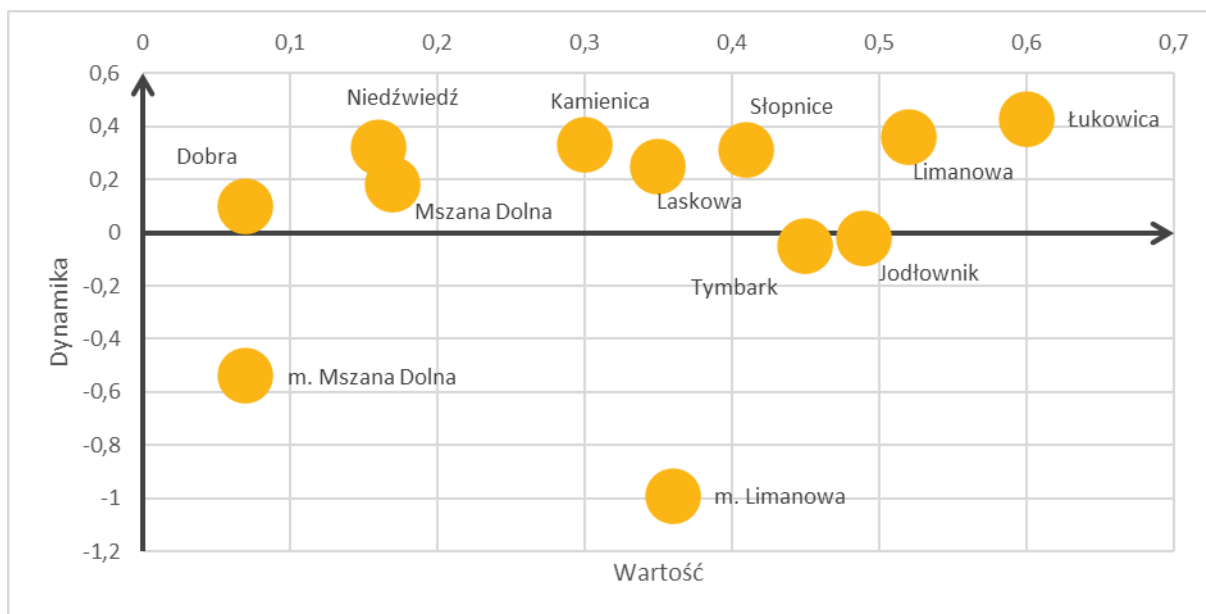
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

Na poniższym wykresie przedstawiono pozycję poszczególnych gmin tworzących partnerstwo w obszarze „Rynek pracy i kwalifikacje siły roboczej” w porównaniu do gmin z grupy porównawczej. Wskaźnik we wszystkich gminach jest dodatni.

Najwyższa wartość wskaźnika

Wskaźnik we wszystkich gminach jest dodatni i świadczy o lepszej sytuacji danej gminy niż grupy porównawczej. Najwyższą wartość wskaźnika w partnerstwie osiągnęły gminy: Łukowica – 0,6, Limanowa – 0,52, Jodłownik – 0,49, Tymbark – 0,45 oraz Słopnice – 0,41. W gminach: Jodłownik i Tymbark, Łukowicy oraz miastach Limanowa i Mszana Dolna zauważalne jest spowolnienie tempa rozwoju, u tych partnerów występuje ujemna dynamika zmian.

Wykres 38. Pozycja gmin w obszarze „Rynek pracy i kwalifikacje siły roboczej” – stan i zmiana wskaźnika w okresie 2015-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

Dostępność siły roboczej

Liczba osób w wieku produkcyjnym na obszarze partnerstwa na koniec 2019 r. wynosiła 80 552, w tym 43 053 mężczyzn i 37 466 kobiet. Liczba ta w stosunku do ogólnej liczby mieszkańców ulega stałemu obniżeniu – w 2015 roku odsetek osób w wieku produkcyjnym wśród ludności ogółem wynosił 61,45%, a w 2019 roku 61,11%.

Zmiany potencjału siły roboczej

Zmiany demograficzne powodują również zmiany liczby osób pracujących. W okresie 2009-2019 nastąpił spadek wartości wskaźnika „Różnica liczby mieszkańców w wieku 20-24 i 60-64 lat na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym” z 74,79 na 29,38 (spadek o 60,72%). Wskaźnik ten informuje o zastępowalności na rynku pracy tzn. czy osoby przechodzące na emeryturę są zastępowane przez osoby młode wchodzące na rynek pracy. Na obszarze partnerstwa nie ma obecnie deficytu osób pracujących, pomimo kurczącej się populacji osób w wieku 20-24 lata.

Analiza danych demograficznych umożliwia ocenę, jak w przyszłości będzie kształtowała się dostępność zasobów ludzkich na lokalnym rynku pracy. Porównanie liczebności grupy wiekowej 10-24 lata i 50-64 lata pozwala ocenić to zjawisko w perspektywie najbliższych 15 lat. Wartość wskaźnika „Różnica liczby mieszkańców w wieku 10-24 i 50-64 lat na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym” w 2015

roku wynosiła 164, natomiast w 2019 roku 45,36 (spadek o 72,34%). Oznacza to, że w okresie najbliższych 15 lat na obszarze partnerstwa nie będzie problemu z dostępnością pracowników dla obsługi istniejących miejsc pracy.

Zatrudnienie

W 2019 roku na obszarze partnerstwa pracowało 41 796 osób, w tym 19 784 mężczyzn i 22 012 kobiet²², podczas gdy liczba deklaracji PIT-11 wystawionych przez pracodawców mieszkańcom obszaru partnerstwa w 2019 r., wynosiła 43 303 i ta ostatnia liczba odzwierciedla skalę zatrudnienia mieszkańców partnerstwa²³. Przeciętne miesięczne zatrudnienie na obszarze partnerstwa wynosiło 23 979 osób w przeliczeniu na pełne etaty²⁴.

Strukturę zatrudnienia w latach 2015-2019 na obszarze partnerstwa wg sekcji PKD przedstawiono na wykresie 39²⁵.

W tym okresie największy wzrost zatrudnienia nastąpił w branżach:

- przetwórstwo przemysłowe (sekcja C),
- edukacja (sekcja P) – tutaj uwzględniane są również osoby zatrudnione w publicznych placówkach oświatowych,
- opieka zdrowotna i pomoc społeczna (sekcja Q),
- budownictwo (sekcja F),
- transport i gospodarka magazynowa (sekcja H),

natomiast w branżach: działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (sekcja N) i działalność finansowa i ubezpieczeniowa (sekcja K) odnotowano największy spadek zatrudnienia.

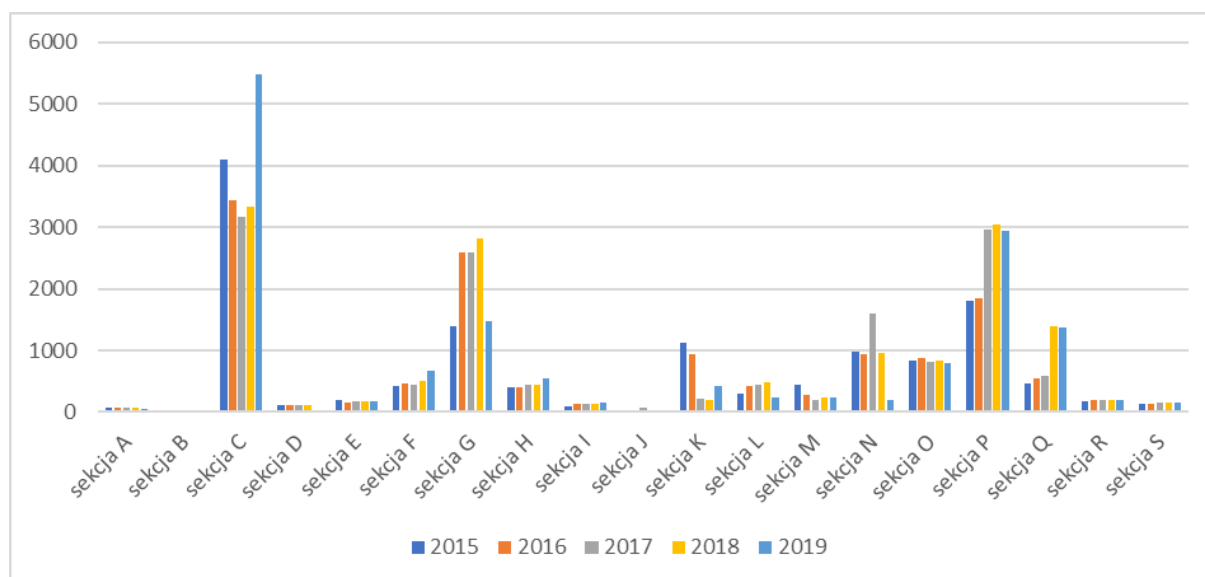
²² Dane bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, duchownych i pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego. Źródło: GUS Bank Danych Lokalnych.

²³ Źródło: POLTAX.

²⁴ Na podstawie deklaracji PIT-4R. Źródło: POLTAX.

²⁵ Na podstawie deklaracji CIT-8. Liczba zatrudnionych przez wszystkie organizacje mające siedzibę na terenie powiatu bez względu na to, czy składają CIT-8. Źródło: POLTAX.

Wykres 39. Struktura zatrudnienia wg sekcji PKD w latach 2015-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z systemu POLTAX.

W 2019 r. najwięcej osób zatrudnionych było w następujących branżach:

- przetwórstwo przemysłowe (sekcja C),
- edukacja (sekcja P),
- handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (sekcja G),
- opieka zdrowotna i pomoc społeczna (sekcja Q),
- administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne (sekcja O).

Bezrobocie

Udział osób bezrobotnych pozostających bez pracy dłużej niż 1 rok w liczbie ludności aktywnej zawodowo na terenie powiatu limanowskiego wynosił na koniec 2019 roku 2,4% i był najniższy od 2009 roku²⁶.

Stopa bezrobocia w powiecie limanowskim²⁷ na koniec grudnia 2019 r. wynosiła 6,8%. Jako osoby bezrobotne zarejestrowanych było 3 884 osób, w tym 1 553 mężczyzn i 2 291 kobiet.

²⁶ Źródło: analizy.monitorrozwoju.pl.

²⁷ Źródło: PUP w Limanowej.

Struktura bezrobocia jest zbliżona do przeciętnej w województwie i pozostałych powiatach. Liczba bezrobotnych kobiet była w 2019 r. średnio o 19% wyższa niż mężczyzn. Liczba długotrwale bezrobotnych wynosiła na koniec 2019 r. 487 osób.

W 2019 roku struktura osób bezrobotnych według wykształcenia kształtowała się następująco:

- wyższe – 14%,
- policealne i średnie zawodowe – 27% (w tym 11% to uczniowie, którzy ukończyli naukę w 2019 r.),
- średnie ogólnokształcące – 11%,
- zasadnicze zawodowe – 32% (w tym 9% to uczniowie, którzy ukończyli naukę w 2019 r.),
- gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe – 16%.

Osoby w wieku 18-24 lat stanowiły 21% bezrobotnych, 25-34 lat – 31%, 35-44 lat – 21%, 45-54 lat – 14%, 55-59 lat – 8%, 60 i więcej – 5%.

Na terenie powiatu limanowskiego według danych na koniec 2019 r. występowały nadwyżki pracowników w branżach hotelarskiej, żywnościowej, turystycznej i rolniczej.

Do 2019 r. obserwowano spadek stopy bezrobocia na obszarze powiatu limanowskiego. Ten trend został zahamowany przez epidemię koronawirusa. W styczniu 2021 r. stopa bezrobocia wynosiła 8,1%. 4659 osób, w tym 2746 kobiet zarejestrowanych było jako bezrobotne.

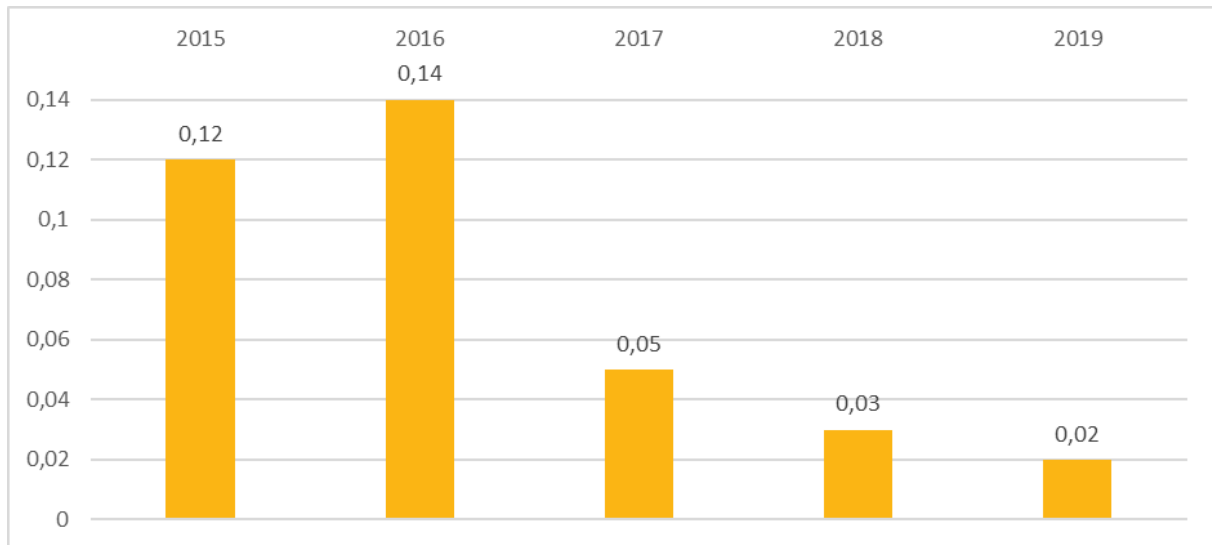
2.2.4.2. Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki

Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki decydują o sytuacji ekonomicznej mieszkańców oraz wyznaczają możliwości rozwojowe obszaru partnerstwa. Na kondycję lokalnej gospodarki wpływa wiele powiązanych ze sobą czynników m.in. te związane z demografią, lokalnym rynkiem pracy, lokalnymi zasobami infrastrukturalnymi, aktywnością instytucji otoczenia biznesu (IOB) czy z edukacją zawodową.

Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki wg MRL

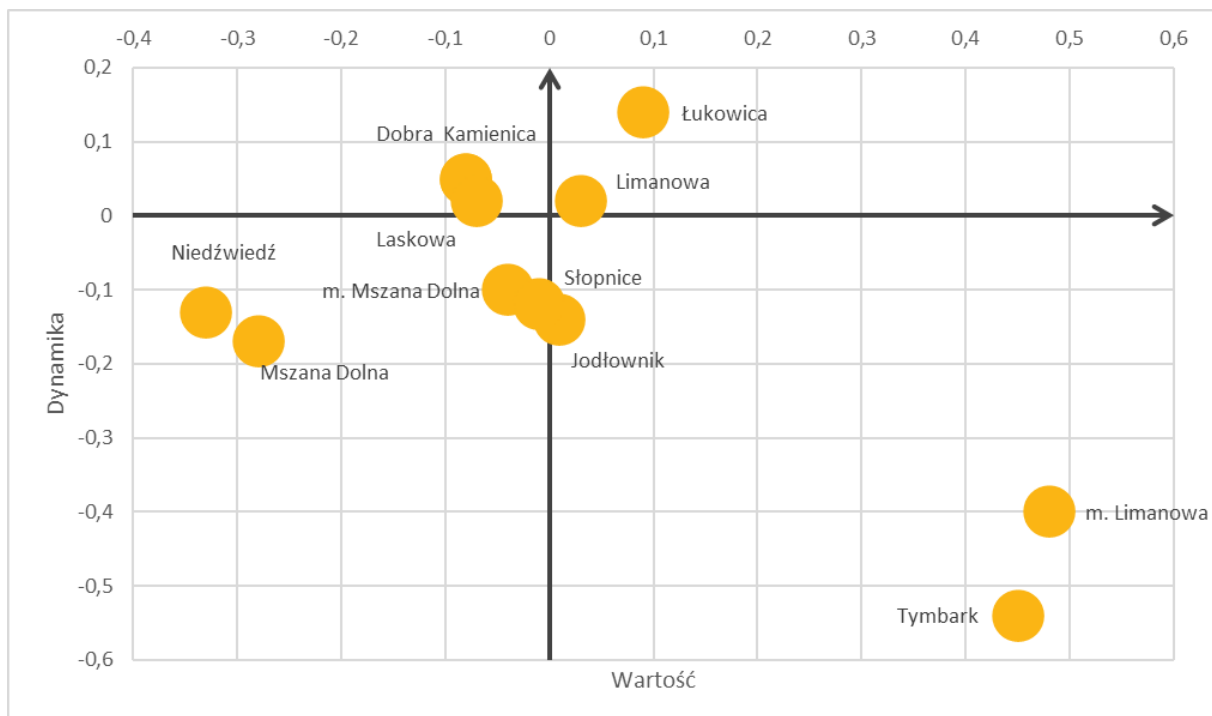
Wskaźnik rozwoju partnerstwa w obszarze „Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki” ma dodatnie wartości, co dowodzi o rozwoju w tym obszarze, choć zauważalne jest zatrzymanie się trendu wzrostowego. Wartość wskaźnika w 2015 r. 0,12, w 2016 r. nieznacznie wzrosła do 0,14 i od tego momentu systematycznie maleje. W 2019 r. wskaźnik osiągnął wartość 0,02.

Wykres 40. Wskaźnik rozwoju partnerstwa w obszarze „Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki”

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

Wykres 41. Pozycja gmin w obszarze „Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki” – stan i zmiana wskaźnika w okresie 2015-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych na portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

Powyższy wykres wskazuje na bardzo zróżnicowany poziom i tempo partnerów na tle grupy porównawczej. Powyżej średniej dla grupy porównawczej znajdują się gminy Limanowa i Łukowica. Dobra, Kamienica i Laskowa charakteryzują się słabszą

sytuacją niż grupa porównawcza, ale widać szybsze tempo zmian. Pozycja Jodłownika, Tymbarku oraz miasta Limanowa świadczy o rozwoju w tym obszarze, ale widać zahamowanie tego trendu (ujemna dynamika zmian). Miasto Mszana Dolna oraz gminy Mszana Dolna, Niedźwiedź i Słopnice charakteryzują się słabszą sytuacją na tle grupy porównawczej i słabnącym tempie rozwoju.

Przedsiębiorczość i aktywność mieszkańców

Aktywność gospodarcza mieszkańców przekłada się na liczbę i kondycję lokalnych firm. W 2019 roku na obszarze partnerstwa zarejestrowanych było 11 193 podmiotów gospodarki narodowej (84% z nich stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą). Wskaźnik „Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON na 1000 mieszkańców” dla partnerstwa od 2009 roku systematycznie rośnie i w 2019 r. wynosił 85,20. Wysoka liczba podmiotów gospodarczych oraz fakt, że stale przybywa nowych firm, świadczy o tym, że mieszkańcy obszaru chętnie podejmują aktywność i zakładają działalność gospodarczą.

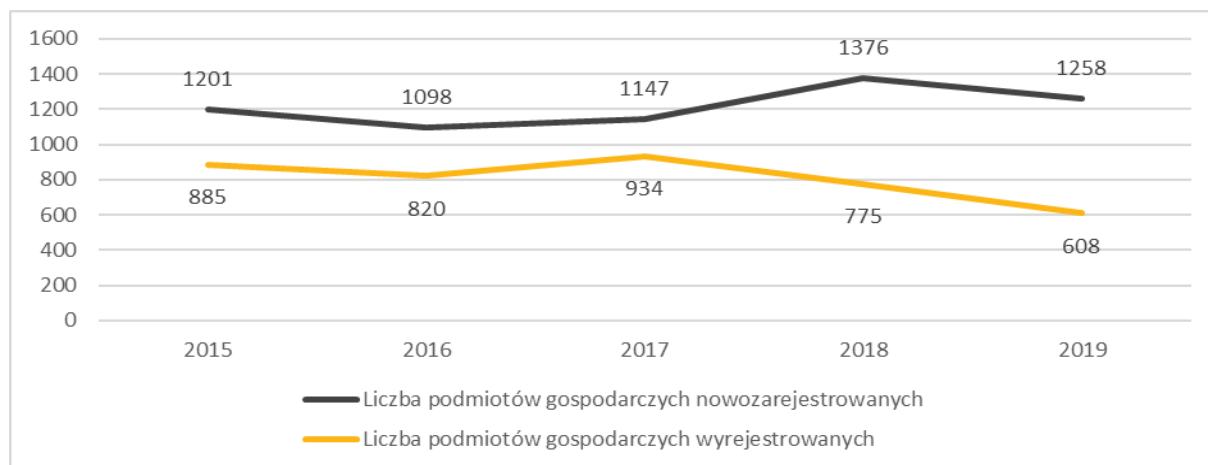
Wskaźnik „liczba podmiotów gospodarczych wyrejestrowanych z REGON na 1000 mieszkańców” wynosił w 2019 roku -0,75, co plasuje partnerstwo w gorszej sytuacji niż średnia w grupie porównawczej.

Na wykresie 42. zestawiono liczbę podmiotów gospodarczych nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych w latach 2015-2019. Wartości cechują się dużą zmiennością. W roku 2019 liczba nowo powstałych firm była wyższa o 57 niż w 2015 roku. Najwięcej firm powstało w 2018 roku – 1376. Z kolei liczba podmiotów wyrejestrowanych wykazuje duży spadek w 2019 r. Odnotowano wówczas 608 działalności, które zostały wyrejestrowane. W porównaniu z rokiem 2018 r. nastąpił spadek liczby podmiotów wyrejestrowanych o 157.

Młodzież biorąca udział w badaniach myśli o swojej przyszłości zawodowej i 72% traktuje własny biznes jako atrakcyjny pomysł. 39% uczniów chciałoby prowadzić własną firmę, a 36% wskazuje, że nie jest tym zainteresowana. Wśród powodów, dla których młodzież zdecydowałaby się na podjęcie własnej działalności, najczęściej wskazań uzyskały:

- dobry pomysł na biznes – 57%,
- odpowiednia wiedza i doświadczenia w zawodzie – 42%,
- środki finansowe na rozpoczęcie działalności – 38%,
- odpowiednie kontakty i znajomości, np. z dostawcami, klientami – 34%,
- niskie podatki i inne koszty prowadzenia własnej firmy – 28%.

Wykres 42. Liczba podmiotów gospodarczych nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych (liczbowo) w latach 2015-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu analizy.monitorrozwoju.pl.

Dostępność zasobów niezbędnych do prowadzenia działalności gospodarczej

Lokalna gospodarka rozwija się, jeśli dysponuje odpowiednimi zasobami wykwalifikowanej siły roboczej oraz przestrzeni przygotowanej do prowadzenia działalności produkcyjnej i usługowej. Dzięki rozwiniętej infrastrukturze komunalnej, drogowej, sieciom energetycznym i teleinformatycznym lokalni przedsiębiorcy oraz potencjalni inwestorzy mają dostęp do uzbrojonych terenów, powierzchni biurowych, magazynowych i handlowych oraz obiektów przemysłowych. Dzięki temu mogą podejmować i rozszerzać działalność gospodarczą, uzyskując dostęp do kontrahentów, rynków zbytu i zaopatrzenia.

Dostępność zasobów niezbędnych do prowadzenia działalności gospodarczej analizowana jest w trzech podstawowych aspektach:

- lokalnego rynku pracy,
- finansowania inwestycji,
- infrastruktury gospodarczej.

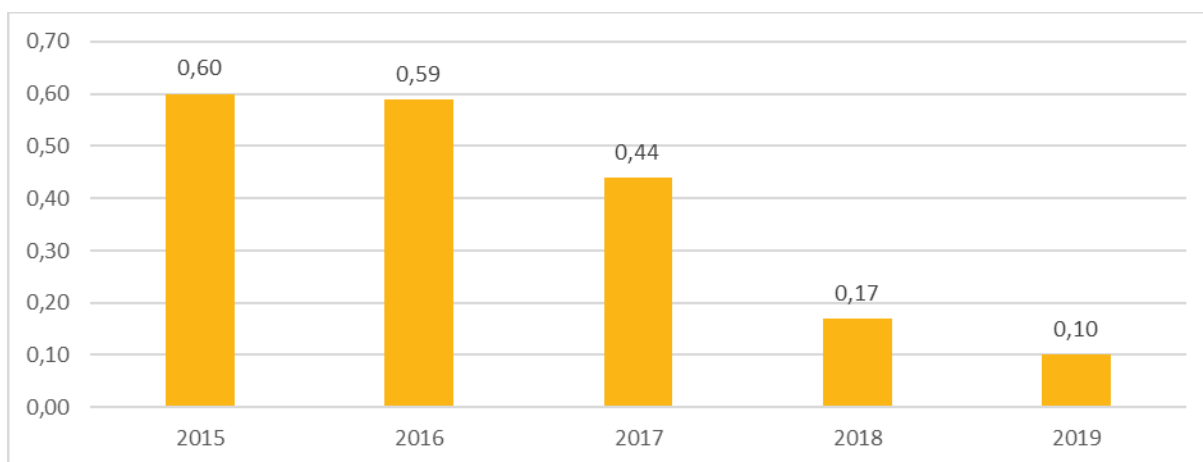
Lokalny rynek pracy

Sytuacja rynku pracy na obszarze partnerstwa jest dobra, co zostało opisane powyżej. Nie ma deficytu dostępności pracowników i na podstawie danych demograficznych widać, że ten trend będzie się utrzymywał przez najbliższe 15 lat, pomimo malejącej liczby osób w wieku produkcyjnym.

Finansowanie inwestycji

Wzrost gospodarczy oraz rozwój przedsiębiorczości nie są możliwe bez inwestycji. Władze samorządowe powinny być zainteresowane nie tylko inwestycjami finansowanymi bezpośrednio przez gminę, lecz także dokonywanymi przez inne podmioty na terenie gminy. Wysokość środków przeznaczana przez partnerów na inwestycje związane z rozwojem istniejącej infrastruktury pozwala określić potencjał rozwoju i dynamikę rozwoju danej jednostki.

Wykres 43. Kwota wydatków inwestycyjnych przypadająca na 1 mieszkańca – średnia trzyletnia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

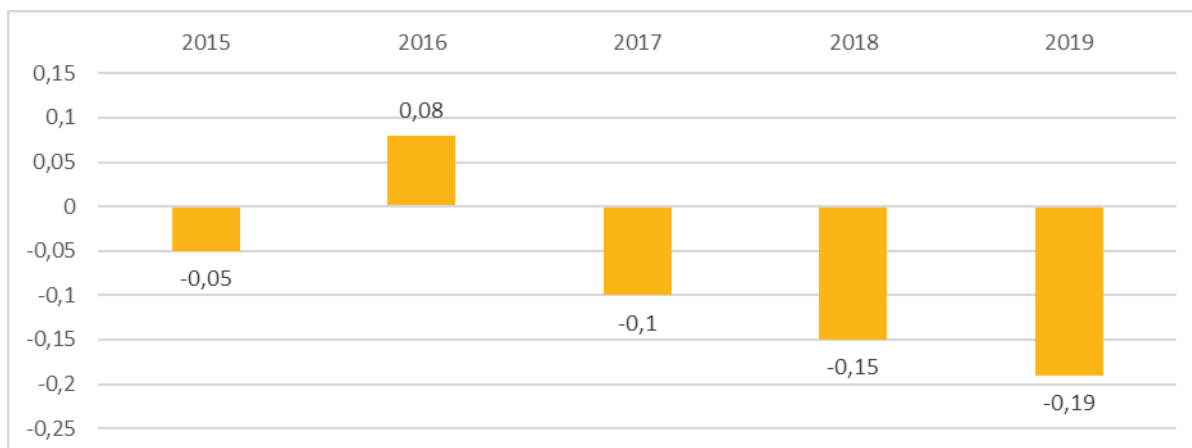
Wartość wskaźnika „Kwota wydatków inwestycyjnych przypadająca na 1 mieszkańca – średnia trzyletnia” wskazuje, że partnerzy przeznaczają więcej środków na inwestycje w przeliczeniu na 1 mieszkańca niż grupa porównawcza, ale widoczne jest zahamowanie tempa wzrostu. Wskaźnik sukcesywnie maleje od 2015 roku. Największy spadek nastąpił w roku 2018 w stosunku do roku 2017. Wartość wskaźnika w tych latach wynosiła odpowiednio 0,17 i 0,44. W 2019 roku wskaźnik jest na poziomie 0,10.

Infrastruktura gospodarcza

Warunkiem prowadzenia działalności gospodarczej, w tym produkcyjnej i usługowej, jest dostępność przeznaczonych do tego infrastruktury.

47% młodzieży oraz 51% mieszkańców uważa, że warunki do otwarcia i prowadzenia własnej działalności są słabą stroną partnerstwa. Jako mocną stronę wskazuje 33% liderów lokalnych, natomiast 39% nie ma zdania w tej sprawie.

Wykres 44. Nowo oddana powierzchnia komercyjna do liczby podmiotów gospodarczych – średnia trzyletnia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

Wskaźnik wskazuje na gorszą sytuację partnerstwa na tle grupy porównawczej. Jedynie w 2016 roku wskaźnik miał dodatnią wartość 0,08. W 2015 roku oraz w latach 2017-2019 wartość wskaźnika była ujemna. Dynamika zmian jest ujemna.

W tabeli 7 przedstawiono zestawienie nowo oddanej powierzchni komercyjnej na obszarze partnerstwa. W latach 2015-2019 najczęściej wybudowano budynków handlowo-usługowych – łącznie 35205 m², przemysłowych – 19250 m² oraz zbiorników, silosów i budynków magazynowych – 11263 m². Rozwój infrastruktury gospodarczej nastąpił w branżach, które dominują na obszarze partnerstwa tj. handel i usługi, przetwórstwo przemysłowe oraz gospodarka magazynowa. Stosunkowo niewiele powstało budynków biurowych.

Warto podkreślić, że rozwija się również infrastruktura związana z turystyką oraz rekreacją. W latach 2015-2019 powstały budynki hoteli oraz pozostałego zakwaterowania turystycznego o łącznej powierzchni 4418 m².

Tabela 7. Nowo oddana powierzchnia komercyjna wg sekcji PKOB w latach 2015-2019 (w m²)

	2015	2016	2017	2018	2019	łącznie
budynki hoteli (PKOB 1211)	1 342	190	1 141	0	1 398	4 071
pozostałe budynki zakwaterowania turystycznego (PKOB 1212)	0	0	0	47	300	347

	2015	2016	2017	2018	2019	łącznie
budynki biurowe (PKOB 1220)	265	0	0	265	1 818	2 348
budynki handlowo-usługowe (PKOB 1230)	5 876	11 296	5 533	5 175	7 325	35 205
budynki garaży (PKOB 1242)	4 723	1 274	777	379	403	7 556
budynki przemysłowe (PKOB 1251)	3 529	4 075	878	8 006	3 032	19 250
zbiorniki, silosy i budynki magazynowe (PKOB 1252)	1 443	2 036	2 499	3 123	2 162	11 263

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu analizy.monitorrozwoju.pl.

Z informacji przekazanych przez przedstawicieli partnerów wynika, że na obszarze partnerstwa w zasobach gmin znajduje się niewystarczająca ilość terenów inwestycyjnych, które mogłyby zostać przeznaczone na tworzenie nowych i rozwój istniejących firm. Częstym problemem są także uwarunkowania formalne i wynikające z ukształtowania terenu, które utrudniają prowadzenie tego typu inwestycji. Czynnikiem hamującym rozwój gospodarczy obszaru partnerstwa jest również dostępność komunikacyjna, która została opisana w dalszej części raportu.

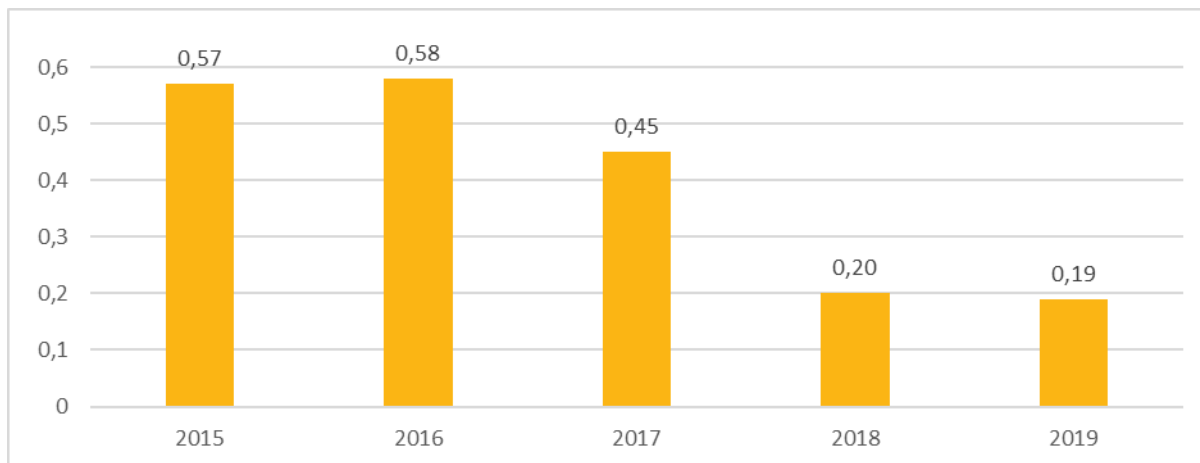
Konkurencyjność i zdywersyfikowana struktura podmiotów gospodarczych

Zgodnie z opisem w rozdziale 2.2.3.2. „Potencjał ekonomiczny podmiotów prawnych” dominującymi obszarami działalności lokalnych firm są: budownictwo, handel i usługi, naprawa pojazdów samochodowych, transport i gospodarka magazynowa, czyli tradycyjne sektory gospodarki. Przez to oferowane w nich miejsca pracy są skierowane głównie do mężczyzn oraz mało atrakcyjne dla młodych wykształconych osób.

Na konkurencyjność i innowacyjność lokalnej gospodarki mają wpływ firmy, które prowadzą działalność w sektorze kreatywnym, czyli zajmujące się m.in. technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, programowaniem, projektowaniem w tym architekturą, działalnością wydawniczą, multimediami, reklamą, modą i wzornictwem. Ich obecność pozwala tworzyć atrakcyjne i wysokopłatne miejsca

pracy. Ponadto rozwój przemysłów kreatywnych stanowi jeden z kluczowych aspektów „Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Małopolskiego 2030”²⁸.

Wykres 45. Udział nowo zarejestrowanych podmiotów sektora kreatywnego w liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów ogółem – średnia trzyletnia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

Na wykresie 45. przedstawiono wskaźnik prezentujący udział nowo zarejestrowanych podmiotów sektora kreatywnego w liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów ogółem (średnia trzyletnia). Dodatnia wartość wskaźnika wskazuje, że na obszarze partnerstwa znaczną część nowo powstałych firm stanowią podmioty działające w sektorze kreatywnym. Jednak ujemna dynamika zmian od 2016 roku (niewielki wzrost wskaźnika do wartości 0,58 w porównaniu z rokiem 2015) świadczy o osłabieniu rozwoju na tle grupy porównawczej. W 2019 r. zarejestrowano 64 nowe firmy w tym sektorze²⁹.

Dostępność usług doradczych i finansowych

Konkurencyjność lokalnej gospodarki oraz rozwój lokalnych firm wspiera dostępność i wysoka jakość usług doradczych tj. prawniczych, rachunkowo-księgowych, podatkowych, marketingowych. Z kolei rozwinięty rynek usług finansowych umożliwia dostęp do środków finansowych umożliwiających prowadzenie działalności oraz finansowania planowanych inwestycji.

Liczba podmiotów świadczących usługi doradcze i finansowe na obszarze partnerstwa jest znikoma. W 2019 r. funkcjonowało 18 firm prowadzących

²⁸ Źródło: [Regionalna Strategia Innowacji Województwa Małopolskiego 2030](#) [dostęp: 31.03.2021].

²⁹ Źródło: [analizy.monitorrozwoju.pl](#).

działalność w sektorze usług finansowych (sekcja K, dział 64) oraz 151 prowadzących działalność w sektorze usług doradczych i księgowych (sekcja M, dział 69). Podmioty te stanowiły w ogólnej liczbie podmiotów odpowiednio 0% i 1%.

Współpraca partnerstwa z przedsiębiorcami

Na potrzeby opracowania diagnozy obszaru partnerstwa zapytano przedstawicieli partnerstwa o kwestie związane z lokalną przedsiębiorczością. Poniżej przedstawione są najistotniejsze wnioski:

- współpraca z lokalnymi przedsiębiorcami istnieje, ale jest okazjonalna,
- w większości gmin radni nie zajmują się tematyką przedsiębiorczości, tzn. kwestia ta nie jest formalnie przypisana do zadań komisji rady, natomiast w powiecie działa Komisja ds. Rozwoju i Inicjatyw Gospodarczych,
- komisje rad, jeśli zajmują się kwestiami przedsiębiorczości, to najczęściej sprawy te dotyczą podatków,
- żaden z partnerów nie posiada osobnych planów wsparcia przedsiębiorczości; kwestie te zawarte są tylko w strategiach rozwoju,
- niski jest poziom integracji i samoorganizacji przedsiębiorców, co może być istotną barierą dla dialogu z biznesem. Na obszarze istnieją m.in. Regionalne Stowarzyszenie Przedsiębiorców, Cech Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Limanowej, Krakowska Kongregacja Kupiecka oddział w Limanowej,
- niewiele gmin zauważa zaangażowanie lokalnych przedsiębiorców w sprawy ważne dla gminy poza prowadzeniem biznesu,
- w niektórych samorządach są podejmowane inicjatywy w celu zachęcenia mieszkańców, przedsiębiorców, instytucji publicznych do dokonywania zakupów od lokalnych producentów/dostawców towarów i usług,
- część samorządów wskazuje, że podejmuje inicjatywy i działania na rzecz edukacji przedsiębiorczości młodzieży i wskazuje na dobre przykłady takich działań,
- niewiele gmin na bieżąco analizuje dane i informacje dotyczące stanu przedsiębiorczości, promuje sukcesy swoich przedsiębiorców,
- wśród problemów, które hamują rozwój gospodarczy wymieniono:
  - brak terenów inwestycyjnych i/lub rozdrobnienie działek,
  - kwestie formalne związane ze zmianą miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
  - dostępność komunikacyjna,
  - słabo rozwinięta infrastruktura wodno-kanalizacyjna,
  - niewykorzystany potencjał rolniczy.

Podsumowanie:

- korzystna sytuacja na lokalnym rynku pracy - dostępność zasobów ludzkich,
- mało zróżnicowane miejsca pracy - największe zatrudnienie w branżach: przetwórstwo przemysłowe, edukacja, handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych oraz opieka zdrowotna i pomoc społeczna,
- niskie kwalifikacje pracowników (osób bezrobotnych),
- niedostosowanie kierunków kształcenia do ofert pracy,
- wysoka przedsiębiorczość mieszkańców (duża liczba osób prowadzących działalność gospodarczą),
- mała liczba firm działających w sektorze kreatywnym,
- niedostateczne zasoby do otwierania i prowadzenia własnej firmy – brak instytucji otoczenia biznesu, niewiele firm doradczych i finansowych itp., brak integracji środowiska przedsiębiorców,
- niedostatecznie rozwinięta współpraca samorządów lokalnych z przedsiębiorcami.

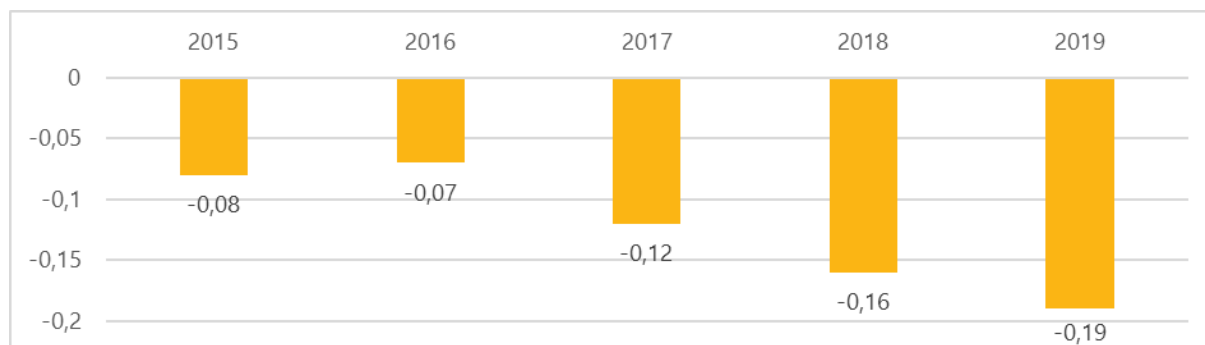
2.2.5. Stan i jakość środowiska na obszarze oraz zagospodarowanie przestrzenne

2.2.5.1. Stan i jakość środowiska

Według danych dostępnych w Monitorze Rozwoju Lokalnego wskaźnik rozwoju partnerstwa w obszarze „Lokalne Środowisko Przyrodnicze” posiada ujemny wskaźnik rozwoju, sytuacja względem grupy porównawczej. W przeciągu lat 2015-2019 sytuacja uległa pogorszeniu.

Opinie na temat jakości i czystości środowiska naturalnego podzielone są wśród respondentów, którzy wzięli udział w badaniu mieszkańców. Niemal 45% respondentów uważa, że jest to mocna strona gminy, w której mieszka, natomiast niecałe 42% respondentów uważa, że jest to jej deficyt.

Wykres 46. Wskaźnik rozwoju partnerstwa w obszarze „Lokalne środowisko przyrodnicze”

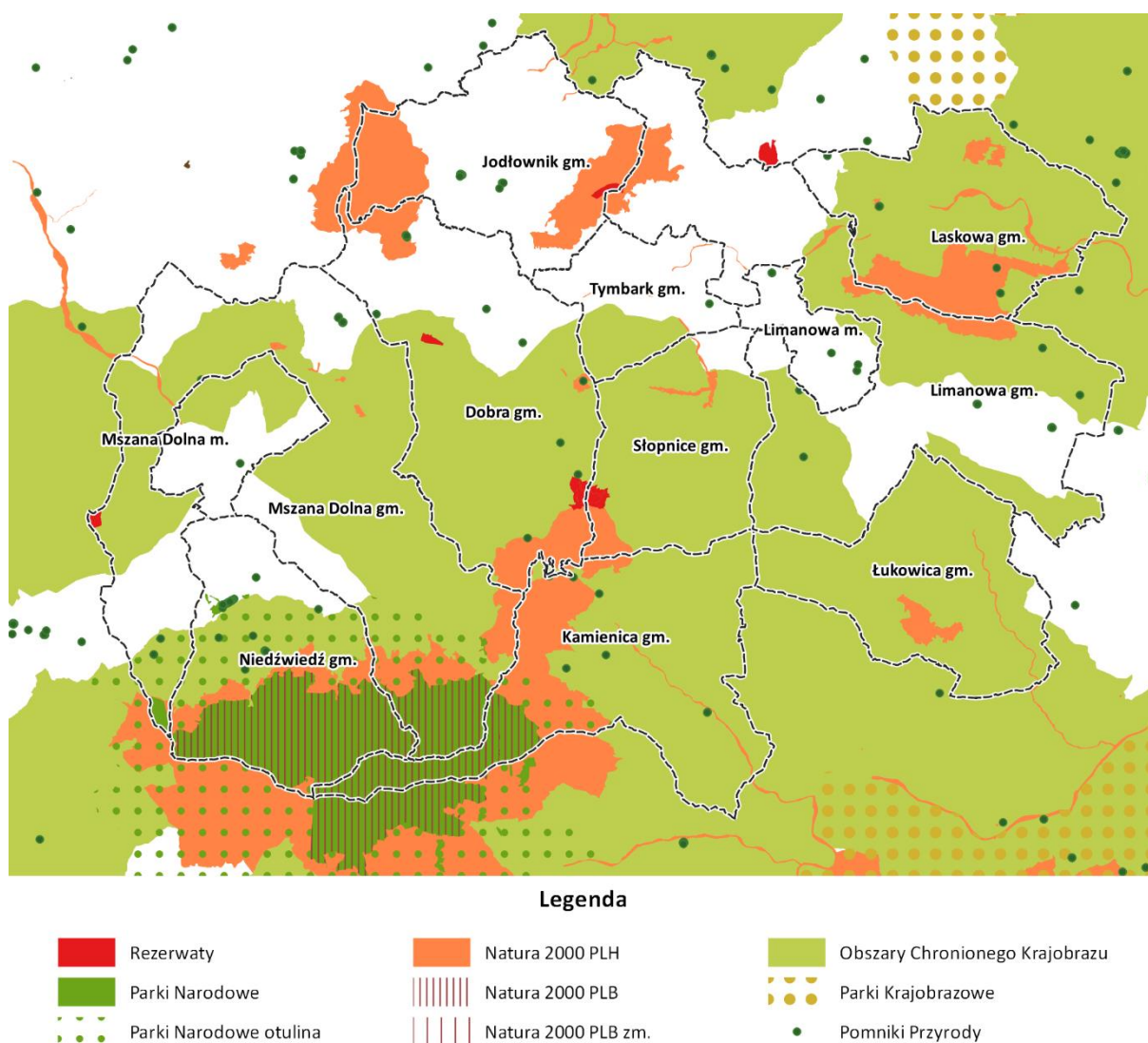

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

Formy ochrony przyrody

Niemal 82% procent powierzchni obszaru partnerstwa to obszary cenne przyrodniczo, z których większość to obszary chronionego krajobrazu. Znaczna część Gorczańskiego Parku Narodowego zlokalizowana jest na terenie partnerstwa, tj. w jego południowo-zachodniej części na terenie 3 gmin: Mszana Dolna, Kamienica, Niedźwiedź. Ponadto na terenie partnerstwa (w większości gmin) występują obszary specjalnej ochrony siedlisk (Natura 2000 PLH). Na terenie parku narodowego, występują obszary specjalnej ochrony ptaków (Natura 2000 PLB). Na terenie partnerstwa znajdują się również rezerваты ochrony przyrody (w gminach: Mszana Dolna, Dobra i Słopnice).

Rys. 5. Formy ochrony przyrody

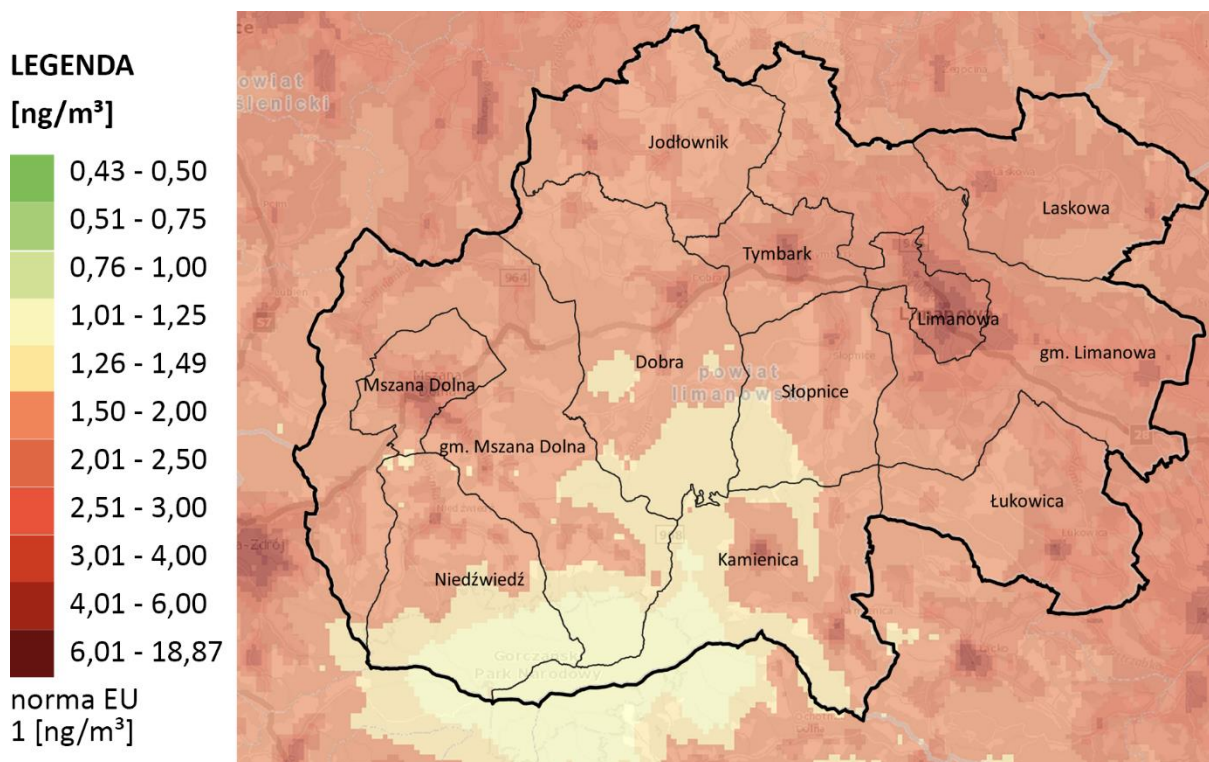
Źródło: opracowanie ZMP na podstawie danych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

Zanieczyszczenie powietrza

Jakość powietrza na terenie partnerstwa nie jest satysfakcjonująca. Wg danych dostępnych w Programie Ochrony Powietrza w 2015 r. na całym obszarze występowały przekroczenia średnioroczne stężenia benzo(a)pirenu, rakotwórczej substancji, która występuje w dymie podczas spalania niecałkowitego, m.in. wskutek niskiej emisji – przede wszystkim spalania węgla, w mniejszym stopniu – spalania śmieci (najczęściej tworzyw sztucznych) oraz także częściowo jako emisje transportowe. Potwierdzeniem tego faktu są dane zawarte w „Ocenie jakości powietrza w województwie małopolskim w 2017 roku” opracowane przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Krakowie – we wszystkich gminach tworzących partnerstwo występowały przekroczenia stężenia benzo(a)pirenu. Ponadto wg danych dostępnych w ww. opracowaniu na terenie gminy miejskiej Limanowa, gminy wiejskiej Limanowa, gminy wiejskiej Mszana Dolna występują dobowe przekroczenia PM 10 (tzw. pyłu grubego). Na terenie Limanowej (zarówno gminy miejskiej, jak i wiejskiej) zanotowano dobowe przekroczenia PM 2.5, jednego z najbardziej szkodliwych dla zdrowia człowieka zanieczyszczeń atmosferycznych.

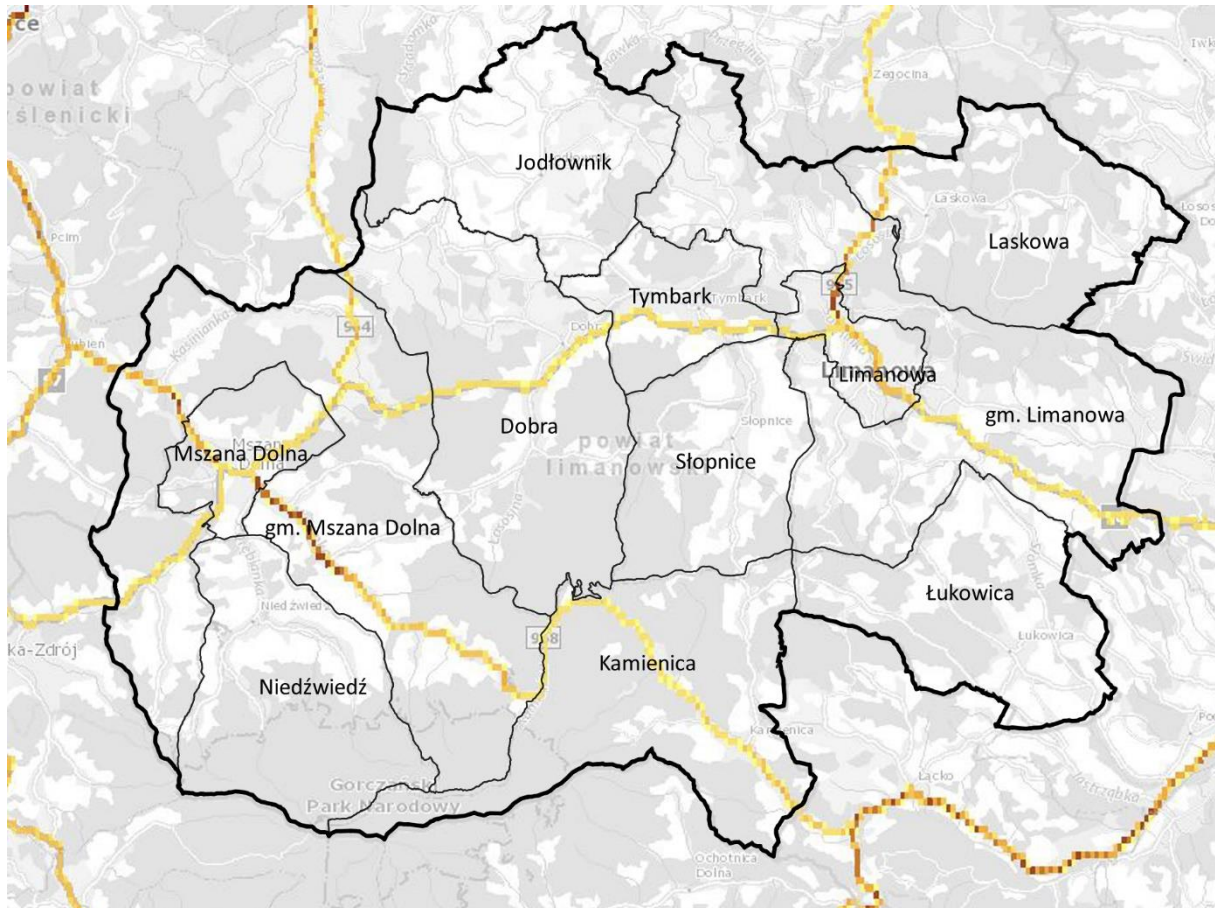
Rys. 6. Średnioroczne stężenie benzo(a)pirenu (BaP) [ng/m³] na rok bazowy 2015

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie Programu Ochrony Powietrza 2017 [dostęp:31.03.2021].

Przekroczenia stężenia PM 2,5 występują również wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych. Z danych dostępnych w Programie Ochrony Powietrza 2017 wynika, że jedynie gminy Jodłownik, Słopnice oraz Łukowica są wolne od zanieczyszczeń pyłami PM 2,5 generowanymi przez ruch samochodowy.

Rys. 7. Zanieczyszczenie pyłami PM25 od dróg krajowych i wojewódzkich

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie Programu Ochrony Powietrza 2017 [dostęp:31.03.2021].

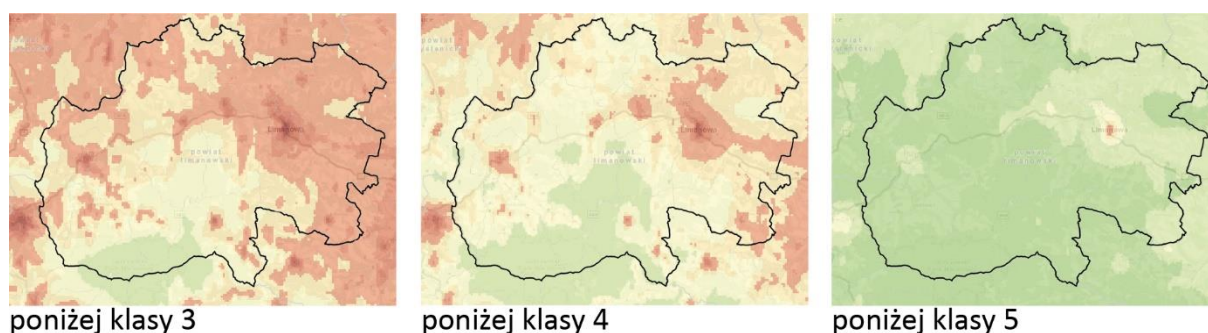
Z danych dostępnych w Monitorze Rozwoju Lokalnego, wynika, że emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych na 1 km² powierzchni JST w ciągu roku jest mniejsza w stosunku do grupy porównawczej oraz następuje ciągła poprawa sytuacji.

Problematycznym zjawiskiem w obszarze partnerstwa (w odniesieniu do grupy porównawczej) jest ilość zanieczyszczeń pyłowych oraz gazowych zredukowanych w urządzeniach „końca rury” służących do ochrony atmosfery. Z danych dostępnych w Monitorze Rozwoju Lokalnego, wynika, że wartość wskaźnika „zanieczyszczenia pyłowe zatrzymane lub zneutralizowane w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń

w % zanieczyszczeń wytworzonych) jest ujemna. Sytuacja w tym obszarze jest znacznie gorsza niż w grupie porównawczej i ulega ciągłemu pogorszeniu.

Z rozmów przeprowadzonych z przedstawicielami Grupy Roboczej wynika, że prowadzone są działania związane z ograniczeniem zjawiska niskiej emisji (program czyste powietrze oraz stop smog). We wszystkich strategiach rozwoju poszczególnych partnerów widnieją cele rozwojowe związane z ochroną środowiska. Jak pokazują symulacje przeprowadzone na potrzeby Programu Ochrony Powietrza 2017, ograniczenie kotłów niższej klasy jest w stanie wyeliminować poziom stężenia benzo(a)pirenu w powietrzu.

Rys. 8. Scenariusze poziomu stężenia benzo(a)pirenu (BaP) przy ograniczeniu kotłów niższych klas

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie Programu Ochrony Powietrza 2017 [dostęp:31.03.2021].

2.2.5.2. Sposób zagospodarowania terenu

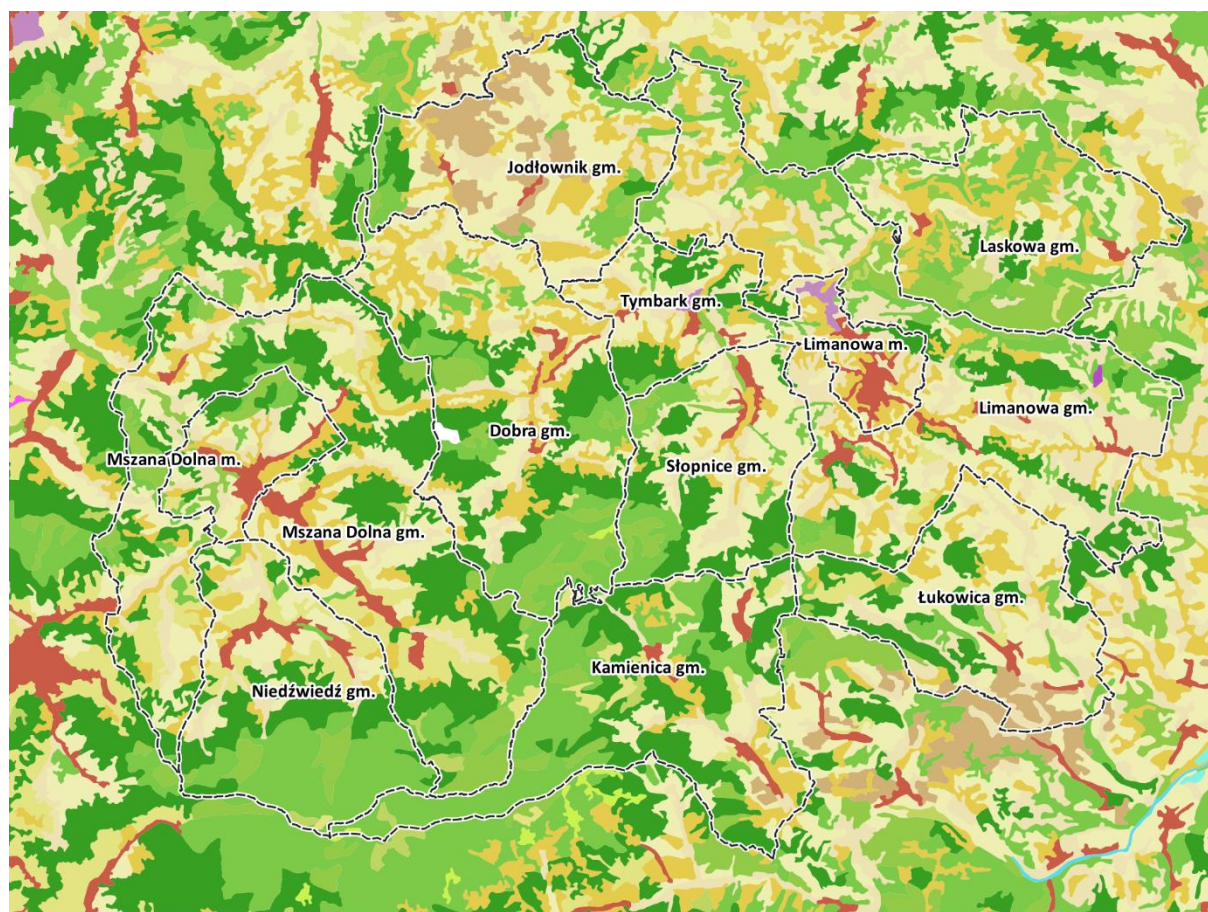
Rys. 9. obrazuje sposób zagospodarowania terenu. Według danych dostępnych w Monitorze Rozwoju Lokalnego 43,1% terenów partnerstwa to tereny lasów.

Obszary zabudowane koncentrują się w kotlinach. Powiat limanowski posiada rolniczy charakter. Na terenie gminy Jodłownik oraz południowej części gminy Łukowica występują sady. Wg danych dostępnych w Strategii Rozwoju Powiatu Limanowskiego obszar cechuje „Rolniczy charakter (...) – zdecydowana większość powierzchni przeznaczona na użytki rolne – zgodnie z danymi pochodzącymi z Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku aż 68,3% powierzchni powiatu (42 607 ha) zajmowały użytki rolne, na których zlokalizowanych było 18 608 gospodarstw rolnych. Gospodarstwa rolne powiatu mają charakter gospodarstw rodzinnych o

niewielkiej powierzchni. Problemem rolnictwa jest jego duże rozdrobnienie, a w związku z tym często brak efektywności ekonomicznej”³⁰.

Rys. 9. Klasy pokrycia terenu

Legenda

CLC_2018	Łąki, pastwiska	Lasy mieszane
Zabudowa luźna	Złożone systemy upraw i działek	Murawy i pastwiska naturalne
Tereny przemysłowe lub handlowe	Tereny rolnicze / naturalne	Lasy w stanie zmian
Grunty orne	Lasy liściaste	Cieki
Sady i plantacje	Lasy iglaste	Zbiorniki wodne

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie danych CLC_2018³¹.

³⁰ Źródło: [Strategia Rozwoju Powiatu Limanowskiego na lata 2019-2025](#) [dostęp: 31.03.2021].

³¹ Projekt Corine Land Cover 2018 w Polsce został zrealizowany przez Instytut Geodezji i Kartografii i sfinansowany ze środków Unii Europejskiej. Wyniki projektu

Zagospodarowanie przestrzenne

Na podstawie danych zagregowanych w Monitorze Rozwoju Lokalnego sytuację w obszarze „ład i struktura przestrzenna obszaru” w porównaniu do grupy porównawczej można określić jako dobrą. W latach 2015-2019 wartość wskaźnika syntetycznego oscylowała w przedziale 0,63-0,65.

Fakt ten zyskał potwierdzenie w badaniach jakościowych. 61,52% respondentów uznało „estetykę i jakość przestrzeni” za mocną stronę gminy, w której mieszka.

Zagospodarowanie przestrzeni na terenie partnerstwa nie jest postrzegane jako jego słaba strona. W trakcie rozmów indywidualnych z przedstawicielami poszczególnych gmin zdiagnozowany został problem rozlewania się zabudowy. Wg danych dostępnych w Monitorze Rozwoju Lokalnego, sytuacja w obszarze „zwartość miasta” jest lepsza niż w grupie porównawczej, o czym świadczy wysoka gęstość zaludnienia (wysoki wskaźnik standaryzowany) oraz dobre prognozy demograficzne. O zwartości miasta świadczy również „Długość czynnej sieci wodociągowej rozdzielczej przypadająca na 100 osób korzystających z sieci”. Sytuacja w tym obszarze jest również lepsza niż w grupie porównawczej (wartość wskaźnika syntetycznego w 2019 r. wyniosła 0,37).

Infrastruktura techniczna

Jak podaje Strategia Rozwoju Powiatu Limanowskiego na lata 2019-2025 „Relatywnie niski odsetek ludności korzystającej z komunalnej infrastruktury technicznej – według danych BDL GUS na koniec 2017 roku, zaledwie 51,7% mieszkańców powiatu limanowskiego korzysta z sieci wodociągowej, co jest wynikiem znacznie niższym niż średnia dla całego kraju (92,0%) oraz województwa małopolskiego (81,6%). Zbliżone wskaźniki określają dostępność do sieci gazowej – w tym wypadku dostępność dla całego powiatu wyniosła 50,9%. Są one gorsze niż w przypadku średniej dla Polski (52,1%) oraz Małopolski (63,0%). Najbardziej rozwinięta pozostaje sieć kanalizacyjna. Z instalacji sieciowej na terenie powiatu limanowskiego korzysta zaledwie 36,2% mieszkańców, co jest wartością niższą od przeciętnej dla Małopolski wynoszącej 62,6%”³².

---

³² Źródło: [Strategia Rozwoju Powiatu Limanowskiego na lata 2019-2025](#).

2.2.6. Komunikacja i dostępność komunikacyjna

Układ komunikacji kołowej

Przez obszar partnerstwa przebiega droga krajowa nr 28. Na terenie partnerstwa droga ma klasę GP³³. Droga ta potocznie nazwana jest drogą karpacką, łączy Zator w województwie małopolskim z Przemyślem (województwo podkarpackie), biegnąc m.in. przez Rabkę Zdrój i Nowy Sącz (miejscowości graniczące z powiatem limanowskim). Na terenie partnerstwa droga ta łączy następujące gminy: Mszana Dolna (gmina miejska i wiejska), Dobra, Tymbark, Limanowa (gmina miejska i wiejska). Dla Małopolski to jeden z klinów rozwoju gospodarczego.

Na terenie powiatu występują również 3 drogi wojewódzkie:

- droga 964 – biegnąca z Kasiny Wielkiej (na terenie gminy Mszana Dolna) w kierunku północnym (Dobczyce),
- droga 965 – biegnąca z Limanowej w kierunku północnym (Bochnia),
- droga 968 – łącząca gminę Lubień z gminą Łącko. Na terenie powiatu limanowskiego droga biegnie przez Mszanę Dolną (gmina miejska i wiejska) i Kamienicę.

Na podstawie danych dostępnych w Monitorze Rozwoju Lokalnego można stwierdzić, iż długość sieci dróg w obszarze partnerstwa w porównaniu z grupą porównawczą jest lepsza. W obszarze zanotowano nieznacznie ujemną dynamikę wzrostu (-0,07); ilość sieci dróg nie rośnie tak szybko jak w grupie porównawczej. Jakość sieci dróg jest lepsza niż w grupie porównawczej i ulega systematycznej poprawie.

Komunikacja kolejowa

Przez teren partnerstwa biegnie linia kolejowa 104, łącząc Chabówkę z Nowym Sączem. Linia na całej długości przebiega przez obszar Beskidu Wyspowego, na terenie partnerstwa przebiega przez: Mszanę Dolną (gmina miejska i gmina wiejska), Tymbark, Limanowa (gmina miejska i gmina wiejska). Trasa kolejowa jest nieczynna, a w okresie letnim są regularne kursy pociągu retro.

Obecnie trwają prace projektowe związane z budową nowej linii kolejowej Podłęże-Szczyrzyc-Tymbark/Mszana Dolna oraz modernizacją istniejącej linii kolejowej nr

---

³³ Dla klasy GP dopuszcza się dwie prędkości projektowe na terenie zabudowy: 60 i 70 km/h oraz cztery prędkości projektowe poza terenem zabudowy: 60, 70, 80 i 100 km/h.

104 Chabówka-Nowy Sącz. Poprawa dostępności kolejowej partnerstwa jest postrzegana jako szansa rozwojowa.

Rys. 10. Układ komunikacji kołowej

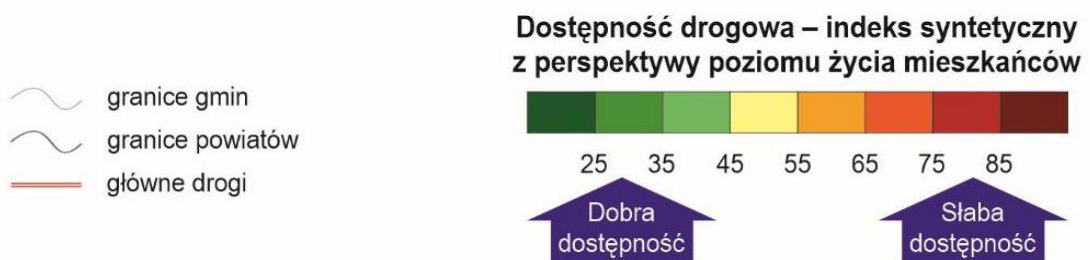
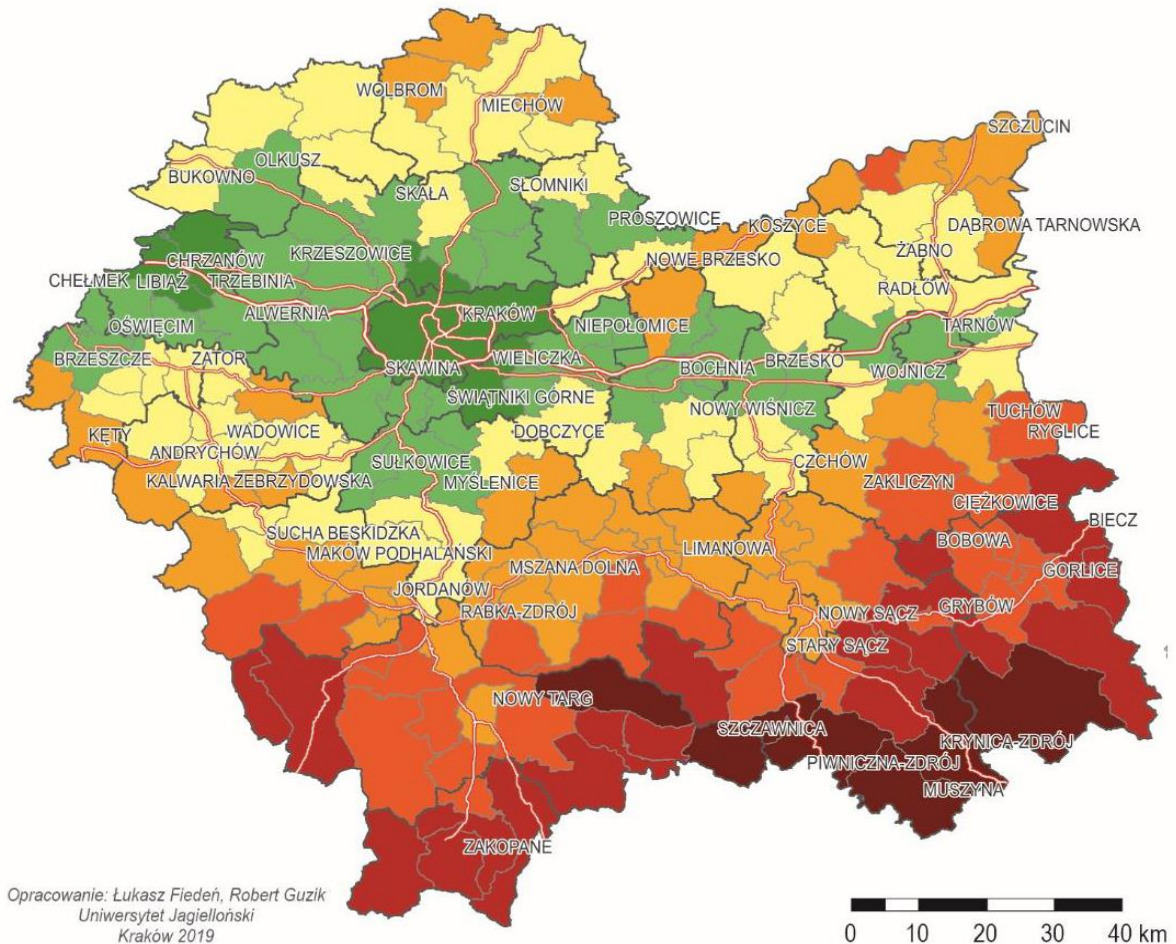
Źródło: opracowanie ZMP na podstawie danych GUGiK oraz GDDKiA.

Dostępność komunikacyjna obszaru partnerstwa, rozumiana jako „skomunikowanie z sąsiednimi miejscowościami”, jak i „skomunikowanie z większymi miastami, została oceniona stosunkowo krytycznie przez respondentów, którzy wzięli udział w badaniu mieszkańców. 47,59% respondentów uznało „skomunikowanie z sąsiednimi miejscowościami” za słabą stronę miejscowości, którą zamieszkują. Ponad połowa respondentów (50,38%) uważa skomunikowanie z większymi miastami za słabą stronę gminy, w której mieszka.

Informacji dotyczących dostępności komunikacyjnej dostarcza raport „Powiązania funkcjonalno-przestrzenne ośrodków miejskich”. Dostępność drogowa z perspektywy poziomu życia mieszkańców jest słabsza szczególnie dla mieszkańców gminy Niedzwiedź, Kamienica, Słopnice i Łukowica. Dostępność drogowa związana jest z uwarunkowaniami geograficznymi, w obszarach górzystych będzie ona

mniejsza. Również dostępność drogowa z perspektywy atrakcyjności inwestycyjnej jest słaba.

Rys. 11. Dostępność drogowa – indeks syntetyczny z perspektywy poziomu życia mieszkańców

Źródło: Raport „Powiązania funkcjonalno-przestrzenne ośrodków miejskich”³⁴ [dostęp: 31.03.2021].

³⁴ Źródło: Raport „[Powiązania funkcjonalno-przestrzenne ośrodków miejskich](#)”.

2.2.7. Turystyka

Analizę turystyki na obszarze partnerstwa przeprowadzono w oparciu o dane dostępne w MRL oraz dane GUS dotyczące turystyki, które są zagregowane na poziomie powiatów. Atrakcyjność turystyczną powiatu limanowskiego przedstawiono również na podstawie badania „Analiza walorów turystycznych powiatów i ich bezpośredniego otoczenia”³⁵. Niniejsza analiza ma zatem charakter przede wszystkim ilościowy, a nie jakościowy.

Rozwój funkcji turystycznej na obszarze partnerstwa

Na rysunku 12. zobrazowano rozwój funkcji turystycznej (PRFT) w roku 2019. Wskaźnik ten został opracowany zgodnie z metodyką zaproponowaną przez A. Szromka³⁶, ma charakter syntetyczny i powstaje w oparciu o 4 wskaźniki składowe: dwa wskaźniki intensywności ruchu turystycznego oraz dwa wskaźniki zagospodarowania turystycznego. Są to wskaźniki informujące o:

- zagospodarowaniu turystycznym, w tym o:
  - liczbie miejsc noclegowych w danym roku przypadających na 100 mieszkańców³⁷,
  - liczbie miejsc noclegowych przypadających na 1 km² powierzchni³⁸.
- intensywności ruchu turystycznego, w tym o:
  - liczbie turystów przypadających na 100 mieszkańców³⁹,
  - liczbie turystów przypadających na 1 km² powierzchni⁴⁰.

Syntetyczny wskaźnik rozwoju funkcji turystycznej (WRFT) jest wystandaryzowany i przyjmuje wartość od 0 do 1. Dla powiatu limanowskiego wskaźnik ten wynosi 0,25, co oznacza nisko rozwiniętą funkcję turystyczną.

---

³⁵ Źródło: [Analiza walorów turystycznych powiatów i ich bezpośredniego otoczenia](#), GUS, Warszawa 2017 [dostęp: 31.03.2021].

³⁶ Źródło: Szromek A. R., [Pomiar funkcji turystycznej obszarów za pomocą wskaźników funkcji turystycznej na przykładzie obszarów państw europejskich](#) [dostęp: 31.03.2021].

³⁷ wskaźnik Baretje’a-Deferta.

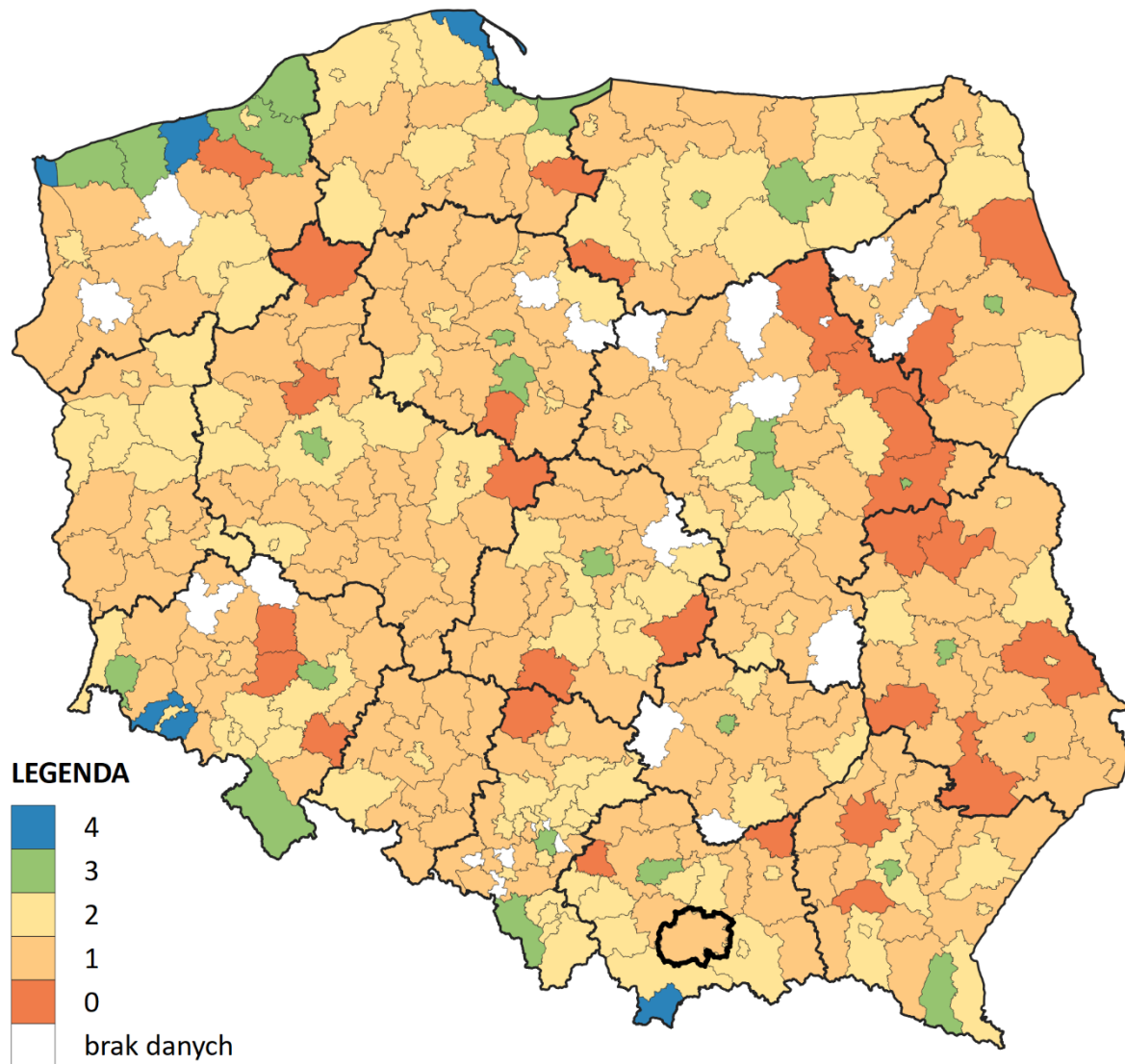
³⁸ wskaźnik gęstości bazy noclegowej.

³⁹ wskaźnik Schneidera.

⁴⁰ wskaźnik Deferta.

Rys. 12. Pozycja powiatów wg syntetycznego wskaźnika rozwoju funkcji turystycznej (2019)

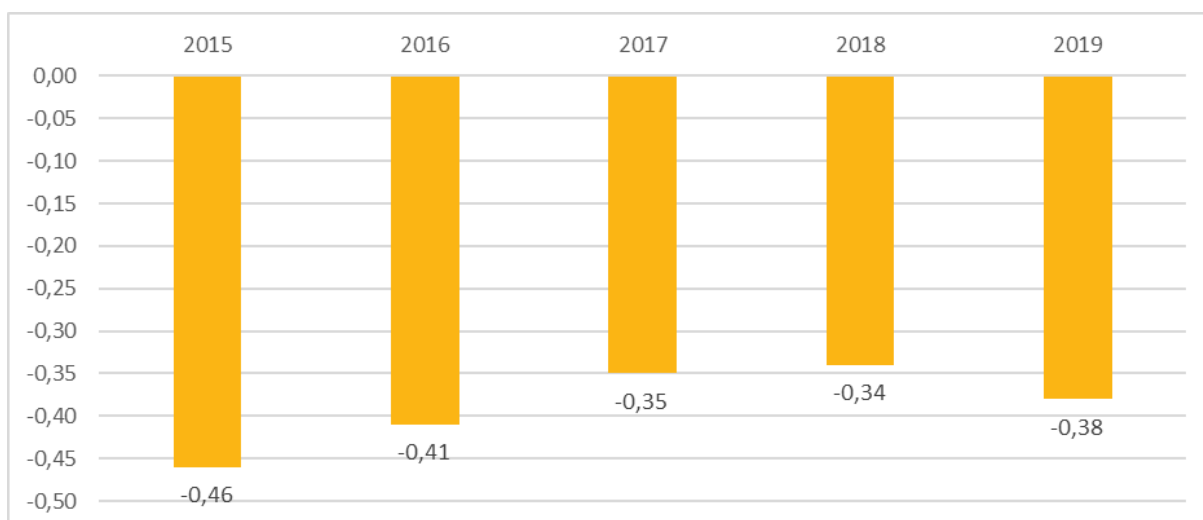
Źródło: opracowanie ZMP na podstawie danych BDL GUS oraz metodyki A. Szromka.

Na podstawie wartości wskaźnika (WRFT) można określić pozycję rozwoju funkcji turystycznej jednostki terytorialnej w zakresie od 0 do 4, gdzie 0 to bardzo niska, zaś 4 to bardzo wysoka pozycja określająca stopień rozwoju funkcji turystycznej obszaru. Poziom wskaźnika rozwoju funkcji turystycznej dla powiatu limanowskiego został oceniony na 1. Można zatem przyjąć, że w ujęciu ilościowym w powiecie wskaźnik ten jest niski.

W ujęciu ilościowym⁴¹ w 2019 roku na terenie powiatu limanowskiego liczba miejsc noclegowych w przeliczeniu na 100 mieszkańców wynosiła 1,40, natomiast w przeliczeniu na powierzchnię na 1 km² było to 1,93. Na 100 mieszkańców powiatu przypadało w 2019 r. 33,95 turystów – jest to wartość niska wg wskaźnika Schneidera. W przeliczeniu na 1 km² powiatu limanowskiego przypadało 47,04 turystów – jest to niska wartość wg wskaźnika Deferta.

Na wykresach 47. i 48. przedstawiono dane dotyczące zasobów miejsc noclegowych oraz intensywności ruchu turystycznego na obszarze partnerstwa w 2019 roku na tle grupy porównawczej. Wynika z nich, że turystyka na obszarze partnerstwa jest zjawiskiem o małym natężeniu, oba wskaźniki przyjmują od 2015 roku wartości ujemne. Odnotowywany jest niewielki spadek liczby miejsc noclegowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w 2019 r. (-0,38) w stosunku do roku 2017 i 2018 (odpowiednio -0,35 i -0,34), ale nastąpił wzrost względem roku 2015 i 2016 (odpowiednio -0,46 i -0,41). Z kolei liczba udzielonych noclegów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wykazuje się niewielkimi wahaniami. Widoczny jest niewielki wzrost liczby udzielonych noclegów w 2019 r. (-0,23) w stosunku do roku 2015 (-0,27).

Wykres 47. Miejsca noclegowe w hotelach, motelach, pensjonatach i innych obiektach hotelowych na 1000 mieszkańców (dane powiatowe)

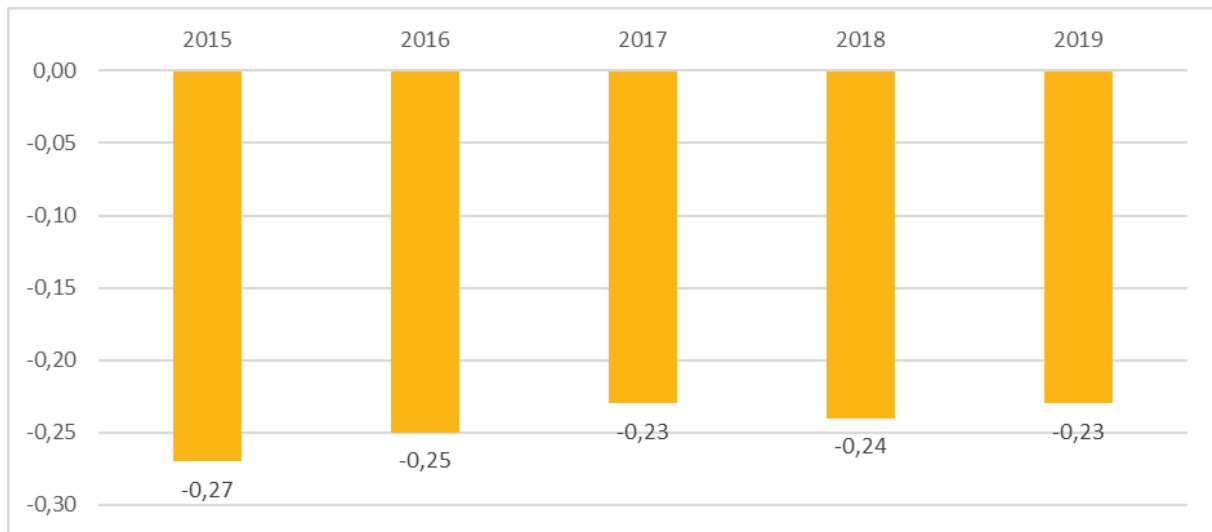

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

⁴¹ Źródło: GUS BDL.

Wykres 48. Liczba udzielonych noclegów na 1000 mieszkańców (dane powiatowe)

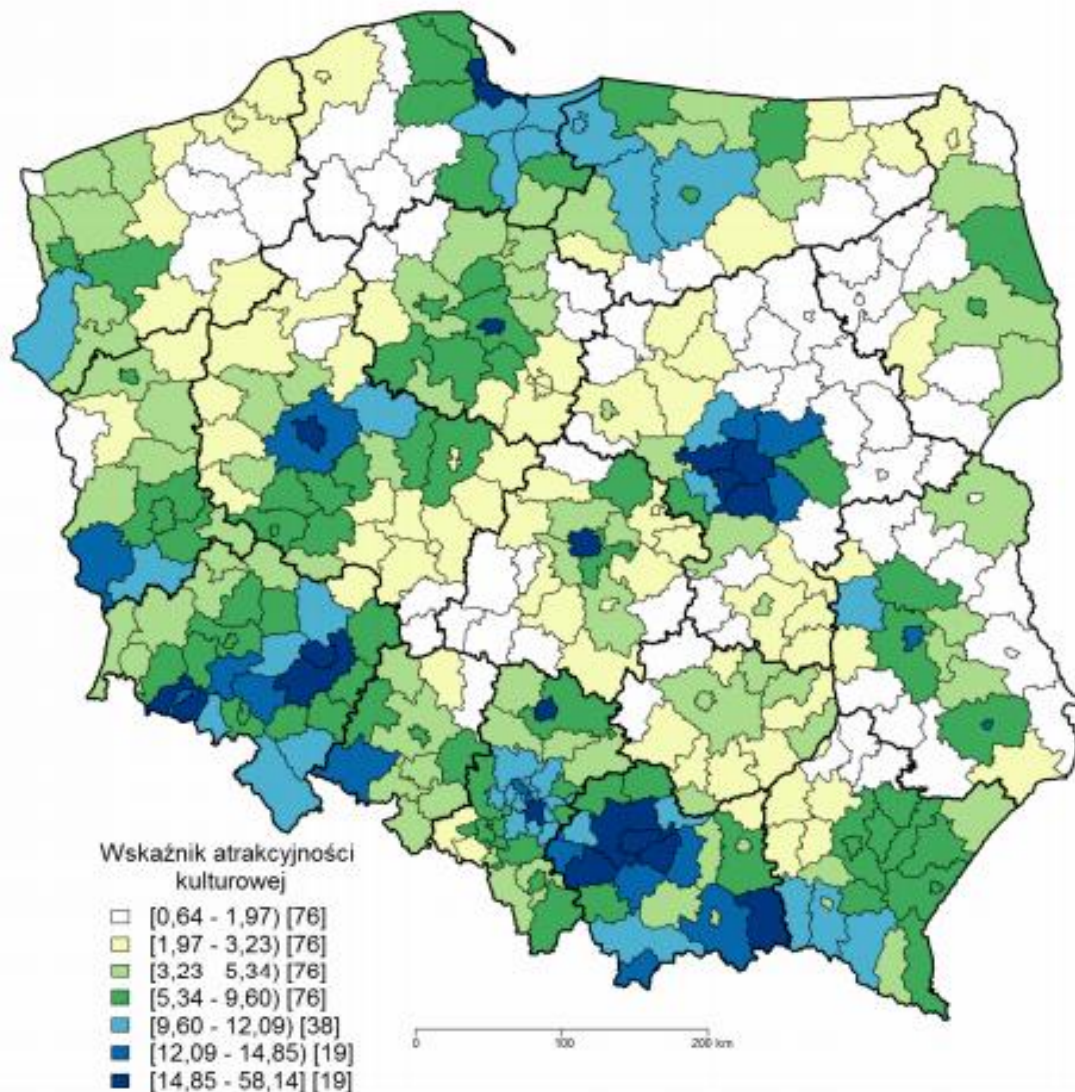
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w portalu partnerstwa.monitorrozwoju.pl.

Atrakcyjność turystyczna obszaru partnerstwa na tle wszystkich powiatów Polski

Rysunki od 13 do 17 przedstawiają charakter oraz ocenę atrakcyjności turystycznej powiatu limanowskiego na tle wszystkich powiatów Polski. Z zaprezentowanych poniżej danych wynika, że powiat ten:

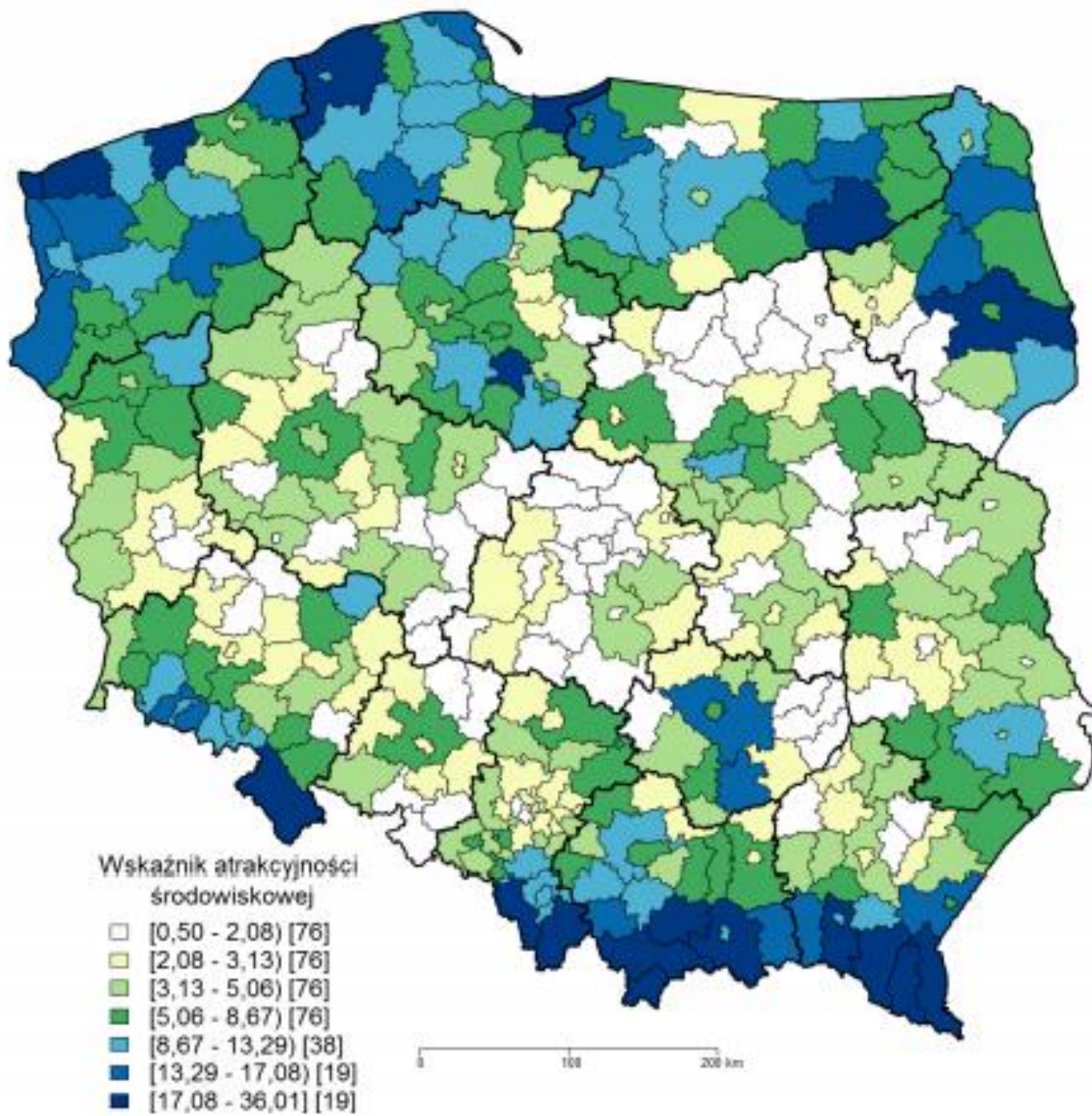
- ma dominujący (ponad 50%) udział walorów środowiskowych w walorach turystycznych ogółem,
- posiada raczej wysoką atrakcyjność turystyczną ogółem (5 klasa na 7), na co składa się:
  - raczej niska (3 klasa na 7) atrakcyjność turystyki kulturowej,
  - średnia (4 klasa na 7) atrakcyjność turystyki biznesowo-hotelowej,
  - wysoka (7 klasa na 7) atrakcyjność turystyki środowiskowej.

Rys. 13. Wskaźnik atrakcyjności kulturowej powiatów

Źródło: Badanie „Analiza walorów turystycznych powiatów i ich bezpośredniego otoczenia” [dostęp: 31.03.2021].

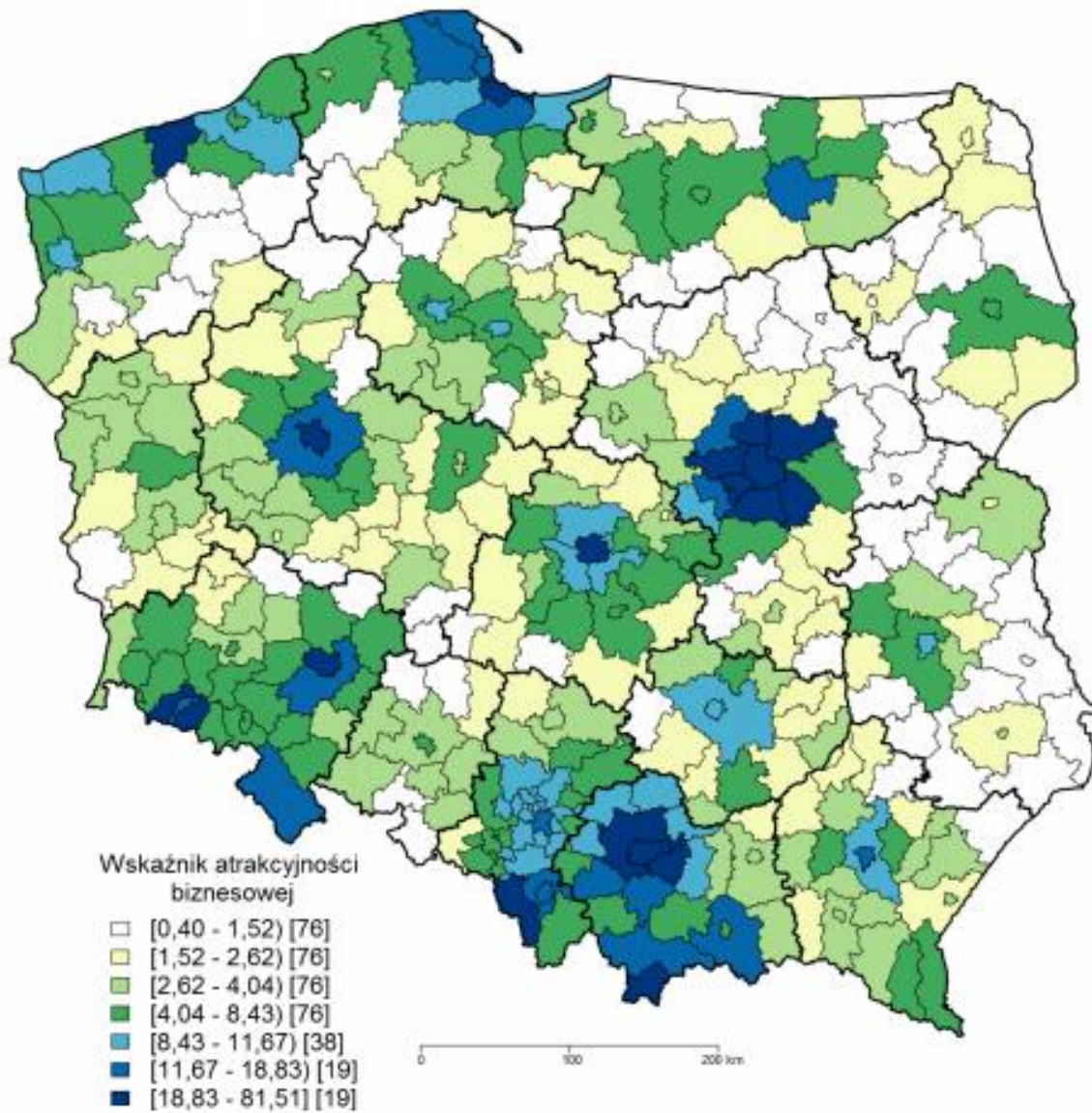
Rys. 14. Wskaźnik atrakcyjności środowiskowej powiatów

Źródło: Badanie „Analiza walorów turystycznych powiatów i ich bezpośredniego otoczenia” [dostęp: 31.03.2021].

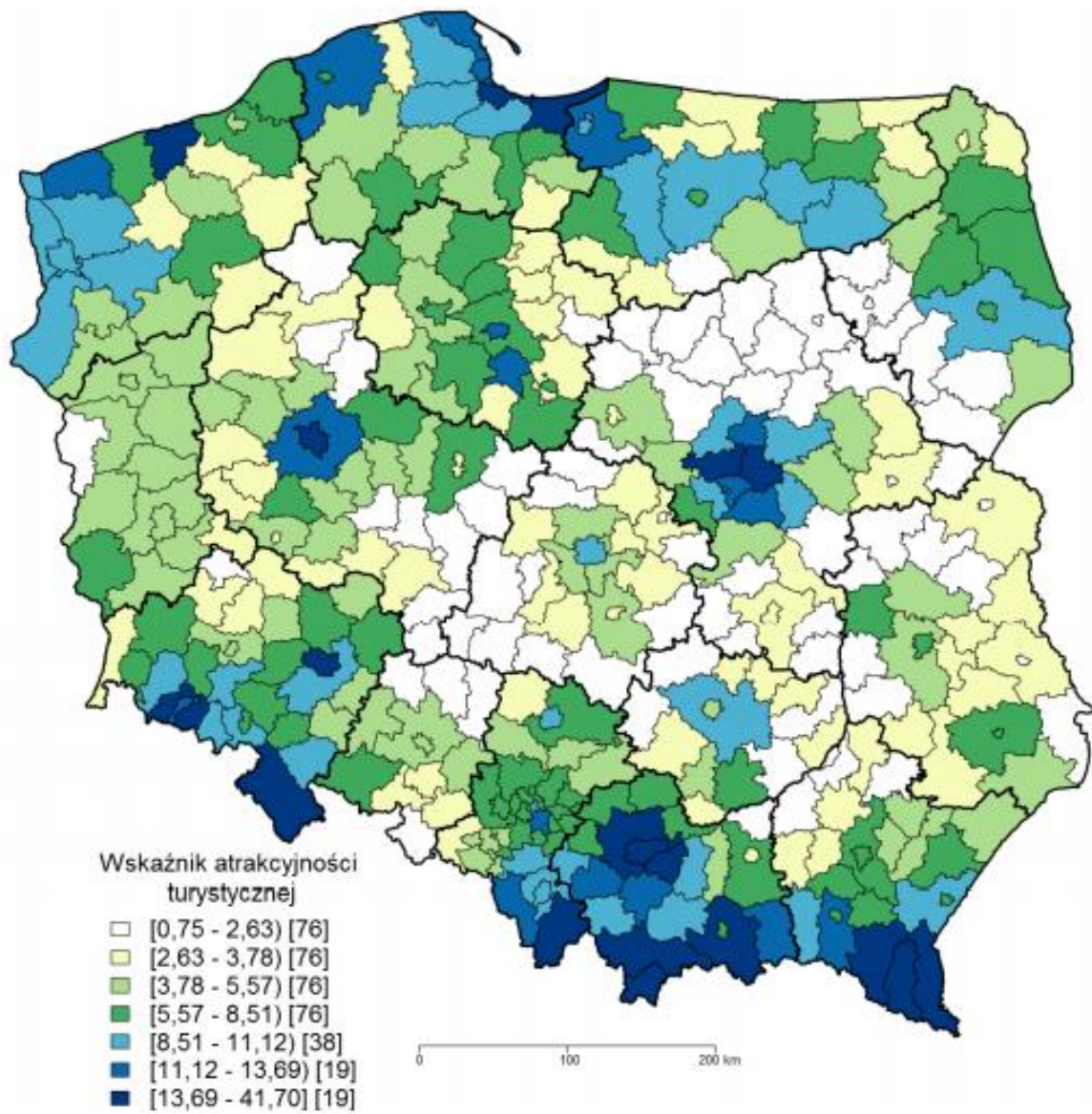

Rys. 15. Wskaźnik atrakcyjności biznesowo-hotelowej powiatów

Źródło: Badanie „Analiza walorów turystycznych powiatów i ich bezpośredniego otoczenia” [dostęp: 31.03.2021].

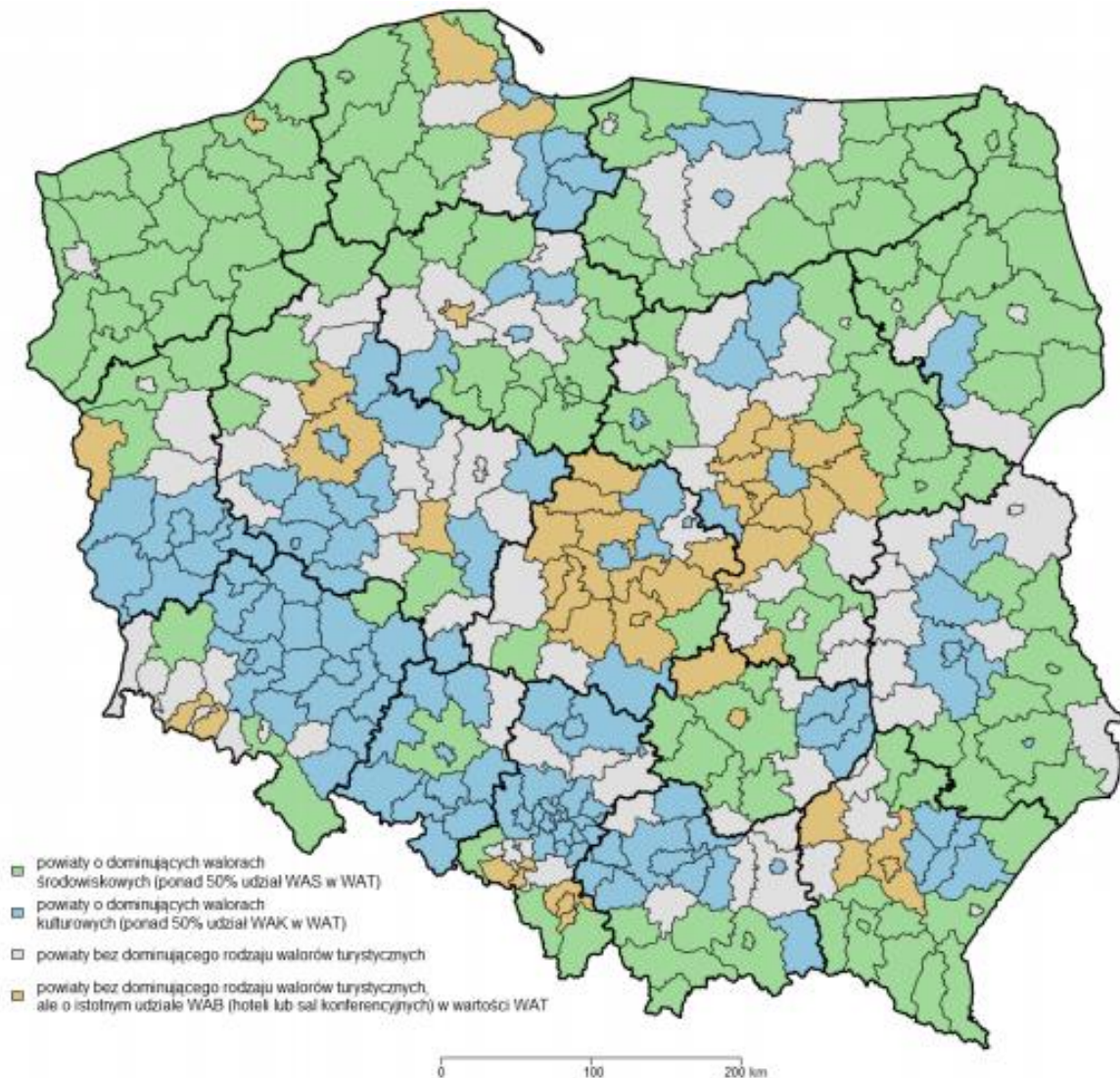
Rys. 16. Ogólny wskaźnik atrakcyjności turystycznej powiatów

Źródło: Badanie „Analiza walorów turystycznych powiatów i ich bezpośredniego otoczenia” [dostęp: 31.03.2021].

Rys. 17. Powiaty o dominujących walorach kulturowych, środowiskowych oraz powiaty bez dominującego rodzaju walorów turystycznych

Źródło: Badanie „Analiza walorów turystycznych powiatów i ich bezpośredniego otoczenia” [dostęp: 31.03.2021].

Na obszarze partnerstwa niske jest także nasycenie podmiotami gospodarczymi z branży turystycznej. Podmioty z sekcji I – zakwaterowanie i gastronomia stanowiły w 2019 roku ok. 2% podmiotów w strukturze lokalnej gospodarki, podobnie te związane z kulturą, rozrywką i rekreacją (sekcja R) – ok. 1%.

Chociaż funkcja turystyczna powiatu limanowskiego jest słabo rozwinięta (pozycja 1 określająca stopień rozwoju funkcji turystycznej na skali 0-4), to posiada on raczej wysoką atrakcyjność turystyczną, szczególnie ze względu na turystykę środowiskową. Obszar partnerstwa posiada potencjał turystyczno-rekreacyjny w postaci walorów naturalnych (środowiskowych), w tym głównie gór, rzek i strumieni

oraz obszarów przyrodniczych i ich produktów. Potencjał ten jest częściowo zagospodarowany w postaci m.in. ścieżek i tras turystycznych (w tym rowerowych) oraz infrastruktury sportowo-rekreacyjnej (w tym wieże widokowe, trasy do narciarstwa biegowego i zjazdowego). W mniejszym stopniu o atrakcyjności obszaru partnerstwa decyduje turystyka kulturowa oraz biznesowo-hotelowa.

I chociaż atrakcyjność turystyczna, w tym przyrodnicza i kulturowa, została wysoko oceniona przez liderów lokalnych – blisko 74% uznało za mocną stronę obszaru partnerstwa – oraz mieszkańców i młodzież (odpowiednio 66% i 63%).

2.2.8. Edukacja

Na obszarze partnerstwa mieszkańcy mają możliwość korzystania z opieki w żłobkach i przedszkolach oraz edukacji na poziomie podstawowym, ponadpodstawowym (ogólnym i zawodowym) i w szkołach policealnych.

Opieka nad dziećmi do lat 3

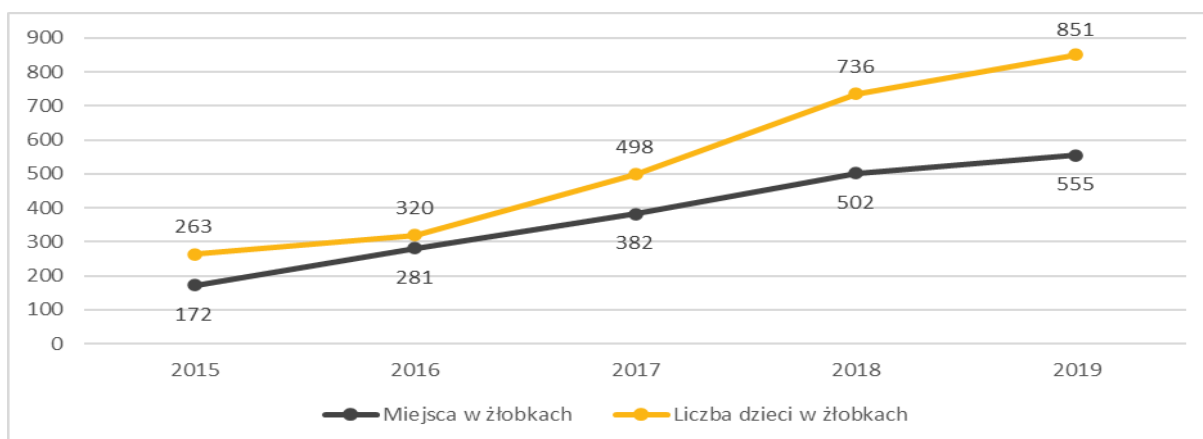
W 2019 r. na obszarze partnerstwa funkcjonowało łącznie 15 żłobków⁴²: w mieście Limanowa – 4, w mieście Mszana Dolna i gminie Limanowa po 3, w Dobrej i Laskowej po 2 oraz w Łukowicy – 1. W porównaniu z rokiem 2015 liczba placówek świadczących opiekę nad dzieckiem do lat 3 zwiększyła się o 10 podmiotów. Na terenie gminy Dobra oraz miasta Mszana Dolna w 2015 roku nie funkcjonowała żadna placówka tego typu, natomiast w Łukowicy żłobek powstał dopiero w 2018 roku.

W latach 2015-2019 liczba miejsc w żłobkach uległa zwiększeniu o 383 miejsca, a tym samym liczba dzieci w tych placówkach wzrosła o 508 (wykres 49.). Na podstawie poniżej przedstawionych danych widać, że każdego roku wzrasta liczba dzieci oraz liczba dostępnych miejsc w żłobkach. Rozwój usług w postaci zapewnienia opieki nad dzieckiem do lat 3 daje możliwość rodzicom do powrotu na rynek pracy.

---

⁴² Źródło: GUS BDL.

Wykres 49. Liczba dzieci oraz liczba miejsc w żłobkach na terenie partnerstwa

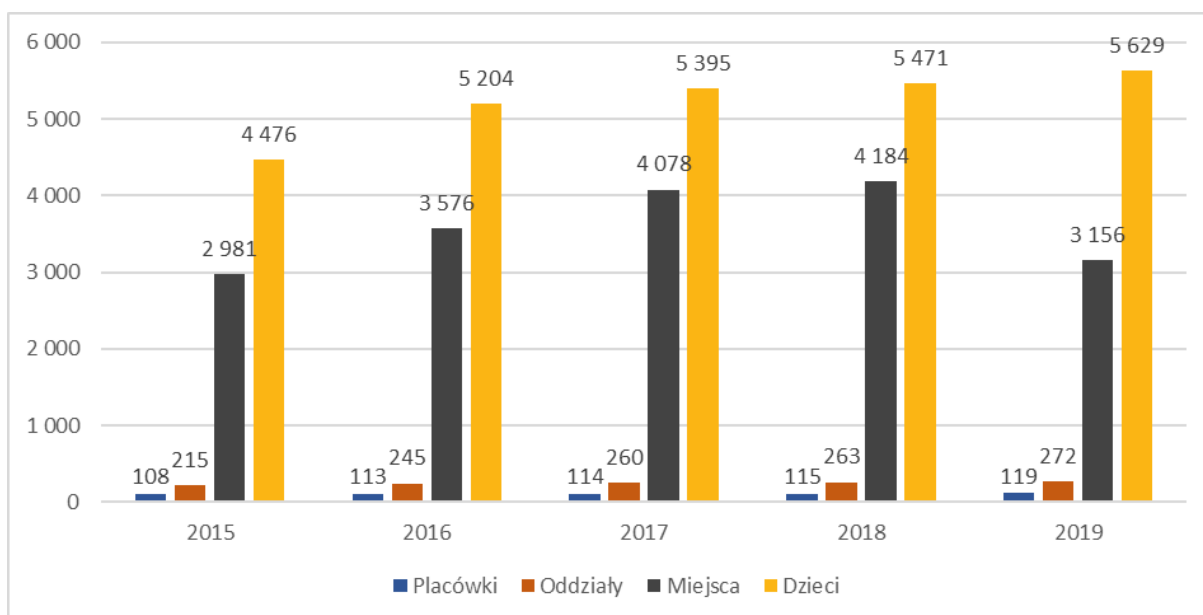

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Edukacja przedszkolna

W 2019 roku edukacja przedszkolna realizowana była w 119 placówkach. Liczba ta w latach 2015-2019 wzrosła o 11 placówek. W 2019 r. na obszarze partnerstwa było 6 556 dzieci w wieku przedszkolnym. Placówki przedszkolne dysponowały w tym okresie 3 156 miejscami, z których korzystało 5 629 dzieci w wieku 3-6 lat.

Wykres 50. Liczba placówek, miejsc, oddziałów oraz dzieci objętych opieką przedszkolną

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Z analizy danych w latach 2015-2019 wynika, że poza liczbą placówek sukcesywnie wzrasta również liczba oddziałów, w których realizowana jest edukacja przedszkolna oraz liczba dzieci objętych tą formą opieki. Wprawdzie w 2019 roku w stosunku do

roku 2015 nastąpił wzrost liczby miejsc w placówkach przedszkolnych, to w porównaniu z latami 2016-2018 liczba ta uległa zmniejszeniu.

Szkoły podstawowe

W 2019⁴³ roku na obszarze partnerstwa funkcjonowało 86 szkół podstawowych (razem ze szkołami specjalnymi), w tym 2 prowadzone przez organizacje społeczne i stowarzyszenia na terenie gminy Limanowa oraz Tymbark. Nauka na poziomie edukacji podstawowej realizowana była łącznie w 835 oddziałach (klasę). Liczba uczniów w szkołach publicznych w 2019 r. wynosiła 12 848, w szkołach niepublicznych 110, w szkołach specjalnych 52. Oznacza to, że średnio 16 uczniów przypada na jedną klasę w szkole.

W poniższej tabeli przedstawiono dane dotyczące liczby szkół podstawowych z uwzględnieniem organu prowadzącego oraz liczbę uczniów uczących się w poszczególnych placówkach. W latach 2015-2019 ogólna liczba szkół podstawowych była na zbliżonym poziomie. W okresie tym o 2 wzrosła liczba szkół prowadzonych przez samorządy (nowa placówka prowadzona przez gminę Mszana Dolna oraz szkoła podstawowa specjalna prowadzona przez samorząd województwa), natomiast likwidacji uległa jedna ze szkół prowadzonych przez organizacje społeczne.

W 2019 roku w stosunku do roku 2015 wzrosła ogólna liczba uczniów w szkołach podstawowych, natomiast w stosunku do roku 2018 nastąpił spadek liczby dzieci. Sukcesywnie wzrasta liczba uczniów w szkołach specjalnych. Coraz więcej dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi uczy się także w szkołach ogólnodostępnych – w 2015 roku było 121 uczniów, natomiast w roku 2019 liczba ta wzrosła do 198.

Tabela 8. Szkoły podstawowe oraz liczba uczniów objętych nauką w szkołach na obszarze partnerstwa

	2015	2016	2017	2018	2019
szkoły podstawowe ogółem	85	85	86	85	86
szkoły podstawowe prowadzone przez gminy	81	81	81	81	82

⁴³ Źródło: tamże.

szkoły podstawowe prowadzone przez organizacje społeczne i stowarzyszenia	3	3	3	2	2
szkoły podstawowe specjalne prowadzone przez powiat oraz samorząd województwa	1	1	2	2	2
szkoły podstawowe – uczniowie ogółem	10 516	9 656	11 355	13 001	12 958
szkoły podstawowe prowadzone przez gminy – uczniowie	10 387	9 542	11 214	12 874	12 848
szkoły podstawowe prowadzone przez organizacje społeczne i stowarzyszenia – uczniowie	129	114	141	127	110
szkoły podstawowe specjalne prowadzone przez powiat oraz samorząd województwa – uczniowie	21	18	26	53	52

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Powyższe dane wskazują na dostępność usług edukacyjnych oraz warunki realizowania oferty edukacyjnej na obszarze partnerstwa. Natomiast o jej jakości świadczą wyniki egzaminów przeprowadzonych na zakończenia edukacji na poziomie podstawowym.

Tabela 9. Średnie wyniki egzaminów ósmoklasisty w 2020 roku na obszarze partnerstwa (w procentach)

	język polski	matematyka	język angielski	język niemiecki
Dobra	56	43	48	39
Jodłownik	65	48	46	-
Kamienica	58	46	44	-
Laskowa	55	50	44	-

m. Limanowa	60	53	53	39
Limanowa	52	47	47	39
Łukowica	58	49	46	35
m. Mszana Dolna	55	48	48	20
Mszana Dolna	60	43	45	-
Niedźwiedź	55	38	46	-
Słopnice	59	40	44	-
Tymbark	57	45	44	82
Powiat Limanowski	59	47	47	39
województwo małopolskie	62	51	57	53
Polska	59	46	54	45

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centralnej Komisji Edukacyjnej.

Wyniki egzaminów są zróżnicowane w poszczególnych gminach. Średni wynik dla obszaru partnerstwa wypada zarówno z języka polskiego, matematyki, jak i z angielskiego oraz niemieckiego gorzej niż średnia w województwie. Różnica dla języka polskiego wynosi 3 punkty procentowe, dla matematyki 4, języka angielskiego 10, a dla języka niemieckiego zwiększa się aż do 14. Zdecydowanie lepiej wypadają wyniki egzaminów na obszarze partnerstwa w porównaniu z wynikami ogólnopolskimi. Z matematyki uczniowie z obszaru partnerstwa uzyskali wynik o 1 punkt procentowy wyższy niż średnia ogólnopolska, a z języka polskiego taki sam jak średnia dla całej Polski. W przypadku języków obcych wyniki wypadają gorzej. Dla języka angielskiego różnica do wyniku ogólnopolskiego wynosi 7 punktów procentowych, natomiast dla języka niemieckiego 6.

Uczniowie obszaru partnerstwa osiągają zatem zdecydowanie niższe wyniki egzaminów z języków obcych w porównaniu z wynikami wojewódzkimi oraz ogólnopolskimi. Wskazuje to na potrzebę interwencji w tym zakresie, tym bardziej, że kompetencje językowe są jednymi z kluczowych na rynku pracy.

Szkoły ponadpodstawowe

Na obszarze partnerstwa działa 8 publicznych szkół ponadpodstawowych prowadzonych przez Powiat Limanowski oraz 2 szkoły niepubliczne. W Mszanie Dolnej w ramach Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego prowadzonego przez Samorząd Województwa Małopolskiego funkcjonuje Szkoła Branżowa Specjalna I Stopnia.

Powiat Limanowski jest organem prowadzącym:

- I Liceum Ogólnokształcącego im. Władysława Orkana w Limanowej,
- Zespołu Szkół Nr 1 w Limanowej,
- Zespołu Szkół Technicznych i Ogólnokształcących im. Jana Pawła II w Limanowej,
- Zespołu Szkół Techniczno-Informatycznych w Mszanie Dolnej,
- Zespołu Szkół Ponadpodstawowych im. inż. Józefa Marka w Mszanie Dolnej,
- Zespołu Szkół im. Komisji Edukacji Narodowej w Tymbarku,
- Zespołu Szkół w Szczyrzycu,
- Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Dobrej.

W roku szkolnym 2019/2020⁴⁴ w ramach powyższych placówek uczniowie i słuchacze uczęszczali do następujących typów szkół:

- liceum ogólnokształcące – 3,
- technikum – 4,
- szkoła branżowa I stopnia – 3,
- liceum ogólnokształcące dla dorosłych – 1,
- szkoła policealna – 1,
- szkoła branżowa specjalna I stopnia – 1,
- szkoła przysposabiająca do pracy – 1.

Ponadto na obszarze partnerstwa funkcjonują następujące szkoły niepubliczne:

- Branżowa Szkoła I Stopnia Cechu Rzemiosła i Przedsiębiorczości im. św. Józefa w Limanowej,

---

⁴⁴ Źródło: [Raport o stanie Powiatu Limanowskiego za 2019 rok](#) [dostęp: 31.03.2021].

- Zespół Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych im. ks. prof. Józefa Tischnera w Limanowej, oferujący możliwość kształcenia w technikum w szkole branżowej I stopnia oraz w liceum ogólnokształcącym dla dorosłych.

Tabela 10. Liczba uczniów w szkołach ponadpodstawowych

	2017	2018	2019
licea ogólnokształcące	1 399	1 322	1 553
licea ogólnokształcące dla dorosłych	179	163	113
technika	2 934	2 904	3 634
szkoły branżowe I stopnia	373	710	1 306
szkoły branżowe specjalne I stopnia	10	18	33
szkoły policealne	110	51	22
Razem	5 005	5 168	6 661

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

W tabeli 10. zestawiono dane dotyczące liczby uczniów i słuchaczy we wszystkich typach szkół ponadpodstawowych w latach 2017-2019. Widoczny jest spadek uczniów i słuchaczy w liceach ogólnokształcących dla dorosłych oraz w szkołach policealnych. Znaczny wzrost ogólnej liczby uczniów oraz uczniów w liceach ogólnokształcących, technikach oraz szkołach branżowych w roku 2019 w stosunku do lat poprzednich spowodowany jest reformą systemu oświaty. W wyniku tego w 2019 roku do klas pierwszych poszli uczniowie z dwóch roczników, kończący naukę w gimnazjum oraz w ośmioklasowej szkole podstawowej.

Tabela 11. Średnie wyniki egzaminów maturalnych z przedmiotów obowiązkowych na poziomie podstawowym w 2020 roku (w procentach)

	język polski	matematyka	język angielski	język niemiecki
Powiat Limanowski – zdający ogółem	47	53	66	52
województwo małopolskie – zdający ogółem	53	55	72	60
Polska – zdający ogółem	52	51	71	55
Powiat Limanowski – absolwenci liceów	52	61	75	58
województwo małopolskie – absolwenci liceów	57	61	78	69
Polska – absolwenci liceów	56	58	77	63
Powiat Limanowski – absolwenci techników	43	49	60	46
województwo małopolskie – absolwenci techników	53	47	64	47
Polska – absolwenci techników	46	43	62	46

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie.

W 2020 roku do egzaminu maturalnego przystąpiło 1 091 osób, z czego 404 osoby to absolwenci liceów, a 687 – absolwenci techników. Egzamin maturalny zdało 85%

zdających. Egzaminu nie zdało 10% absolwentów liceów i 18% absolwentów techników.

W tabeli 11. zestawiono dane dotyczące wyników egzaminów maturalnych w 2020 roku w szkołach ponadpodstawowych działających na obszarze partnerstwa. Średnie wyniki zdających z obszaru partnerstwa wypadają gorzej niż średnia wojewódzka i ogólnopolska. Tylko z matematyki zdający uzyskali wynik lepszy o jeden punkt procentowy niż w całej Polsce, ale o 2 punkty gorszy niż średnia wojewódzka. Analizując wyniki egzaminów pod względem typu szkoły, którą ukończyli zdający, widać, że średnie wyniki z matematyki wypadają zdecydowanie lepiej niż z pozostałych przedmiotów. Absolwenci liceów uzyskali wyniki identyczne jak w województwie i wyższe niż średnia ogólnopolska, natomiast absolwenci techników uzyskali wyniki wyższe o 2 punkty procentowe niż średnia wojewódzka i aż o 6 wyższe od wyników z całej Polski. Najlepsze wyniki absolwenci liceów uzyskali z języka niemieckiego – różnica do średniej wojewódzkiej wynosi aż 11 punktów procentowych i 5 do ogólnopolskiej, natomiast absolwenci techników z języka polskiego – różnica wynosi odpowiednio 10 i 3 punkty procentowe. Wyniki porównywalne z wojewódzkimi oraz ogólnopolskimi uzyskali z języka niemieckiego uczniowie techników.

Zdający egzaminy maturalne uzyskali dobre wyniki z matematyki. Zróżnicowane są wyniki z języków obcych.

2.2.9. Pomoc społeczna

W ramach pomocy społecznej realizowane są działania polegające na wspieraniu osób i rodzin oraz zaspokajaniu niezbędnych potrzeb i rozwiązywaniu problemów społecznych przy wykorzystaniu posiadanych zasobów.

Działania z zakresu pomocy społecznej na obszarze partnerstwa realizują ośrodki pomocy społecznej funkcjonujące w poszczególnych gminach oraz Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie jako jednostka organizacyjna powiatu.

Obszar partnerstwa niekorzystnie wypada pod względem liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na 1000 mieszkańców. Wprawdzie z każdym rokiem obserwuje się spadek liczby osób korzystających ze wsparcia pomocy społecznej, to jednak utrzymuje się on na wysokim poziomie. W 2015 roku wskaźnik wynosił 133,54 osób na 1000 mieszkańców, a w 2019 roku osiągnął wartość 90,64 osób na 1000 mieszkańców.

W 2019 roku działało 7 placówek stacjonarnej pomocy społecznej, w tym 5 domów opieki społecznej, z których cztery przeznaczone są dla osób przewlekle psychicznie

chorych i jeden dla osób somatycznie chorych, oraz 2 środowiskowe domy samopomocy. Placówki te dysponowały łącznie 397 miejscami.

Dzieci i młodzież pozbawione częściowo, całkowicie lub okresowo opieki rodzicielskiej, zagrożone uzależnieniami, z zaburzeniami zachowania, bądź też niedostosowane społecznie mogą zostać umieszczone w całodobowej placówce opiekuńczo-wychowawczej. Placówki te dzielą się na:

- interwencyjne
- rodzinne
- socjalizacyjne
- specjalistyczno-terapeutyczne
- wsparcia dziennego.

W 2019 roku na obszarze partnerstwa działały placówki: socjalizacyjna – 1, specjalistyczno-terapeutyczna – 1 oraz 4 placówki wsparcia dziennego, oferujące łącznie 104 miejsca dla dzieci i młodzieży. Wskaźnik dotyczący liczby miejsc w placówkach różnego typu udzielających wsparcia dzieciom w kryzysie niewydolności opiekuńczo-wychowawczej rodzin na 10 tys. mieszkańców wynosił w 2019 roku 8,67.

Podsumowanie:

- znaczna część partnerstwa to obszary cenne przyrodniczo oraz tereny rolnicze,
- zanieczyszczenia powietrza spowodowane niską emisją oraz natężeniem ruchu samochodowego, szczególnie na terenach i w okolicach miast,
- rozproszenie zabudowy,
- niska dostępność komunikacyjna wewnątrz i zewnątrz,
- słabo rozwinięta funkcja turystyczna przy jednocześnie dość wysokiej atrakcyjności turystycznej, szczególnie ze względu na walory środowiskowe.

3. Analiza potencjałów, barier i potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa

3.1. Potencjał obszaru partnerstwa

Potencjały obszaru partnerstwa to przede wszystkim posiadane zasoby, oferowane produkty i usługi, które przynoszą lub mogą przynieść korzyści bezpośrednie (dochody) lub pośrednie poprzez wytworzenie wartości dodanej dla mieszkańców i interesariuszy partnerstwa.

Zasoby

Zasoby to wszystkie użyteczne elementy występujące na terenie partnerstwa, potrzebne do wytworzenia wyrobu, usługi, oferty definiującej funkcje obszaru funkcjonalnego. Lokalne zasoby mogą mieć charakter materialny i niematerialny. Występują na terenie partnerstwa powszechnie lub jednostkowo (tylko u jednego partnera).

W toku prac zespołu roboczego zidentyfikowane zostały zasoby partnerstwa w podziale na następujące kategorie:

- **środowisko naturalne**
  - Beskid Wyspowy
  - Gorce
  - czyste powietrze
  - czyste środowisko
  - lasy / drewno
  - rzeki i potoki
  - wody mineralne i geotermia
  - krowa rasy „polskiej czerwonej”
  - walory krajobrazowo-przyrodnicze (Natura 2000)
  - Gorczański Park Narodowy
  - Południowomałopolski Obszar Chronionego Krajobrazu
  - Rezerwat Drzewa Bukowego na Śnieżnicy
- **instytucje**
  - Pływalnia Limanowska (ośrodek rekreacyjny)
  - Strefa Aktywności Gospodarczej w Limanowej

- Powiatowe Centrum Informacji Turystycznej
- Muzeum Ziemi Limanowskiej i Izby Regionalne
- Limanowski Dom Kultury
- Orkanówka w Porębie Wielkiej
- Muzeum I Pułku Strzelców Podhalańskich Armii Krajowej w Szczawie
- **infrastruktura**
  - szlaki papieskie
  - ścieżki i szlaki historyczne
  - szlaki i trasy turystyczne
  - szlaki konne w Gorcach i w Beskidzie
  - infrastruktura sportowo-rekreacyjna (siłownie zewnętrzne, place zabaw) i turystyczna (wieże widokowe)
  - oferta hotelarsko-gastronomiczna
  - trasy rowerowe zjazdowe
  - ścieżki rowerowe
  - wyciągi narciarskie
  - trasy narciarskie biegowe
  - tężnia solankowa w Porębie Wielkiej
  - rozbudowana baza edukacyjna (w tym szkolnictwo profilowane – artystyczne)
- **dziedzictwo kulturowe, w tym wydarzenia historyczne i tradycje**
  - sanktuaria
  - cmentarze wojenne
  - kultywowanie tradycji kolędniczej
  - charakterystyczne dla regionu stroje
  - kuchnia regionalna
  - różnorodność grup etnicznych
  - kultura i tradycja Zagórzan
  - tradycje Białych Górali
  - zabytkowe kapliczki i kaplice przydrożne
  - zabytkowe dworki (np. w Kamienicy)
  - bogata architektura sakralna (w tym kościoły drewniane)
  - aktywność kół gospodyń wiejskich
  - tradycje muzyki, tańców, gawędziarstwa i pieśni regionalne
  - tradycja sztuki ludowej i rękodzieła
  - tradycja Lachów Limanowskich
  - tradycja Lachów Szczyrzyckich
  - wydarzenia historyczne np. Bitwa pod Limanową
  - Zagórzańskie Dziedziny

- zabytkowy pociąg RETRO na trasie Galicyjskiej Kolei Transwersalnej (linia kolejowa Chabówka – Nowy Sącz)
- kompleks klasztorny OO. Cystersów wraz z muzeum klasztornym w Szczyrzycu
- **rozpoznawalność obszaru oraz szczególne umiejętności i cechy mieszkańców**
  - religijność mieszkańców
  - góralska mentalność
  - przyrost naturalny
  - przedsiębiorczość mieszkańców
  - Odkryj Beskid Wyspowy
  - rękodzieło i sztuka ludowa
  - sadownictwo
  - hodowla krów rasy „polskiej czerwonej”
  - hodowla owiec
  - pszczelarstwo (Linia pszczół Carnica z Dobrej)
  - soki Tymbark
  - stolarstwo/ciesielstwo/budowlanka
- **ludzie żyjący w przeszłości i obecnie**
  - dr Sebastian Flizak
  - Jan Kanty Andrusikiewicz
  - Barbara Panaś
  - Leopold Węgrzynowicz
  - Justyna Kowalczyk
  - Władysław Orkan
  - Stanisław Dobrowolski
  - Stanisław Ciężadlik
  - ks. Józef Stabrawa.

Produkty

Lokalne produkty to rzeczy materialne, zdarzenia, usługi, które są oferowane i przynoszą korzyść bezpośrednią (dochody) lub pośrednią wyrażoną przez wartość dodaną dla obszaru, dla mieszkańców, dla interesariuszy.

Członkowie grupy roboczej wskazali szeroki katalog produktów. W trakcie warsztatów z grupą roboczą przeprowadzono analizę produktów dla wyłonienia tych kluczowych dla partnerstwa pod kątem dwóch parametrów: wartości dodanej dla całego partnerstwa oraz potencjału i perspektyw rozwojowych produktu w układzie całego partnerstwa.

Kluczowe produkty dla rozwoju obszaru partnerstwa zostały podzielone na 3 kategorie:

- **produkty lokalne związane z kulturą i dziedzictwem kulturowym**
  - międzygminne wydarzenia, charakterystyczne imprezy regionalne np. Letnie koncerty kameralne w Dobrej, Festiwal Śliwki, Miodu i Sera, Festiwal „Beskidzkie rytmy i smaki”
  - Małopolski Szlak Architektury Drewnianej
  - zabytkowy pociąg RETRO na trasie Galicyjskiej Kolei Transwersalnej (linia kolejowa Chabówka – Nowy Sącz)
  - produkty rękodzielnictwa regionalnego i sztuki ludowej
  - zespoły regionalne
- **produkty lokalne związane ze sportem, rekreacją i turystyką**
  - turystyka piesza i weekendowa
  - trasy rowerowe zjazdowe w Kasinie Wielkiej
  - kompleks rekreacyjno-wypoczynkowy wraz z Pływalnią Limanowską (kręgielnie, sauny)
  - wieże widokowe z zapleczem turystycznym
  - Wyścig Górski Limanowa Przełęcz pod Ostrą
  - trasy narciarskie i rowerowe wokół Góry Mogielica
  - oferta turystyczno-rekreacyjna
  - wyciągi narciarskie (Kasina Ski, Limanowa Ski, Lubomierz Ski, Tobołów, Laskowa – Kamionna)
- **produkty lokalne związane z gospodarką**
  - firmy zatrudniające powyżej 100 pracowników: „Gold Drop”, „Limatherm”, Meblomet, Laskopol
  - przetwórstwo owoców
  - tartacznictwo
  - soki i napoje „Tymbark”
  - firmy budowlane.

Zidentyfikowane produkty nie stanowią zamkniętego katalogu. Duża dostępność zasobów umożliwia generowanie kolejnych produktów, które posiadają duży potencjał rozwojowy i będą generować korzyści dla partnerstwa, a przede wszystkim mieszkańców i wszystkich interesariuszy.

3.2. Bariery, problemy, deficyty obszaru partnerstwa

W oparciu o rozmowy indywidualne z przedstawicielami partnerstw, spotkania i warsztaty z Grupą Roboczą, analizę danych zastanych, badania młodzieży,

mieszkańców i liderów lokalnych zidentyfikowano bariery, problemy i deficyty obszaru partnerstwa. Poszukiwanie związków przyczynowo-skutkowych pomiędzy nimi pozwoliło na wskazanie kluczowego problemu obszaru partnerstwa wraz z problemami niższego rzędu, które na niego wpływają. Określono zarówno przyczyny, jak i skutki tych zjawisk.

Rys. 18. Drzewo problemów

Źródło: opracowanie własne.

3.3. Determinanty potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa

Dostępne zasoby, kluczowe produkty partnerstwa oraz wnioski z przeprowadzonej diagnozy pozwoliły na wskazanie determinant potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa. Mogą one pozytywnie lub negatywnie wpływać na potencjał rozwojowy partnerstwa. Determinanty mogą mieć charakter mierzalny i niemierzalny.

Wspólnie z Grupą Roboczą zidentyfikowano czynniki rozwoju, które następnie zostały poddane hierarchizacji. Dokonano ich oceny pod kątem tego, czy wzmacniają lub osłabiają potencjał partnerstwa oraz eliminują lub pogłębiają zidentyfikowane problemy.

Tabela 12. Hierarchizacja czynników rozwoju

	wzmacnia potencjał	osłabia potencjał	rozwiązuje problemy	pogłębia problemy
dobra oferta (klimat) dla przedsiębiorczości	91,7	8,3	91,7	8,3
synergia działalności gmin w obszarze turystyki	100,0	0,0	100,0	0,0
rozwój i jakość infrastruktury	91,7	8,3	91,7	8,3
organizacja wydarzeń społeczno-kulturalno-biznesowych (integrujących lokalną społeczność i przyciągających ludzi z zewnątrz)	100,0	0,0	91,7	8,3
działania proekologiczne	100,0	0,0	83,3	16,7
turystyka (oferta i infrastruktura)	91,7	8,3	91,7	8,3
aktywność społeczeństwa	100,0	0,0	91,7	8,3
dostępność komunikacyjna	83,3	16,7	75,0	25,0
edukacja	83,3	16,7	100,0	0,0
rozwój oraz dostępność usług publicznych i prywatnych	100,0	0,0	91,7	8,3

	wzmacnia potencjał	osłabia potencjał	rozwiązuje problemy	pogłębia problemy
dostępność dobrze płatnych miejsc pracy	75,0	25,0	75,0	25,0
walory przyrodniczo-krajobrazowe	100,0	0,0	100,0	0,0
walory kulturowe i turystyczne	91,7	8,3	91,7	8,3
bezpieczeństwo	100,0	0,0	100,0	0,0
potencjał administracyjny	91,7	8,3	100,0	0,0
dostępność technologii informatycznych/szerokopasmowy internet	83,3	16,7	75,0	25,0
dostosowanie oferty szkół zawodowych do potrzeb rynku pracy	83,3	16,7	91,7	8,3
gościnność	100,0	0,0	100,0	0,0
integracja działań	83,3	16,7	100,0	0,0

Źródło: opracowanie własne.

W wyniku oceny przez Grupę Roboczą zidentyfikowano 12 czynników, które wzmacniają potencjał partnerstwa i rozwiązują zdiagnozowane problemy oraz 3, które osłabiają potencjał oraz pogłębiają problemy.

Będą one podstawą do określenia kluczowych wyzwań i kierunków strategicznej interwencji i współpracy.

3.4. Kluczowe wyzwania, kierunki strategicznej interwencji i współpracy

Na podstawie ocenionych wcześniej determinant, wspólnie z Grupą Roboczą wybrano te, które mają największy wpływ na poprawę sytuacji na obszarze całego partnerstwa – są to kluczowe wyzwania. Stanowią one podstawę do wyznaczenia kierunków strategicznej interwencji i współpracy obszaru partnerstwa.

Tabela 13. Kluczowe wyzwania i kierunki strategicznej interwencji partnerstwa

Kluczowe wyzwanie	Kierunki strategicznej interwencji
działania proekologiczne	zintensyfikowanie działań na rzecz ochrony środowiska naturalnego
turystyka	wzmocnienie funkcji turystycznej w oparciu o walory przyrodniczo-kulturowo-krajobrazowe
dostępność komunikacyjna	poprawa dostępności komunikacyjnej wewnętrznej i zewnętrznej
aktywność społeczeństwa	pobudzenie aktywności społecznej
infrastruktura	rozwój infrastruktury, poprawa jej dostępności i jakości
synergia działań gmin w obszarach turystyki, komunikacji, infrastruktury społecznej	intensyfikacja wspólnych działań na rzecz rozwoju turystyki, komunikacji
dobra oferta (klimat) dla przedsiębiorczości	stworzenie uwarunkowań dla rozwoju przedsiębiorczości wykorzystujących lokalne zasoby

Źródło: opracowanie własne.

Kluczowe wyzwania oraz kierunki strategicznej interwencji posłużą do określenia działań, które partnerstwo chce podjąć w celu rozwoju obszaru.

Spis rysunków

Rys. 1. Położenie partnerstwa w regionie	14
Rys. 2. Gęstość zaludnienia	40
Rys. 3. Prognoza liczby ludności ogółem w 2030 r.....	48
Rys. 4. Gminy o prognozowanej większej liczbie osób w wieku przedprodukcyjnym niż poprodukcyjnym do roku 2030.....	49
Rys. 5. Formy ochrony przyrody.....	85
Rys. 6. Średnioroczne stężenie benzo(a)pirenu (BaP) [ng/m ³] na rok bazowy 2015.....	86
Rys. 7. Zanieczyszczenie pyłami PM25 od dróg krajowych i wojewódzkich	87
Rys. 8. Scenariusze poziomu stężenia benzo(a)pirenu (BaP) przy ograniczeniu kotłów niższych klas	88
Rys. 9. Klasy pokrycia terenu.....	89
Rys. 10. Układ komunikacji kołowej.....	92
Rys. 11. Dostępność drogowa – indeks syntetyczny z perspektywy poziomu życia mieszkańców.....	93
Rys. 12. Pozycja powiatów wg syntetycznego wskaźnika rozwoju funkcji turystycznej (2019)	95
Rys. 13. Wskaźnik atrakcyjności kulturowej powiatów	98
Rys. 14. Wskaźnik atrakcyjności środowiskowej powiatów.....	99
Rys. 15. Wskaźnik atrakcyjności biznesowo-hotelowej powiatów	100
Rys. 16. Ogólny wskaźnik atrakcyjności turystycznej powiatów.....	101
Rys. 17. Powiaty o dominujących walorach kulturowych, środowiskowych oraz powiaty bez dominującego rodzaju walorów turystycznych	102
Rys. 18. Drzewo problemów	118

Spis tabel

Tabela 1. Zestawienie grup porównawczych miast i gmin obszaru partnerstwa	27
Tabela 2. Gęstość zaludnienia na obszarze partnerstwa w latach 2015-2019 [os/km ²]	39
Tabela 3. Liczba urodzeń, zgonów oraz przyrost naturalny na obszarze partnerstwa w latach 2009-2019	42

Tabela 4. Migracje ludności na obszarze partnerstwa w latach 2009-2019	44
Tabela 5. Darowizny oraz 1% należnego podatku przekazane przez mieszkańców (podatników – osoby fizyczne) obszaru partnerstwa w latach 2017-2019	54
Tabela 6. Liczba podatników (osoby fizyczne) w latach 2015-2019	56
Tabela 7. Nowo oddana powierzchnia komercyjna wg sekcji PKOB w latach 2015-2019 (w m ²)	80
Tabela 8. Szkoły podstawowe oraz liczba uczniów objętych nauką w szkołach na obszarze partnerstwa	105
Tabela 9. Średnie wyniki egzaminów ósmoklasisty w 2020 roku na obszarze partnerstwa (w procentach).....	106
Tabela 10. Liczba uczniów w szkołach ponadpodstawowych	109
Tabela 11. Średnie wyniki egzaminów maturalnych z przedmiotów obowiązkowych na poziomie podstawowym w 2020 roku (w procentach)	110
Tabela 12. Hierarchizacja czynników rozwoju	119
Tabela 13. Kluczowe wyzwania i kierunki strategicznej interwencji partnerstwa.....	121

Spis wykresów

Wykres 1. Ogólny wskaźnik rozwoju partnerstwa	28
Wykres 2. Pozycja gmin tworzących partnerstwo	29
Wykres 3. Wskaźnik rozwoju partnerstwa – wymiar gospodarczy.....	29
Wykres 4. Wskaźnik rozwoju partnerstwa – wymiar społeczny	30
Wykres 5. Wskaźnik rozwoju partnerstwa – wymiar środowiskowy.....	31
Wykres 6. Dynamika zmian w obszarach	32
Wykres 7. Wskaźnik rozwoju partnerstwa w obszarze „Sytuacja demograficzna”	33
Wykres 8. Pozycja gmin w obszarze „Sytuacja demograficzna” – stan i zmiana wskaźnika w okresie 2015-2019	34
Wykres 9. Liczba ludności obszaru partnerstwa ogółem w latach 1995-2019	35
Wykres 10. Liczba kobiet i mężczyzn ogółem w latach 1995-2019	35
Wykres 11. Piramida wieku i płci dla roku 2019	37
Wykres 12. Zmiana struktury grup funkcjonalnych w ogólnej liczbie ludności	38
Wykres 13. Liczba osób w wieku 25-34 lat ogółem oraz w podziale na płeć.....	41

Wykres 14. Przyrost naturalny w ostatnich 3 latach na 1000 ludności	42
Wykres 15. Współczynnik dzietności kobiet	43
Wykres 16. Liczba kobiet w wieku prokreacyjnym (15-49 lat).....	44
Wykres 17. Saldo migracji na 1000 osób (średnia 3-letnia).....	46
Wykres 18. Saldo migracji osób w wieku 15-39 lat na 1000 osób	46
Wykres 19. Zmiany liczby ludności obszaru partnerstwa	47
Wykres 20. Organizacje społeczne na 1000 mieszkańców	51
Wykres 21. Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców (średnia 3-letnia).....	52
Wykres 22. Kwota wydatków na dotacje bieżące do organizacji pożytku publicznego przypadająca na 1000 mieszkańców (średnia 3-letnia).....	53
Wykres 23. Wskaźnik rozwoju partnerstwa w obszarze „Sytuacja materialna mieszkańców”	56
Wykres 24. Struktura przychodów (rocznych) osób fizycznych w 2019 r.....	57
Wykres 25. Podmioty gospodarki narodowej wg PKD.....	58
Wykres 26. Wskaźnik rozwoju partnerstwa w obszarze „Stan finansów lokalnych”	60
Wykres 27. Rozkład wartości dla podobszarów	61
Wykres 28. Relacja kwoty nadwyżki operacyjnej do kwoty dochodów bieżących (w %) partnerów – porównanie rok 2015 do roku 2019	62
Wykres 29. Wynik operacyjny netto budżetu poszczególnych partnerów w latach 2015-2019 (kwoty nominalne).....	63
Wykres 30. Okres spłaty długu wg stanu w danym roku za pomocą średniej kwoty pełnej nadwyżki operacyjnej z ostatnich 3 lat.....	64
Wykres 31. Relacja kwoty zadłużenia w danym roku do dochodów ogółem (%).....	64
Wykres 32. Wydatki majątkowe ogółem	65
Wykres 33. Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem (%).....	66
Wykres 34. Poziom finansowania wydatków majątkowych dochodami majątkowymi w latach 2015-2019	67
Wykres 35. Udział dochodów własnych w dochodach ogółem	68
Wykres 36. Udział wydatków majątkowych na projekty dofinansowane z UE w wydatkach majątkowych ogółem – średnia 5-letnia (%)	69
Wykres 37. Wskaźnik rozwoju partnerstwa w obszarze „Rynek pracy i kwalifikacje siły roboczej”	71

Wykres 38. Pozycja gmin w obszarze „Rynek pracy i kwalifikacje siły roboczej” – stan i zmiana wskaźnika w okresie 2015-2019	72
Wykres 39. Struktura zatrudnienia wg sekcji PKD w latach 2015-2019	74
Wykres 40. Wskaźnik rozwoju partnerstwa w obszarze „Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki”	76
Wykres 41. Pozycja gmin w obszarze „Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki” – stan i zmiana wskaźnika w okresie 2015-2019	76
Wykres 42. Liczba podmiotów gospodarczych nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych (liczbowo) w latach 2015-2019.....	78
Wykres 43. Kwota wydatków inwestycyjnych przypadająca na 1 mieszkańca – średnia trzyletnia	79
Wykres 44. Nowo oddana powierzchnia komercyjna do liczby podmiotów gospodarczych – średnia trzyletnia	80
Wykres 45. Udział nowo zarejestrowanych podmiotów sektora kreatywnego w liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów ogółem – średnia trzyletnia.....	82
Wykres 46. Wskaźnik rozwoju partnerstwa w obszarze „Lokalne środowisko przyrodnicze”	84
Wykres 47. Miejsca noclegowe w hotelach, motelach, pensjonatach i innych obiektach hotelowych na 1000 mieszkańców (dane powiatowe)	96
Wykres 48. Liczba udzielonych noclegów na 1000 mieszkańców (dane powiatowe).....	97
Wykres 49. Liczba dzieci oraz liczba miejsc w żłobkach na terenie partnerstwa	104
Wykres 50. Liczba placówek, miejsc, oddziałów oraz dzieci objętych opieką przedszkolną .	104

